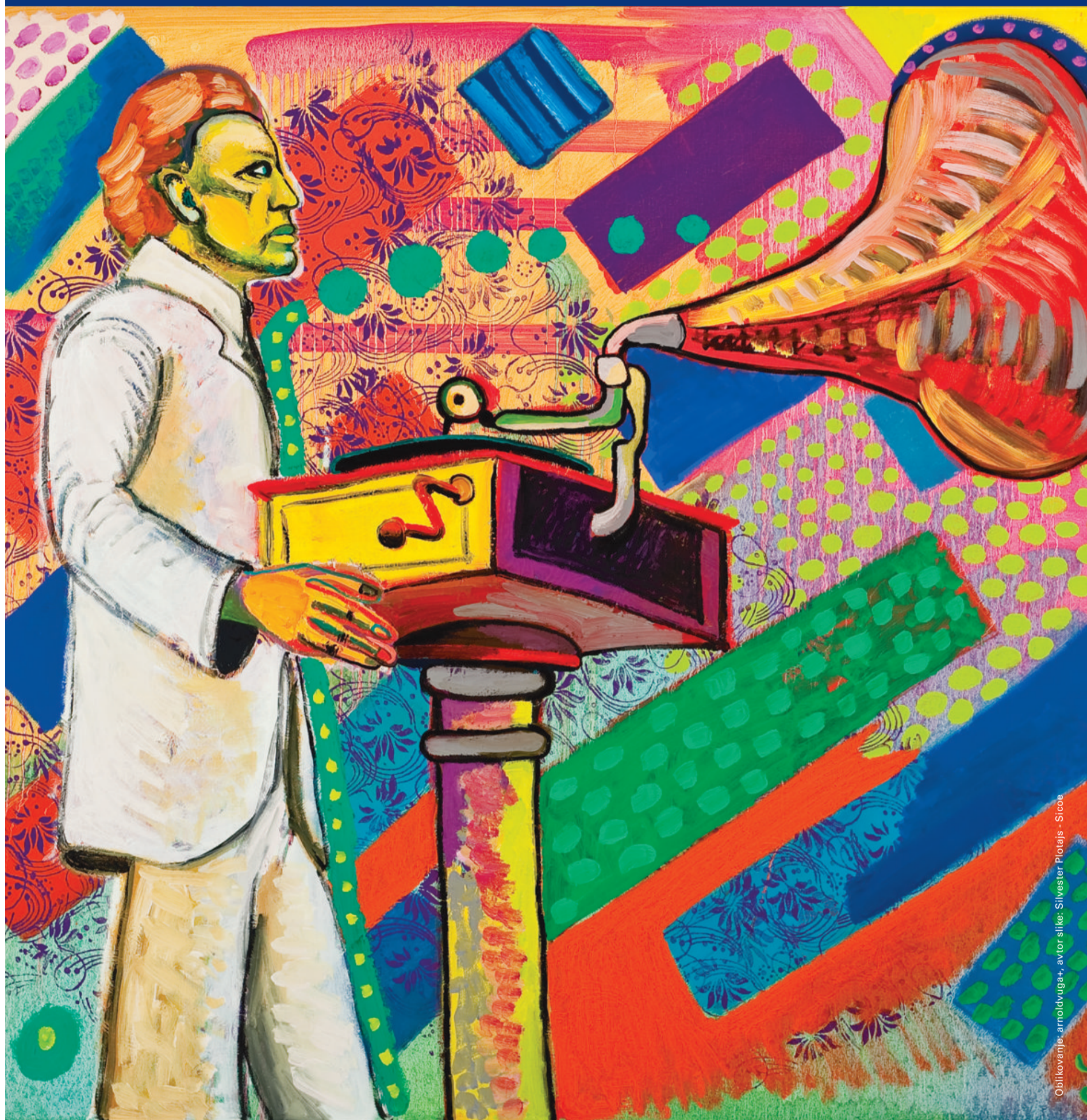

Slovenska filharmonija Abonma 10/11

Oblikovanje: arnoldvuga+, avtor slike: Silvester Pletajs - Siscoe

Vpis Modrega, Oranžnega
in Vokalnega abonmaja
od 21. do 24. junija 2010,
od 10. do 13. in od 15. do 18. ure,
v Slovenski filharmoniji,
Kongresni trg 10, Ljubljana.

www.filharmonija.si

Slovenska
filharmonija
*Academia
philharmonicorum*

DOM IN SVET 4-5

ZVON 6-9

➤ Eden najvznemirljivejših slovenskih pisateljev **Feri Lainšček** je napisal roman Sprehajališča za vračanje, v marsičem drugačen, kot smo vajeni pri njem. O tem piše **Matej Bogataj**. Pred kratkim je izšla tudi knjiga Po ravnici navzgor, ki prinaša zbirko refleksij o Lainškovem opusu. V njej je **Samo Rugelj** Lainščka pogledal skozi filmska očala. **Vladimir P. Štefanec** je raziskal, zakaj na Fakulteti za družbene vede visijo **Titove slike**. Obisk izraelskega festivala odrskih umetnosti pa se je za **Agato Tomažič** začel z besedami: »Zbrali smo se, da bi razpravljali o političnem gledališču, prava drama pa se dogaja zunaj«.

PROBLEMI 10-17

Vedno bolj je sprejeta teza, da so bile študentsko-dijaške demonstracije sredi maja pred ➤ poslopjem parlamenta izraz splošnega nezadovoljstva mlade generacije, ki živi v negotovi sedanjosti in ki jo najverjetneje čaka prav taka prihodnost. O vzrokih tega nezadovoljstva razmišljajo osnovnošolski ravnatelj in pisatelj **Dušan Merc**, doktor filozofije **Aleš Bunta**, absolventka **Manca G. Renko** ter evropski poslanec in nekdanji minister za šolstvo dr. **Milan Zver**. Portretiramo pa tudi **šest mladih** na začetku njihove poklicne poti.

RAZGLEDI 18-19

Tomo Virk – Ulrich Beck: Lastni Bog
Urban Vovk – Boštjan M. Zupančič: Prva od suhih krav
Tina Vrščaj – Alojz Rebula: Skrivnost kostanjevega gozda

DIALOGI 20-22

Prek glasbe sem se naučil vsega
 ➤ Pogovor z indijskim glasbenikom
Chitравinom N. Ravikiranom

PERSPEKTIVE 23-25

Pred razglasitvijo romana leta –
 Teža kresnikove peterice
Jazz festival – V času marginalizacije glasbe ➤
U3 – Generacijski premik?

KRITIKA 26-28

KNJIGE: Miha Mazzini: **Nemška loterija** (Taja Topolovec)
KINO: Claudia Llosa: **Mleko bridkosti** (Špela Barlič)
ODER: Ingmar Bergman: **Persona**. Režija Janez Pipan (Vesna Jurca Tadel)
GOSTOVANJI: Borut Šeparovič: **Srce moje kuca za njo**. Režija Borut Šeparovič.
 Heiner Müller: **Eksplozija sjećanja 5**. Režija Edvard Miler. (Katja Čičigoj)
TELEVIZIJA: Jan in Zoran Bilodjeric: **Zadnji avtobus za Sibirijo** (Agata Tomažič)
RAZSTAVA: **Zaključna razstava študentov ALU** (Asta Vrečko)
GLASBA: **Modri abonma** (Mojca Menart)

AMPAK 29

Podžupan Mestne občine Ljubljana **Janez Koželj** odgovarja Fedji Koširju

BESEDA 30

MITJA ČANDER: Po dvajsetih letih

Avtor fotografij na naslovnici je **VORANC VOGEL**.

SVETOVNA
 PRESTOLNICA
 KNJIGE
 WORLD
 BOOK
 CAPITAL
 LJUBLJANA 2010

pogledi štirinajstnevnik za umetnost, kulturo in družbo

Pogledi ISSN 1855-8747
 Leto 1, številka 6

ODGOVORNA UREDNICA: Ženja Leiler
 NAMESTNIK ODGOVORNE UREDNICE: Boštjan Tadel
 IZVRŠNA UREDNICA: Agata Tomažič
 LIKOVNI UREDNIK: Ermin Medvedović
 TEHNIČNI UREDNIK: Matej Brajnik
 OBLIKOVANJE GLAVE ČASOPISA: Matevž Medja
 POSLOVNA DIREKTORICA: Mojca Jazbinšek

IZDAJATELJ: Delo, d. d., Dunajska 5, Ljubljana
 PREDSEDNIK UPRAVE: Jurij Giacomelli

TISK: Delo, d. d., Tiskarsko središče

NASLOV UREDNIŠTVA:
 Pogledi, Dunajska 5, 1000 Ljubljana
 TEL. (01) 4737 290
 FAKS (01) 4737 301
 e-pošta: pogledi@delo.si
 www.pogledi.si

Število natisnjenih izvodov 61.844

NAROČNINE IN REKLAMACIJE
 TEL. 080 11 99, (01) 4737 600
 e-pošta: narocnine@delo.si

OGLASNO TRŽENJE
 dajana.gutesa@delo.si
 TEL. (01) 4737 540
 sonja.juvan@delo.si
 TEL. (01) 4737 515

Vse pravice pridržane. Ponatis celote ali posameznih delov na katerem koli mediju je dovoljen samo s predhodnim pisnim dovoljenjem izdajatelja in navedbo vira.

Mestna občina
 Ljubljana

knjigturg

republika slovenija
 ministrstvo za kulturo

Poglede sofinancirata Mestna občina Ljubljana in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Pogledi so začeli izhajati 7. aprila 2010 v okviru projekta Ljubljana – svetovna prestolnica knjige 2010.

»Sicer pa je s prevajanjem danes v družbi tako kot z večino intelektualnih dejavnosti: kapitalistični trg se je že zdavnaj obrnil tako, da je obrtniška storitev, absolutno gledano, ovrednotena precej bolje kot avtorska.«

Primož Vitez, letošnji Sovretov nagradjenec, v intervjuju za Dnevnik o vrednotenju prevajanja.

Nelson Mandela v knjižni obliki

← **Pogum ne pomeni odsotnosti strahu**, temveč navdihovati druge, da premagajo strah; Ohranjaj prijatelje blizu, sovražnike pa še bližje; Voditi pomeni tudi znati popustiti – to so le tri izmed osmih voditeljskih naukov, ki jih je Nelson Mandela razodel ob svoji devetdesetletnici pred dvema letoma. Pred dnevi je pri založbi Sanje izšel slovenski prevod njegove avtobiografije *Dolga pot do svobode*. Knjiga je prvič izšla v devetdesetih letih, v njej pa Madiba – tako je ime njegovega klana in tako ga kličejo bližnji – popisuje prelomne točke svojega dolgoletnega boja za svobodo in enakopravnost temnopoltih. Pogosto, denimo med dolgimi leti, ki jih je preživel v ječi, se je zdelo, da je zašel v slepo ulico, a Mandela se je prav v zaporu naučil čas šteti v mesecih in letih, ne v urah in minutah. Leta 1994 je bil kot prvi temnopolti državljani izvoljen za predsednika Južnoafriške republike. Slabih petnajst let po tem v JAR, katere temnopolto prebivalstvo velja za izjemne nogometne navdušence, poteka nogometno prvenstvo, za katerega tekme so vstopnice tako drage, da si jih črnci ne morejo kupiti.

Nelson Mandela s Fifinim nogometnim pokalom

Retrospektiva Louise Bourgeois v Benetkah

← **V razstavnih prostorih** fundacije Emilia in Annabianca Vedova v Benetkah je od 5. junija na ogled razstava pravkar umrle velike kiparke Louise Bourgeois z naslovom *Fabric Drawings*. Louise Bourgeois, rojena leta 1911 v Parizu, je umrla v začetku junija v 99. letu starosti. Leta 1938 se je poročila z ameriškim umetnostnim zgodovinarjem Robertom Goldwaterjem in se preselila v New York, kjer se je družila z umetniki, kot so Joan Miro, Marcel Duchamp, Andre Breton. V svoji zelo dolgi karieri se ni uvrstila v nobeno umetniško gibanje, njena dela pa so bila v devetdesetih letih na ogled tudi v Sloveniji.

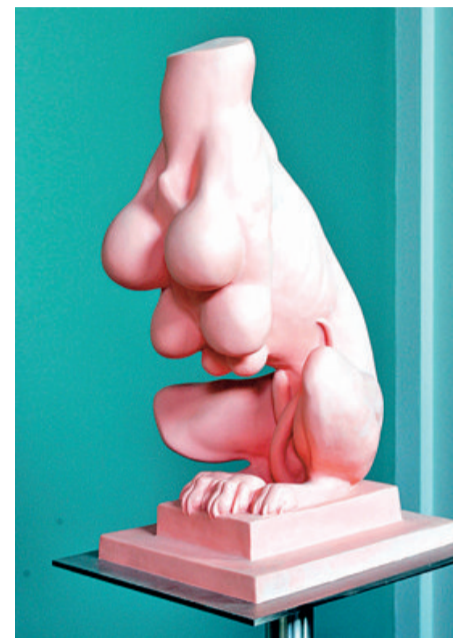

FOTO IGOR MODIC

Nova mediateka na Goriškem

← **V Gorici** so bogatejši za pokrajinsko mediateko: kot del večjega kompleksa Palazzo del Cinema (Hiša filma), ki obsega med drugim kinodvorano Kinemax, kinoateljje, laboratorij in predavalnice filmskega oddelka univerze v Vidmu, je med ulico Bombi in vznožjem grajskega griča zrastle poslopje, ki so ga zasnovali v tržaškem arhitekturnem biroju Waltritsch. Na **petsto kvadratnih metrih** bodo obiskovalci lahko obiskovali čitalnico, se poglobljali v filmsko literaturo v študijski sobi in si ogledovali videomateriala v multimedialni sobi.

FOTO DIMITRI WALTRITSCH

Zapojmo Na papirnatih letalih!

← **Na papirnatih letalih**, Ta roža je zate in na desetine drugih pesmic Toneta Pavčka, ki so izhajale v zbirkah *Sončce v žepu*, *Juri Muri v Afriki*, *Polž pred nebotičnikom*, *Velesenzacija*, *Živalski ringaraja*, *Majnice* so bržčas ostale v lepem spominu otrokom, ki so se v šolskih klopi seznanjali s pisano besedo. Mlajši, ki pisanja in branja še niso večji, bodo Pavčkovim pesmim lahko prislunili v glasbeni spremljavi. Uglasbil jih je Tomaž Grom, v slovenščini in tujih jezikih (japonsščini, albanščini, danščini, romunščini, ruščini in makedonščini) jih izvajajo Vesna Zornik, Vesna Pernarčič Žunič, Matija Vastl, Devi, Bragalini, Aria Bragalini, Nuka Grom, Enej Grom, Gordana Bobojevič, Rok Matek, Grega Gruden, Jette Vejrup Ostan, Nagisa Moritoki, Katinka Dimkaroska, Irina, Aksintija in Aleksander Guščin, Tomaž Grom, in sicer ob spremljavi instrumentalne zasedbe: Žiga Golob/Marko Gregorič – kontrabas, Marjan Stanič – tolkala, Marko Brdnik – harmonika, Luka Ropret – kitara in Tomaž Grom – banjo. Zgoščenka s Pavčkovimi pesmimi je izšla že leta 2002, koncerti v organizaciji Zavoda Sploh in v sodelovanju z Mladinsko knjigo pa bodo letos **17. 6.** v Grosupljem, **20. 6.** na Sezamovi tržnici v Šiški in Ljubljani, **27. 6.** v okviru Mini poletja na Križevniški ulici. Podrobnejši spored je na spletnem naslovu www.sploh.si/soncice.html.

e.Solex

100% ELEKTRIČEN

Do 1000 km za 1 euro.
Nič onesnaževanja vključeno.

Ki interim

Distributer za Slovenijo
PE Eko vozila
Železna 16
1000 Ljubljana
Tel. (01) 437 0247
Faks (01) 437 0242
Mob. 041 659 605

Solex

Nageljni in narodne noše na Bledu

← **V Pristavi na Bledu so 10. junija** odprli veliko retrospektivno razstavo slik Maksima Gasparija, ki si jo lahko ogledate še do 24. oktobra, ob četrtnih in nedeljah od petih popoldne pa se lahko med deli člana slikarske struje vesnanov daste popeljati pod strokovnim vodstvom. Na ogled bo več kot sedemdeset Gasparijevih del iz muzejskih in zasebnih zbirk (Gaspari je kot umetnik, ki je navdih črpal iz slovenske folklorne ornamentike, med zbiratelji izjemno priljubljen, saj podobno kot impresionisti velja za varno naložbo), med katerimi nekatera še niso bila razstavljena. Obiskovalci pa si bodo lahko ogledali tudi zbirko originalnih in tiskanih razglednic ter knjižnih ilustracij.

Ne bo me, predvajajte DVD

← **Včasih so bila gostovanja pisateljev,** katerih dela so bila na seznamu branja za bralno značko ali za bolj poglobljeno gimnazijsko branje, eden izmed bolj veselih delov osnovno- ali srednješolskega seznama. Šolarje ali dijake so zgnali skupaj v najprostornejšo dvorano, ki jo je izobraževalna ustanova premogla, na govorniški oder pa postavili avtorja, umetnika prozne ali rimane besede. Tisti, ki so poleg daru za pisanje premogli tudi dar nastopanja, so zlahka pritegnili pozornost mladega občinstva, za preostale pa so bili tovrstni nastopi najbrž nočna mora, še toliko bolj, ker povabila niso mogli odkloniti. Zdaj pa si bodo nekateri lahko privoščili, da bodo mirno zamahnili z roko in rekli: »Ne, ne bo me. Pa jim predvajajte DVD!« Ta privilegij bo imelo sedemdeset pisateljev, katerih portrete je posnela ekipa ustvarjalcev pod vodstvom **Dušana Jovanovića**. Od uvodnega kadra, v katerem se pred kamero pojavijo vsi in gledalca pozdravijo z gromkim »Predstavljamo vam slovenske pisatelje!«, se nato pred našimi očmi zvrstijo vsi **od B do Ž**, se pravi od Cvetke Bevc do Vlada Žabota, vmes pa še Jurij Hudolin, Svetlana Makarovič, Tomaž Šalamun in Goran Vojnovič, če naštejemo samo nekaj najbolj razvpitih, oprostite, branih. Projekt je sad sodelovanja študentske založbe in Društva slovenskih pisateljev.

Lent za vse, vsi na Lent

→ **V štajerski metropoli se bo 25. junija** začel festival Lent, ki bo trajal do 10. julija. Vmes se bo na različnih prizoriščih zvrstilo toliko dogodkov s tako raznovrstno vsebino, da bi festivalu stežka prilepili kakšno žanrsko etiketo ali ga postavili ob bok resnejšim bratom s konceptom in rdečo nitjo. V okviru Lenta (natančnejši spored dogodkov je na <http://lent.slovenija.net/>) se bodo pred očmi obiskovalcev zvrstili tako glasbeni izvajalci (od Perpetuum jazzile do Dan D in Pihalnega orkestra KUD Pošte Maribor) in odrski umetniki kot virtuozni ulične košarke in pospešeni šahisti (mednarodni turnir v pospešenem šahu). Kdor se pregrize skozi nekaj deset strani sporeda, se upravičeno vpraša: Ali je še kje kak slovenski umetnik te ali one panoge, ki letos ne bo nastopil na Lentu?

Grafika Karla Pečka za samozaložnike

→ **Pesniki, pisatelji, dramatiki** in drugi avtorji, ki so izdali knjigo v samozaložbi, si lahko obetajo vsaj minimalno povračilo stroškov. Revija Mentor, ki deluje v okviru javnega sklada RS za kulturne dejavnosti (JSKD), razpisuje natečaj za najboljšo leposlovno knjig z letnico 2009. Avtor najboljšega dela bo za nagrado dobil grafiko akademskega slikarja Karla Pečka, ki jo bodo podelili **22. oktobra** na festivalu mlade literature Urška.

Pijača naše in vaše mladosti v SEM

→ **Nostalgiji in obujanju spominov** se bodo različne generacije lahko prepuščale ob ogledu razstave v Slovenskem etnografskem muzeju, kjer bo od **18. junija** na ogled razstava z naslovom Cockta, pijača naše in vaše mladosti. O dediščini blagovnih znamk. Na večer pred odprtjem, 17. junija, napovedujejo Cockta žur, kjer bo »pijača naše in vaše mladosti« menda tekla v potokih. Razstavo so pripravili na pobudo Društva za marketing Slovenije in jo gre menda razumeti kot korak na poti do muzeja oglaševanja.

Izštekanj Kombinat

→ **Solidarnost. Sočutje.** Neupogljivost. Ponos. Pravičnost. Milina. Borbenost. Srčnost. Vera v boljše. Lepše. Za vse. To je Ženski pevski zbor Kombinat, ustanovljen na dekliščini ene od bodočih članic pred dvema letoma. 27. aprila 2008 so imele ustanovni sestanek in po dobrih dveh letih jih je dvakrat več kot na začetku, štirideset kombinat, starih od 20 do 55 let, pa mora odklanjati povabila na nastope, toliko je ljudi po vseh koncih Slovenije, ki bi radi prisluhnili pesmim upora besedna zveza, ki najlepše opiše njihov zborovski repertoar. V petek, **18. junija**, bodo nastopile v Izštekanj na Valu 202. Pridružili se jim bodo Drago Mislej Mef, Jani Kovačič, Aleš Hadalin, Jerica Mrzel, Ksenija Jus in Same babe. V studio so vabljeni tudi poslušalci, če se z imenom in priimkom pravočasno prijavijo na elektronski naslov izstekani@rtvslo.si.

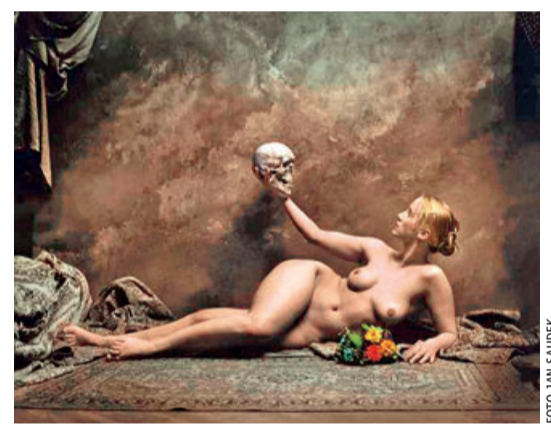

Prihajajo finski dečki

→ **Zbor Cantores Minores** je bil ustanovljen leta 1952 kot zbor katedrale v Helsinkih. V njem pejejo dečki, fantje in mladeniči, stari od štiri do petindvajset let. Cantores Minores je zbor, ki je zvest tradiciji protestantskega deškega zborovskega petja. V več kot petih desetletjih delovanja so se že enainpetdesetkrat odpravili na turneje, najdlje v Združene države in na Japonsko. Nastopali so za številne državnike in na zasebni avdienci pri papežu Janezu Pavlu II., **17. junija** pa bo finski zbor nastopil v Frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Božanska komedija v Fotografiji

→ **Pri petnajstih letih** je dobil prvi fotoaparata. V sedemdesetih letih dvajsetega stoletja je iznašel tako imenovano stensko kompozicijo, ki je postala njegov zaščitni znak. Leta 1981 je v Milanu izšla prva monografija o njegovih delih z naslovom *Il teatro della vita, Gledališče življenja*. Jan Saudek, letnik 1935, je danes najbolj znan sodobni češki fotograf. »Oboževan in zavračan, slavljen in omalovaževan, spoštovan in preklinjan,« je zapisala Daniela Mrázková, umetnostna teoretičarka in kritičarka, v napovedi odprtja razstave njegovih fotografij, ki se bo zgodila **17. junija** v ljubljanski galeriji Fotografija in v organizaciji Emzina. Ob robu razstave z naslovom *Božanska komedija* pa bodo 22. junija v Slovenski kinoteki predvajali nagrajeni dokumentarni film o Janu Saudku, ki nosi naslov *V peklu lastnih strasti, brez upa na nebesa* in ga je režiral češki režiser Adolf Zika.

Slovensko dekle z očetom

Depozit po vaši meri

UGODNE OBRETNOSTNE MERE

Poskrbite za svoje prihranke z depozitom po vaši meri!

Pri višini obrestne mere za depozite v EUR z nespremenljivo obrestno mero bomo upoštevali tudi vaše prihranke v naložbeno varčevalnih produktih

pri NLB d.d. ali NLB Viti d.d. Ljubljana ali NLB Skladih d.o.o., pri čemer mora biti najnižji znesek prihrankov vloženi v naložbeno varčevalne produkte pri vsaj eni od navedenih družb najmanj 5.000 EUR.

NLB /10
Nem Zakaj

www.nlb.si/depozit

PISAVE IN PODOBE

Eden najvznemirljivejših slovenskih pisateljev Feri Lainšček je napisal *Sprehajališča za vračanje*, nov in v marsičem drugačen roman, kot smo vajeni pri njem. Pred kratkim pa je izšla tudi knjiga *Po ravnici navzgor*, ki prinaša zbirko refleksij o Lainščkovem opusu.

FOTODOKUMENTACIJA DELA/JOŽE SUHADOLNIK

MRTVEC PRIDE PO TEKMECA

MATEJ BOGATAJ

Citirajmo na začetku kar avtorjevo oznako romana v verzih *Sprehajališča za vračanje*: »napisan je v jamskih desetercih s trojno rimo. Obsega 39 poglavij, 93 spevov in 1854 verzov. Tri je torej njegovo temeljno število in moj zaveštno izrečeni AUM. Simbolizira naj tudi tri faze naše eksistence (rojstvo, rast in smrt), tri razsežnosti naše osebnosti (telo, duh in duša), pa tudi instinkte, ki so prav tako trojni: fiziološki, življenjski in smrti. V tem romanu nas vsekakor še posebej vznemirjajo.«

Sprehajališča za vračanje se samoimenuje roman, to seveda pomeni, da se sklicuje na tisto tradicijo romana v verzih, katerega najbolj poznani vzor(ec) je Puškinov Jevgenij Onjegin. Vendar ima bralec, ob marsičem drugem, kar je napovedano in tega ne ugleamo nujno pri branju, že z imenovanjem nekaj težav; gre namreč za zgodbo o vdovi Terezi, ki se dobiva s poročenim moškim, ne brez krivde, možak, Goldinski, nomen est omen, je bančnik in baraba in preva-

MALO JE KNJIG S TAKO IZDELANIM PROGRAMSKIM POJASNJEVALNIM GRADIVOM, S TAKO EKSPPLICITNO PODANO IN PROVOKATIVNO METAFIZIKO, PRI NAS MOGOČE KAKŠNA STRNIŠEVA, KOT JE TO NAJNOVEJŠI ROMAN FERIJ LAINŠČKA.

rant, ki ima zraven še ljubico, profesionalko iz kupleraja, močno zagledano vanj. Ko tej blodeča duša pokojnika razodene, da ga je dal ubiti ravno bankir, in to zaradi Tereze in dediščine – čeprav se nam najprej zdi, da so njuna srečevanja naključna in da se šele medtem, med akti zaljubljuje vanjo – to posredno sporoči Terezi, Goldinski jo da ubiti, Tereza ga po spoznanju zastrupi s kačo in »sol brezupa (snov peklena)/njegova bo edina hrana«. *Sprehajališča* se dogajajo v manjšem mestu, kjer se godijo nečednosti, slutimo tajkunstvo in ljudi, ki v srce ne spustijo nikogar, noben popotnik se ne zaustavi v njem in v njem ni prostora za daritve, če ohlapno parafraziramo; žalostne in, vsaj emocionalno, nepotešene kurbe, madam, ki toči šampanjca, simpatični lepotci in morilci obenem, malomeščanska opravljiva in brezčutna srenja. To je mesto, naseljeno s slehernikom, ki ga »poganja zgolj libido, teži le k zadovoljivji lastnih strasti. Ostaja prazen, kar ga na koncu čaka, je kvečjemu krivda.« To je prav mokuška megličasta atmosfera, čeprav daleč od močvirja nam prikljče Lainščkovo knjigo o povodnji v Mokušu, kraju, kjer se dogaja njegov roman o čudežu, najbolj orto katoliški od vseh. Ki jo je megla prinesla, kjer hudobec očitno meša štrene in vodi kolo, dokler velik potop ne zalije vse grešnosti in ostane le cerkev, kot svetilnik in opomin.

Ob tem svetu je, kot v strniševskih moralitetah, svet nematerialnih bitij, duše in ukleta bitja se podijo po nebu in opravljajo svoje posle in se rešujejo od prej, za življenja nabranih bremen, opravljajo maščevanja, intrige, zalezujejo tiste, na katere so navezane in ki so ostali v solzni dolini in zadovoljujejo svoje libidinalije; more, demoni, lemurji, demoni, zla kača, v katere gobcu se odpira brezno, in Lainščkov svet je obojen, po obsodbi grešnosti in sprevrženosti katoliški, po poselitvi neba in mešanju materialnega in nematerialnega pa arhaičen in poganski, tudi sama poimenovanja nesnovnih bitij so vzeta iz ljudskih vraž. Ta metafizična, dušna in duhovna plast pri njem ni nova; dva njegova romana, *Skarabej in vestalka*, »roman o plenilcih duš«, ki govori o karmičnih dolgovi in ponovitvah, pravzaprav o večno ženskem, saj se predzgodovinska zgodba o žrtvovanju ponovi še enkrat, zdaj, v sodobnosti, ob rekonstrukciji prejšnje in poskusih zlorabe rekonstruiranih spominov; ali pa Astralni niz, kjer je morilec

in iskani v neki drugi dimenziji, astralni, nedostopni detektivski logiki, oba romana se že ukvarjata s preseljevanjem duš, metempsihoza je njuna temeljna predpostavka. *Sprehajališča* so spisana na njihovi sledi. Že naslov sugerira večno vračanje enih in istih vzorcev, materialni svet, ta solzna dolina, je samo sprehajališče, poligon, na katerem se dogajajo ljubezni in intrige, brez možnosti izstopa ali dokončanja. V tem to je roman; že sam konec, ki je za vse zgrešen, vsi se zaznajo v nečednosti, ponavlja usodo junaka novoveškega romana, to je vzorec, ki ga bo

FERI LAINŠČEK:

Sprehajališča za vračanje

ROMAN V VERZIH

ILUSTRIRALA ZORA STANČIČ

SPREMNA BESEDA IVO SVETINA

NOVA REVILJA (ZBIRKA SAMOROG)

LJUBLJANA 2010, 197 STR., 24 €

poganjalo znova in znova, potovanje se bo zmeraj ponovno začelo.

Čeprav je po drugi strani *Sprehajališče* tudi sodobna moraliteta, motivno naslonjena na baladno tradicijo, recimo na Lenoro, na motiv mrtveca, ki iz zagroba hodi po ljubico, s to razliko, da gre tokrat za maščevanje in ne za ljubezen, ki bi presegla omejitve. Kar priklicuje davno tradicijo, ni samo uporaba mitološkega, gotskega in ljudskega imaginarija, ki deluje (recimo) romantično oziroma predrazsvetljsko, kaže pa drugačno razumevanje psihike. *Sprehajališča* so opremljena s prologom in epilogom, med katerima so potem »poglavja«, ta imajo v tradiciji starih mojstrov, recimo Fieldinga ali Swifta, uvodna pojasnila; nekaj podobnega kot napisi v nemih filmih. Ne pesniško meso, naslovi in enostavne napovedi so tisti ključ, ki nam daje razumeti včasih izrazito subjektivno »vsebino« poglavij, v teh povzetkih zvezo tudi kakšno o čustvovanju literarnih oseb, kako se prebujata njihova emocionalnost, kdo se v koga zaljubi, kako se približujejo in oddaljujejo drug drugemu, komu je za kaj žal in kdo se počuti krivega. Potem sledi pesnitev, torej rimani jambi, različno dolgi nizi, pogosto vzvišeni in gotski, silhete se razkrivajo in izginjajo, nad mestom lebdijo duše in se zapletajo v njim lastne odnose, se svarijo in tolažijo; temu nadsvetu ustreza za Lainščka nenavadno vzvišen in čuten, estetiziran jezik, ki je zdaj namesto z razblaženo prekmurščino in oponašajoč njeno sintakso zamenjan s prav dekadentnim in za stopnjo bolj intelektualiziranim govorom; avguriji, narda, iritirati, justica, notica, kadenca, crescendo, sprotoletje, filistejec, cel kup podob iz antičnega panteona, to so besede iz nekega drugega besedišča, kot smo ga pri njem vajeni, in zdi se, da gre za gosto, obteženo in za stopnjo hermetizirano pesnjenje. Ki ga potem, nenadoma, še posebej kadar gre za zadeve mesa in tako, prekine bolj jesihovska govorica, spuščena, vendar večinoma ne igriva, prej obsojajoča, ki govori o »falusih meseno srečnih« ali pa »v gluhi noči par čuječni / vse bolj sprijema jeba redna«, o banavzastem, in ta del ni brez ironije, ne samo v jezikovnih spustih, ki jih neženirano pilepi, tudi kot pojasnjevalno intervencijo, v besedilo in komentar: »Veduta z jutrom in meglico / ponuja sliko, ki zdaj laže, / saj mrtve ptice nad ravnico / nam Mojster raje ne pokaže.« in se sprašujemo, kdo je Mojster, saj to ni več Pesnik, ki je demiurg in suveren v svojem lastnem svetu iz črk in podob, temveč je to nekdo nad njim, to je sam pisec in avtor tega razplatenega sveta, katerega odsev in fragment sta tudi ta roman in vse spisano; se recimo pogovarjajo duše: »kot bebca zreva tukaj v šipe, / medtem ko Mojster se naslaja, / spreminja zgodbe v arhetipe, / ustvarja večnost, ji dodaja / le akte, stokrat ponovljene.«

Moramo se vrniti v uvodni del, v katerem Lainšček roman posveča »Carlu Gustavu Jungu, psihoanalitiku in Velikemu magu, ki je verjel v pesniško govorico o tem svetu, tako kot v njo tudi sam verjame.« In še, po citatu iz Jungove *Rdeče knjige*, »da poleg duha tega časa deluje še drugi duh, tisti, ki vlada globinam vsega pričujočega, /.../ in prav to spoznanje skromno postavljam za moto pesniškega poročila.«

Čeprav o kakšnem Mojstru, ki spremi nja zgodbe v arhetipe in ustvarja večnost z dodajanjem ponovitev, pri Jungu – res pa nisem prebral *Rdeče knjige* – nisem zasledil; čeprav je v nekem teveintervjuju na vprašanje o bogu rekel, da ve, kako je s tem. V preteklosti so že obstajali romani, ki so bili

posvečeni ali so nosili sporočilo, ki je bilo analogno tistemu, ki ga je priskrbel teorija. Ob naturalizmu, omenjenem v spremni besedi, se spomnimo vsaj sočrealizma in diamata. Gotovo je pomembno Jungovo stališče, nasprotno razsvetlenskemu, da bo civilizacija prihodnosti iracionalna – ali pa je ne bo, z razumevanjem kolektivno nezavednega, ostaline (v haecklovskem smislu) in spomina na preteklo (kulturno) pot se je približal razumevanju vsega kot polja zavesti, zatipal tisto, kar Vzhod imenuje akaša. V *Sprehajališču* se res pojavljajo alkimisti, vendar ne kot adepti in provokatorji individuacije, tega temeljnega in kompleksnega jungovskega teoretskega prispevka. Res je Lainščekovo nebo pose-

ljeno z dušami, vendar so te bolj ostaline neživete individualnega, maščevalne in hoteče, torej ostanki egoističnega, razume jih kot tisto vmes »med materialnim in duhovnim«, to pa se brez dvoma razlikuje od Junga; pojavljata se cel zverinjak in arzenal, ki bi ob drugačni rabi lahko bil arhetipski, od kače kot prispodobe zla do uroborosa, vendar kot podobe, kot drsenje skozi niz emblemov in celo alegorij, brez kohezivne in aktivacijske moči. Se zdi, da je *Sprehajališča* roman, ki koketira s hermetično in gnostično ikonografijo, vendar jo uporablja za obteževanje pesniških podob, tako da je roman *Skarabej in vestalka*, kolikor gre za ponovitev analogne situacije v dveh časovnih krhljih, bližje jungovskemu arhetip-

skemu. S tem ni nič narobe in roman zato nič manj; Jungova psihološka analiza – ne praktičiranje – magičnega in mitološkega stoji tudi sama zase, kot 'metapesniški' projekt z dovolj in več gradiva, po katerem so kopali on in nasledniki. Lainščekovo delo je dodatek, ne pa pritrjevanje metodi; literatura in analiza sta vzporedna vhoda v isto neizrekljivo, literatura celo korak naprej, kot bazen idej in motivov in poimenovanj, ki se slabše obnese, ko ustvarjalnost vpreže kar koli, še posebno teorija. Lainščekov roman je najmočnejši tam, kjer nam z estetiziranimi podobami razpira zožano zavest in pesni o prepletosti svetov, kjer strga in pripuščja »duha večnosti«, in ne v približevanju ohlapnim definicijam. ■

SLOVENSKA LITERATURA IN FILM: PRIMER FERI LAINŠČEK

SAMO RUGELJ

Večina Lainščekovih knjig je brana, razprodana ter pogosto nagrajena, zato ni čudno, da je njegova literatura našla pot tudi v film. S štirimi celovečernimi kinematografskimi in enim celovečernim televizijskim filmom je tako Lainšček najdejavniji, najplivnejši in najbolj adaptiran sodoben slovenski pisatelj.

Literatura je filmu dajala številne ideje že takoj po njegovem nastanku in še vedno velja, da je približno tretjina filmov posnetih po taki ali drugačni književni predlogi. Podobno je bilo kar nekaj časa tudi pri slovenskem filmu. Scenariji so se v začetku po večini opirali na leposlovje, ki mu je literarna zgodovina že priznala trajno vrednost (denimo *Deseti brat*, *Jara gospoda*, *Cvetje v jeseni*, *Samorastniki* itn.), ali so nastali po priljubljenih mladinskih delih (Vandotove zgodbe o *Kekcu*, *Pastirci* Franceta Bevka, *Ko zorijo jagode* Branke Jurca itn.) ali pa tistih delih povojne literature, ki so pri kritiki doživela pozitivno sprejem (*Črni dnevi in beli dan* Dominika Smoleta, *Menuet za kitaro* Vitomila Zupana, *Pustota* Vladimirja Kavčiča itn.). Tako kot drugod po svetu so se tudi pri nas formirali režiserji, ki so se tako rekoč specializirali za režiranje literarnih priredb, saj je na primer France Stiglic po njih posnel osem filmov, Vojko Duletič jih je režiral šest, po pet pa sta jih prispevala tudi Matjaž Klopčič in Jože Gale.

Osamosvojen Slovenija je prinesla upadanje literarnih adaptacij, potem pa so se v sedmi desetletih počasi spet začele pojavljati, pri tem so v tem obdobju prevladovale priredbe sodobnih literarnih del (denimo *Halgato* po romanu *Namesto koga roža cveti* Ferija Lainščka, *Carmen* Metoda Pevca, *Zvenenje v glavi* Draga Jančarja, *Predmestje* Vinka Möderdorferja). Ne glede na to, da literarne adaptacije preteklih let pogosto izvirajo iz dvojnosti pisateljke in režiserske vloge (recimo Metod Pevca, ki zdaj spet snema po svojem romanu *Teža neba*, pa Vinka Möderdorfer, ki je adaptiral dva svoja romana in ju tudi režiral, zdaj Goran Vojnovič, režiser, ki se je prebil kot pisatelj, že končuje film *Piran Pirano* po svojem izvirnem scenariju, napoveduje se tudi *Nejc Gazvoda*, ki je že bil koscenarist pri *Osebnih prtljagi*, in še kdo), pa je treba dodati, da razen izjemoma ti filmi za zdaj niso pritegnili širšega občinstva. Komunikativen slovenski film samostojne Slovenije je tako večinoma slonel na izvirnih scenarijih. Edina resna izjema pri tem je literatura Ferija Lainščka.

Seveda je značilnost njegovega literarnega ustvarjanja, v svojih resnih delih namreč spretno kombinira regionalne prekmurske posebnosti ter mite in legende s prefinjeno in univerzalno metaforiko, v lahkotnejših romanih pa postreže z dovolj atraktivnimi zapletmi in njihovimi izpeljavami, zgolj eden izmed razlogov, da je bilo ekraniziranih toliko njegovih del. Drugi, morda še pomembnejši je avtorjev aktivni pristop pri pretapljanju svojih romanov iz besed v slike, saj je kot

koscenarist sodeloval pri vseh filmih, razen *Petelinjem zajtrku*.

HALGATO: DOBER UVOD

Prvič se je to zgodilo že pred skoraj šestnajstimi leti s filmom *Halgato* (1994), ki ga je po romanu *Namesto koga roža cveti* (iz leta 1991), nagrajenem s kresnikom, režiral Andrej Mlakar. Lainšček je za ekranizacijo zgodbe prijatelj avtorja in Halgata, ki ju v zgodnji mladosti v svetu nepregledne panonske nižine zaznamuje ciganski etos, pri tem Halgato ostane zvest svoji ciganski naravi, Pišti pa se odzove vplivu širšega okolja in skuša preseči svojo cigansko narobenost, takrat dejal, da je to po njegovem mnenju eden zadnjih slovenskih filmov, kjer je pri njegovi produkciji z njim živel vsa pokrajina. Kritiki so imeli do filma dokaj nevtralen odnos, čeprav je bil *Halgato* v tistem času precej inovativen, recimo z uporabo pristne prekmurščine, ki je filmu dala nezgrešljiv pridih lokalne avtentičnosti (ta logika je bila kasneje uporabljena tudi pri nekaterih drugih filmih po Lainščekovih predlogih), hkrati pa so bili dialogi iz precej poetično obarvanih v romanu solidno prilagojeni filmskemu mediju in igri (ne smemo namreč pozabiti, da se slovenskemu filmu tedaj še ni uspelo znebiti gledališkosti svoje govornice). Film *Halgato* tako še vedno velja za dober uvod v Lainščekovo filmsko ustvarjanje.

MOKUŠ: VEČNO AKTUALEN

Druga ekranizacija, *Mokuša* (po romanu *Ki jo je meglja prinesla* iz leta 1993 in ga je, tako kot *Halgata*, spet režiral Andrej Mlakar), se je zgodila na prelomu tisočletij (2000). Tudi tu se film precej zvesto drži svoje literarne predloge, to pa je bil, glede na njene simbolične vloške in opisovanje nadrealističnih vizij, seveda precej zahtevnejši režiserski projekt. Zgodba o katoliškem duhovniku Jonu Urskem, ki prekrši cerkveni red in mora zato oditi v Mokuš, zapuščen faro sredi močvirja, se Lainščku zdi »en od zadnjih v vrsti tistih slovenskih z izrazito izčiščeno idejo in angažiranim sporočilom, kakršnih žal ne snemamo več«. Čeprav je škoda, da se *Mokuš* še deset let po nastanku ni zmožal povsem znebiti nerazrešenih sporov in težav, zaradi katerih pravzaprav ni nikoli prišel na redni kinospored, je res, da gre pri njem za najbolj umetniški film po Lainščkovi literaturi, za estetski film, ki skuša kar se da zvesto povstaviti literarno predlogo, za film, ki mu čas ne krha vrednosti, saj je s svojim družbenim, celo ideološkim sporočilom večno aktualen, hkrati pa je to tudi edini film po Lainščkovih knjigah, ki je primeren zgolj za ozek krog filmskih gledalcev. Lainščkova, ob neki priložnosti izrečena ideja, da »bi bilo treba film razbarvati/prebarvati v sepijo« ter mu s tem dati nadčasovno aktualni kontekst (črno-beli Hanekejev *Beli trak* je denimo pri tem dobro izhodišče), lepo izraža razmišljanje ustvarjalca, ki se ne zadovolji z mrtvorojenostjo filma po njegovem romanu (ter o njem še vedno razmišlja skoraj desetletje po nastanku), in

se zdi več kot primerna za ta nenavadni film, ki bi vsekakor moral dobiti aktivno mesto v slovenski filmski zgodovini.

TRAKTOR, LJUBEZEN IN ROCK'N'ROLL: SOLIDNA KOMIČNA DRAMA

Tretjo Lainščkovo adaptacijo, *Traktor, ljubezen in rock'n'roll* (2007), je po njegovem romanu *Vankoštanc* iz leta 1994 režiral Branko Djurič. Tudi pri tem filmu so nastali finančni zapleti, tako da je štoriša o kmečkem fantu Brezi, ki trza na rock'n'roll in skuša z igranjem kitare osvojiti vaško lepoticco Silvijo (nedaleč stran je še drugi protagonist filma, Düplin, čudni prišlek in gluhonemi klatež), za zdaj ugledala zgolj svojo festivalsko projekcijo, pri tem pa se bo kmalu spet odločalo o njeni morebitni kinematografski poti. *Traktor, ljubezen in rock'n'roll* je film, ki je, glede na roman, doživel precej sprememb, tako vsebinskih kot značajskih pri posameznih likih, vse skupaj pa je vodilo k temu, da se je v filmu

PETELINJI ZAJTRK, BREZ DVOMA USPEŠNO IZVEDENA LITERARNA ADAPTACIJA, NADGRAJENA S FILMSKIMI ELEMENTI, S SVOJO PRILJUBLJENOSTJO PRI GLEDALCIH PARADOKSALNO POSTAVLJA POD VPRAŠAJ TUDI TEMELJNO VPRAŠANJE SLOVENSKE NACIONALNE FILMSKE STRATEGIJE, KATERE FILME PODPIRATI: ALI PREDVSEM TISTE, KI ZADOVOLJUJEJO AVTORSKE AMBICIJE REŽISERJEV (TO JE LOGIKA ZDAJ), ALI TUDI TISTE, KI STREŽEJO POTREBAM OBČINSTVA.

precej okreplila komična struktura. Največja sprememba je morda prenos statusa vaškega norčka z Düplina na Brezo, ki s svojimi tu in tam bizarnimi vragolijami na vsak način skuša osvojiti Silvijo (pri tem Düplin diskretno sodeluje ter kasneje skuša po svoje zavarovati to zvezo). Tudi konec filma je v primerjavi z romanom precej drugačen. Ne glede na precejšnje kreativne spremembe literarne predloge pa film deluje kot solidna komična melodrama z ustreznimi sklenitvijo začetka in konca, ki bi v kinu brez dvoma pritegnila širše občinstvo ter bi se za obdobje po letu 2005 gotovo zapisala kot eden bolj dopadljivih slovenskih filmov. Poleg *Petelinjega zajtrka*, seveda.

PETELINJI ZAJTRK: FILM IZ VESOLJA

Petelinji zajtrk (2007), posnet po istoimenskem romanu iz leta 1999, deluje kot slovenski film iz vesolja, saj je bil že koncipiran, promoviran in distribuiran kot uspešnica. Dobro naoljen mehanizem te ljubezenske drame s primesmi srhljivke se je po koncu svojega kinematografskega predvajanja uvrstil na za zdaj peto mesto najbolj gledanih filmov od leta 1991. Zanimivo je, da je *Petelinji zajtrk*, kot se pri bolj gledanih slovenskih filmih iz naše zgodovine pogosto zgodi (spominamo se recimo samo kritik filma *Vesna* in *To so gadi*),

razdelil tako kritike kot strokovno javnost. Nekateri kritiki so hvalili tekočo in logično zgodbo ter jasno zasnovane like, nasprotno pa je ravno to pri drugi, bolj avtorsko usmerjeni struji sprožalo val omalovaževanja, češ da je *Petelinji zajtrk* preveč lahkoten in predvidljiv. Tako *Petelinji zajtrk*, brez dvoma uspešno izvedena literarna adaptacija, nadgrajena s filmskimi elementi, s svojo priljubljenostjo pri gledalcih (rekordi tudi pri televizijskem predvajanju) paradoksalno postavlja pod vprašaj tudi temeljno vprašanje slovenske nacionalne filmske strategije, katere filme podpirati: ali predvsem tiste, ki zadovoljujejo avtorske ambicije režiserjev (to je logika zdaj), ali tudi tiste, ki strežejo potrebam občinstva. Na njegovih valovih je lepo zajezdil tudi podobno strukturiran in še malce lahkotnejši televizijski film *Hit poletja* (2008), ki ga je po Lainščkovem istoimenskem romanu z režiral Metod Pevca.

VEČ PISATELJEV V SLOVENSKI FILM

Če pri slovenski kinematografiji še vedno pogosto pogašamo gibko domišljenost celovečernih scenarijev, ki bi se ponasali z izpiljeno dramaturško strukturo, potem lahko ta zapis sklenemo z ugotovitvijo, da filmom samostojne Slovenije v tem pogledu gotovo še vedno manjka krepke prisotne pisateljske večščine, ki zna dobro povezati vse pripovedne niti v zapletu in razpletu. Pregled slovenske filmske produkcije zadnjih dveh desetletij kaže, da je ta prinesla zelo raznovrstne primerke, od povsem hermetičnih do zelo gledljivih ter tematsko, diaško in produkcijsko dovolj inovativnih. Prerez pokaže tudi to, da je pri filmih, kjer so s svojo predlogo (ali kako drugačno angažiranostjo) sodelovali pisatelji, le redko umanjala jasna zgodba, saj se skorajda ni zgodilo, da se filmi po literarnih predlogah ne bi iztekli v konec, ki je dobro povzemal težnje glavnih likov skozi film. To velja tudi za filme po literarnih predlogah Ferija Lainščka, ki je s štirimi celovečernimi kinematografskimi in enim celovečernim televizijskim filmom najdejavniji, najplivnejši in najbolj adaptiran sodoben slovenski pisatelj. Brez filmov po njegovih literarnih predlogah bi bila slovenska literarno-filmska pokrajina zadnjih dveh desetletij veliko skromnejša, tako motivno kot vsebinsko. Produkcijski zapleti pri dveh filmih so širšemu občinstvu za zdaj preprečili užitek celotnega Lainščkovega literarno-filmskega opusa, a če se bodo težave razpletle, bomo lahko videli, kako ta raznovrstni, samosvoji in produktivni avtor, ki se brez dvoma že tudi pri filmu uvršča med slovenske moderne klasike, svojevrstno in ustvarjalno zgodbo svojega življenja piše tudi z gibljivimi slikami. ■

Objavljeno besedilo je deloma predelan prispevek iz knjige *Po ravnici navzgor*, ki je pred nedavnim izšlo pri murskosoboški založbi Franc-Franc in v kateri je več avtorjev reflektiralo in evidentiralo literarni opus Ferija Lainščka.

TUDI ČAKAJOČ NA GODOTA JE MOGOČE RAZUMETI KOT IGRO O IZRAELSKO-PALESTINSKEM SPORU

Povabljeni na 49. izraelski festival odrskih umetnosti, ki vsako leto poteka zadnji teden maja in prvi teden junija, so letos v Tel Avivu, Jaffi, Jeruzalemu in Akosu šest dni spremljali sodobno izraelsko produkcijo od gledališča do etnoglasbe in sodobnega plesa. Sedmi dan je bila prizorišče turška ladja na poti v Gazo, novo dramo, ki je bila bolj kot premiera repriza, pa so uprizorili izraelski vojaki v neprostoovoljni koprodukciji s protestniki.

AGATA TOMAŽIČ

Zbrali smo se, da bi razpravljali o političnem gledališču, prava drama pa se dogaja zunaj,« je spregovoril bradati mož z očali. Njegove besede niso bile polne pretirane teatralnosti; Tel Aviv so še pred nekaj urami preletavali helikopteri izraelske vojske, s katerimi so komandosi napadli ladjo s človekoljubno pomočjo za Gazo. Tudi slaba vest ni bila hlinjena. Avraham Oz je nekakšen izraelski oporečnik, Jud, ki opozarja na neustrezno reševanje palestinskega vprašanja in si je zaradi zavzemanja za pravice prebivalcev Gaze in Zahodnega brega med izraelskimi desničarji prislužil vzdevek »trgovec z grožnjami«. Oz je bil predstojnik oddelka za gledališče v okviru univerze v Haifi in vodja univerzitetnega gledališča. S tega mesta so ga leta 2003 odstavili, še danes pa na oddelku, ki ga je sredi devetdesetih ustanovil, predava in tudi ost njegovih političnih stališč ni niti malo otopela. »Če bi radi izvedeli kaj o političnem gledališču v Izraelu, samo prižgite televizijo ali radio,« je nagovoril poslušalstvo: delegacijo tujih

FOTO EPA

49. izraelski festival odrskih umetnosti

WWW.ISRAEL-FESTIVAL.ORG
25. 5. DO 11. 6. 2010

novinarjev, gledaliških režiserjev in direktorjev kulturnih festivalov iz vse Evrope, ki so za okroglo mizo izvedeli, tik preden se je začela. Glede na njihovega uradnega gostitelja, izraelsko ministrstvo za zunanje zadeve, to skoraj zagotovo ni bil nedolžen organizacijski spodrsrlaj...

Izrael je država, ki se baha s številnimi gledališči, radi se pohvalimo tudi s tem, da si njeni prebivalci ogledajo rekordno veliko gledaliških predstav, razlaga Oz. Manj ali skoraj nič je slišati o več kategorijah gledališkega občinstva, o Judih in muslimanih, živečih v Izraelu, pa o Palestincih z zasedenih ozemelj, ki tako in tako ne morejo v gledališča v Tel Avivu ali Jeruzalemu. Ali o tem, kakšne so predstave, ki si jih ljudje ogledujejo. Prevladujejo plehke bulvarke, ki spravljajo v smeh malomeščane brez trohice družbene odgovornosti in politične angažiranosti, ali se trudijo odslikovati razmere v izraelski družbi, pri tem pa se seveda ne da izogniti izraelsko-palestinskemu sporu. Provokativnejšo in s cela nedržavotvorno obravnavo politične realnosti si lahko privoščijo v manjših, alternativnih gledališčih, a ker je njihov obstoj odvisen od tega, koliko vstopnic bodo prodali, morajo, namesto da bi v politično angažiranih dramah občinstvo opozarjali, kako se izraelska država neustrezno loteva palestinskega vprašanja, delati gledališče, ki pomaga ohranjati sistem pri življenju. Na odrih velikih gledališč v Tel Avivu in Jeruzalemu, ki jim denar za delovanje odmerjajo iz državnega proračuna, pa sploh raje uprizarjajo klasike in politično neproblematicirajoča dela. Politično anga-

žiranost je zato treba iskati med vrsticami, najti pa jo je v marsikateri igri, denimo, *Antigoni*. V državi, kakršna je Izrael, je mogoče že *Čakajoč na Godota* razumeti kot dramo o izraelsko-palestinskem konfliktu. Vsakdanjik je prežet s politiko, »mi politiko jemo, pijemo in dihamo, trapast ali slep bi moral biti, kdor bi jo spregledal«. Edini način, da politiki ubežiš, je, da se pred njo umakneš v psihiatrično bolnišnico. »Pa še tam najbrž ne bi bil popolnoma na varnem pred njo,« pristavi Oz.

Nekaj ur po incidentu na odprtem morju pred Gazo je bilo nebo nad Tel Avivom spet sinjmodro in brez oblčka ali majhnih temnih pik na obzorju, trušč helikopterjev in letal je potihnil. Mesto so preplavili običajnejši zvoki: hrumenje avtomatov za italijanski espresso, ki ga meščani tako radi srkajo v kavarnah na elegantnih telavivskih avenijah in bulvarjih, trobljenje v avtomobilskih zamaških in zvonci kolesarjev, ki si na dveh kolesih utirajo pot skozi avtomobilsko goščavo, spodaj ob morju pa bučanje valov, vrišč otrok in tehnoglasba za navdušene dvigovalce uteži na peščeni plaži pred hotelom Sheraton. Se je sploh kaj zgodilo?

»Oprostite, kaj se je pravzaprav zgodilo to jutro?« dvigne roko kvišku eden izmed manj obveščanih gostov, gledališčnik iz Poljske. Udeleženci okrogle mize, poleg izraelskih predstavnikov Avrahama Oza, ikonoklastične igralko in performerke Smadar Yaalom in režiserke Naomi Yoeli sta bila med njimi še dva tujca, Južni Korejec in Britanec Ian Herbert, so že deset minut govorili o ne-dogodku. Incidenta na turški ladji, ki je na krovu prevažala mirovnike, od katerih jih je vsaj deset umrlo pod streli iz pušk izraelske elitne vojaške enote, niso omenjali z besedami, le kot »to danes zjutraj« ali »ona reč«. Govoriti o neizrekljivem je svojevrstna igra, ki se jo izraelski intelektualci igrajo že desetletja. Hitro vanjo pritegnejo tudi tujci in igra se jo lahko vsakdo, številno igralcev in trajanje sta poljubni, nikakor pa niso zaželeni direktna

ali otroško naivna vprašanja. »Dvajset ljudi so ubili, to se je zgodilo,« izstrelil odgovor nekdo iz občinstva, Neizraelec in očitno ne-vešč igranja. »Pravzaprav nič posebnega,« sarkastično doda in razburka tišino, ki je dotlej oblivala dvorano. Povezovalc Avram Oz nato z modrostjo, kakršna pritiče njegovim sedmim desetletjem, stvarno povzame dogajanje v kronološkem zaporedju, od geneze

VPRAŠANJA V SLOGU, KOLIKO TEHTA DAVIDOVA ZVEZDA, KI SO JIH PO OGLEDU MONODRAME WISHUPONASTAR AVTORICE IN IGRALKE SEMADAR YAARON ZASTAVLJALI RAVNATELJI GLEDALIŠČ IZ EVROPE IN SO BILA POVEZANA Z MOREBITNIMI GOSTOVANJI, SO ZADELA BISTVO V PRENESEMEM POMENU: KAKŠNO BREME JE JUDOVSTVO? ODGOVOR PONUDI AVTORICA SAMA V ZADNJEM DELU PREDSTAVE, KO SE IZ ŽRTVE PRELEVI V AGRESORJA IN SI DA DUŠKA: »ZDAJ SEM JAZ NA VRSTI,« KRIČI IN STRELJA PO PALESTINCIH.

do dramatičnega razpleta v mednarodnih vodah pred Gazo: »Ooops, we did it again.« (slovensko: *Uf, spet smo to naredili*). Tragedijo in mrtve je bilo pričakovati, trpko pripomni Naomi Yoeli. In nato oriše utrinek iz resničnega življenja, ki mu je bila priča na večer pred incidentom in ki bi ga z minimalno dramaturško obdelavo zlahka predstavili na oder. Bil je topel poletni večer, zahajajoče sonce je zlato ožarjalo Jeruzalem, oče in sin, pravoverni Juda s kodrčki, pa sta se igrala z daljinsko vodenim vojaškim helikopterjem. Sinu ni in ni šlo, helikopter igračka je ven in ven strmoglavljaj, dokler oče ni vzrojil in vzel daljinskega upravljalca v svoje roke, češ zdaj ti bom jaz pokazal, kako se rečem streže. »Bilo je, kot bi bila navzoča pri generalki za tisto, kar se je zgodilo danes zjutraj, kot

Marquezova *Kronika napovedane smrti*,« je zgroženo razmišljala Naomi Yoeli.

Dovolj je, izstopite že iz milnega mehurčka, v katerem živite, je odkrito izrazil svoje mnenje Ian Herbert, ki v Veliki Britaniji izdaja gledališki štirinajstrednevnik *Theatre Record*. Nima se smisla slepiti: politično gledališče ne rešuje težav in ne izboljšuje sveta, edini primer, ko je drama pripomogla k spremembam na bolje, je bila neka igra o holandskih mornarjih v devetnajstem stoletju, je cinično navrgel Herbert, češ naredite kaj konkretnega. Mar ni že Hannah Arendt Judom očitala nekaj podobnega: da so preveč ubogljivo in pokorno spremljali razplamenjevanje sovraštva do Judov, dokler se ogenj nazadnje ni razširil v požar holokavsta, ki je pogoltnil na milijone predstavnikov izvoljenega ljudstva? Svoja stališča je predstavila v razširjenem in poglobljenem poročilu s procesa proti Adolfu Eichmannu, ki ga je spremljala kot poročevalka *New Yorkerja*, nato pa vtise strnila v knjigi *Eichmann v Jeruzalemu* (Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil). Ta in še nekaj arhivskih dokumentov, med drugim njena korespondenca z nemškim filozofom Martinom Heideggrom, s katerim je imela dolgoletno ljubezensko razmerje, so bili podlaga za gledališko igro *Banalnost ljubezni*, ki jo na izraelskih odrih uprizarjajo od leta 2006.

Holokavst še šest desetletij pozneje odzvanja v dramskih delih izraelskih avtorjev, seveda pa tema veleva spoštljivo interpretacijo. Pobalinstvo si smejo dovoliti kvečjemu Judje sami. *Arbeit macht frei* je naslov igre, ki sta jo zasnovala Smadar Yaaron in Moni Yossef iz alternativnega arabsko-judovskega gledališča v mestu Akos na severu Izraela. Poigrava se s stereotipi o Judih, in to tako nesramno in cinično, da bi Nejudi, če bi si dovolil izreči samo desetino replik, takojci obtožili antisemitizma. Oblastna Judinja z vranje črnimi lasmi, spetimi v figo, in oblečena v baržunasto obleko višnjeve barve igra na klavir, na katerem gori sedemramni

svečnik, menora. Na začetku predstave poje uspavanko sinu, za katerega se izkaže, da ni več malček ... »Dober dan, delam za Mosad, nikomur ne povejte, prosim. Star sem 52 let in še vedno devičnik. Mama je obljubila, da me bo peljala na Tajsko,« se predstavi sine, ki v nadaljevanju na materin ukaz uprizori svoj šov in gostom pokaže ne le, kaj se je dogajalo v Auschwitzu, katerega grozote je preživela njegova mama, temveč tudi okrutnosti Hirošime in Nagasakija, Vietnoma, Irana in Iraka, Sabre in Šatile, Čecenije in Kosova. »Sporočilo naše predstave je, da smo del sveta, nismo izolirani, ubija se povsod. V vsakem izmed nas se skriva majhen nacist, ki išče svoje žrtve,« razlaga Moni Yossef, ki pravi, da so se njegovi rojaki tisti, ki jih pravovernost že apriori ni odvrnila od ogleda na predstavo odzvali zelo intenzivno: eno uro so se smejali, zadnjih dvajset minut pa jokali. »Holokavst se dogaja povsod in se nadaljuje. Holokavst, v katerem so umirali Judje, se ni zgodil na drugem planetu in ni več potrebe po tem, da bi ga glorificirali in iz njega delali religijo,« meni Semadar Yaaron, tudi avtorica in edina nastopajoča v še provokativnejši monodrami o judovstvu z naslovom *Wishuponastar*. No, pravzaprav sta nastopajoča dva: poleg ženske, ovite v neglizje, ki se pripravljata na poroko, je tu še David, njen bodoči mož, ki je v resnici v bombažne trakove ovita Davidova zvezda in se v prvih minutah spusti izpod stropa. Kontroverzna Semadar Yaaron nato pleza po njem in se na svatbi zavrti z njim ob zvokih Wagnerja. Igra je nastala v koprodukciji z Nemci in bila prvič uprizorjena na Berliner Festspiele, to pa so avtoričini rojaki pospremlili z zajedljivimi komentarji v slogu, seveda, Nemci imajo slabo vest in so pripravljani plačati za gledališko igro o judovski identiteti. Tudi Avstrijci in Nizozemci bodo iz slabe vesti na široko razpirali denarnice, je bilo slišati, ko je igra imela tolikšen uspeh, da je Semadar Yaaron z njo gostovala po številnih evropskih odrih. Monodrama je pač bolj izvozni izdelek, preveč blasfemična, da bi ji lahko prisluhnili tisti, ki jim je namenjena: Izraelci. Na avtorico številni gledajo kot na izdajalko, če bi živila v srednjeveški Evropi, bi jo, črnolaso in predirnega pogleda, bržčas sežgali kot čarovnico. »Moje delo v gledališču je terapevtsko, potrebujem ga zase, ne bi mogla živeti brez tega,« pripoveduje umetnica, katere telo je na odru nemalokrat v krču in izpostavljeno precejšnjim naporom in akrobacijam, ki jih pri skoraj šestdesetih in operaciji na srcu ni lahko izvesti in zaradi katerih bi jo lahko primerjali z bodyartistko Marino Abramovič. Vprašanja v slogu, koliko tehta Davidova zvezda, ki so jih po ogledu predstave zastavljali ravnatelj gledališč iz Evrope in so bila povezana z morebitnimi gostovanji, so zadela bistvo v prenesenem pomenu: Kakšno breme je judovstvo? Odgovor ponudi avtorica sama v zadnjem delu predstave, ko se iz žrtve prelevi v agresorja in si da duška: »Zdaj sem jaz na vrsti,« kriči in strelja po Palestincih.

»Če se ne bomo naučili, kako živeti drug z drugim, bomo drug drugega pobili,« je stavek, ki so ga položili v usta še enega močnega ženskega lika, Sarah iz igre *Železnica do Damaska* (Railway to Damascus), ki je nastala v koprodukciji Nacionalnega izraelskega gledališča Habima in Kraljevega gledališča iz Londona. Dogaja se v Haifi leta 1942, v obdobju britanskega mandata v Palestini, in čeprav je vmes preteklo šestdeset let, so vprašanja, s katerimi se dramski tekst ukvarja, aktualna še danes. »Enkrat Arabec, vedno Arabec,« reče brat glavne junakinje, ki se ne strinja z njenim pacifističnim pogledom na svet. Na koncu življenje stre oba: njej se ideali o enakosti vseh ljudi sesujejo v prah, ko ovadi svojega arabskega delodajalca in tako reši glavo bratu, brat pa se kot nekdanji član radikalne judovske organizacije Lehi, ki je zanje tudi ubijal, počasi potopi v alkoholizem. Judje so medtem pokupili arabske posesti, Britanci pa izpluli iz Haife in za seboj pustili zmedo, ki še traja. »Ko so na začetku devetdesetih potekala pogajanja za izraelsko-palestinski mirovni sporazum v Oslu, smo se že zbal: O čem pa bodo poslej naše gledališke igre, če bomo živeli v sožitju z Arabci?« se je trpko pošalil Moni Yossef iz arabsko-judovskega gledališča v mestu Akos in brž dodal: »No, na srečo je mirovni sporazum propadel.« ■

SLIKARSKA PSIHOANALIZA TITOSTALGIJE

Avstrijski umetnik Walter Steinacher, rojen sredi klasike, v Mozartovem Salzburgu, se je za nekaj časa ustalil v ateljeju na ljubljanski Metelkovi in poskušal poiskati umetniški odgovor na vprašanja, kaj je v ljudeh, da jim Tito ne gre iz glav, in kaj je v Titu, da ga ljudje ne morejo pozabiti.

VLADIMIR P. ŠTEFANEC

Groza! Po hodnikih Fakultete za družbene vede, naslednice »rdeče« FSPN, znova visijo Titove slike, in to cel ducat. Niso se še dobro poleggle polemike ob ponovnem poimenovanju ene izmed ljubljanskih ulic po nekdanjem voditelju, zdaj pa še to! No, pravzaprav visijo Titove slike na tistih stenah prvič, stavba je namreč nova, prav po sodobno sterilna, a morda je prav zato tovrstna »indoktrinacija« nedolžne mladine, ki je prejšnji sistem okusila kvečjemu v plenica, še toliko bolj skrb zbujujoča.

Brez panike, portreti na FDV niso tisti, starejšim dobro znani reprezentativni fotografski iz časa maršalovega življenja, četudi je očitno, da so nekateri izmed njih razobešene slike navdihnil. Pa tudi če bi bili, bi jih študentje verjetno dojemali kot nekakšen čudaški umetniški projekt, tako kot jih večina verjetno dojema tudi razstavljena olja na platnu.

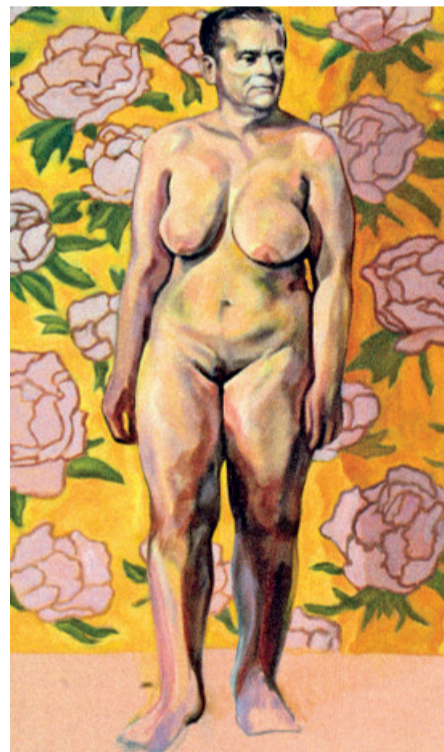
Njihov avtor ni kakšen nostalgični Titov pionir ali mladinec, ampak mlajši avstrijski umetnik, ki je odraščal dovolj daleč od nekdanjega jugoslovanskega raja, da ga ta ni okužil. Rojen je bil sredi klasike, v Mozartovem Salzburgu, a pravi, da ga je tamkajšnja »sodobnoumetniška mafija« ignorirala, zato se je odpravil pogledat dežele južno od Alp. Že v Salzburgu je, v stanovanju prijatelja taksista, najbrž zdomca, videl obešeno Titovo sliko, na svojih poteh po Hrvaški, Bosni in Sloveniji pa jih je videl še veliko več in postal na to pozoren. Opazil je precej čustvene navezanosti na Tita in Jugoslavijo, ugotovil, da številni ljudje žalujejo za preteklostjo, ki jo sam vidi predvsem kot diktaturo, zato mu stvar ni šla zlahka v glavo. Za nekaj časa se je ustalil v ateljeju na ljubljanski Metelkovi in poskušal poiskati umetniški

TITO JE BIL, KOT SUGERIRA STEINACHERJEVO »DEMASKIRANJE ZGODOVINE IN ZGODOVINSKE OSEBNOSTI«, MARSIKAJ; BIL JE MATI, Z VSEMI ATRIBUTI RODNOSTI IN STROGOSTI, PA NADARJEN KARAKTERNI IGRALEC, NOSEČNICA, KI JE RODILA NIČ MANJ KOT DRŽAVO SREČNIH, V BRATSKO DRUŽINO POVEZANIH NARODOV, BIL JE ODLOČEN LJUBIMEC IN HKRATI BOHOTNA KOKETA, KI SE LE NEODLOČNO BRANI, MUČENEC V IMENU PRIHAJAJOČEGA UŽITKA, PA TEŽKO UJEMLJIVI STVOR S POMNOŽENIMI OBRAZI.

odgovor na vprašanja, kaj je v ljudeh, da jim Tito ne gre iz glav, in kaj je v Titu, da ga ljudje ne morejo pozabiti.

Njegov slikarski odgovor je zanimiv predvsem zato, ker gre za pogled z distance, za neobremenjeno soočanje z intrigantno tematiko, za poskus odgovorov na preprosta logična vprašanja, kakršnih si tukaj živeči, preobremenjeni s preteklostjo in sedanostjo, iz nje izvira jočo, zastavimo le izjemoma. Steinacher seveda marsičesa ne ve in ne čuti, deluje predvsem na podlagi splošnih mnenj in podatkov, a se kljub temu iskreno trudi, poskuša dojeti fenomen Tita, v času, ko je bil ta najintenzivnejši, a v kon-

tekstu današnjega, sodobnega časa. Opaža, da danes mediji, ki so nekoč širili voditeljevo slavo in reproducirali njegove podobe, propagirajo nove, potrošniške vrednote in tovrstni nagovor vključiti tudi v svoje slike. Tito kot najstnica iz reklame za kopalke znane blagovne znamke na primer. Takšnega vsekakor še ne poznamo in je daleč od naših ideološko preobremenjenih

Walter Steinacher: Mama Tito, olje na platnu, 80 x 125 cm, 2008

diskurzov, po drugi strani pa je tovrstno upodabljanje, ironiziranje, karikiranje različnih javnih osebnosti na zahodnem umetniškem prizorišču in v medijskem prostoru že nekaj desetletij stalnica.

Slikar si je zastavil vprašanja o identiteti in dojemanju zgodovinskih osebnosti, njihovih različnih vlog, podob, tako za življenja kot po smrti, k Titu pristopal kot k nekakšni skrivnostni osebnosti številnih obrazov. Gledalcu se ob tem utegne zastaviti še kakšno dodatno vprašanje, na primer o identifikaciji tistih, ki del svoje identitete prenesejo v lik ljubljene voditelja. Steinacher seveda ne more vedeti, da je mogočih razlogov za to kar nekaj, da niso le psihološke narave in da ne izvirajo samo iz odnosa med državljanom in medijsko ovekovečenim vladarjem, ampak tudi iz osebnih izkušenj, nostalgično potenciranih spominov na minule čase, ko se je marsikdo imel bolje kot zdaj ali pa si vsaj misli, da se je imel. Precej o tovrstnih razlogih med drugim pove tista znana »nepravoverna« krilatica »Dok je bilo Tita, bilo je i šita,« ki bi jo bilo seveda zelo pristransko prevesti v »Dokler je bil Tito, je bil šit,« nekoliko ustrežnejše pa v »Dokler smo imeli Tita, ni manjkalo šita.« Izvirni stavek se dobro rima in se je tudi trdno prijel, je pa seveda skregan z dejstvi, saj je danes šita (lahka droga, op. p.) vsekakor več, je pa res, da je bilo včasih precej več tiste droge, o kateri govori Marx v svojem stavku: Religija (kot imanentna ideologija, op. p.) je opij za ljudstvo (s katerim, v nasprotju

Walter Steinacher: Yugostalgia

RAZSTAVA

LJUBLJANA, GALERIJA FDV

27. 5. do 26. 6. 2010

s splošnim razumevanjem, želi povedati, da je religija /ideologija/ cenen nadomestek za plemenitejši opij, ki si ga ljudstvo ne more privoščiti).

»Šit«, ki ga je bilo v Titovih časih obilo, je bil torej predvsem tisti ideološki, ki zna biti zelo sugestiven in se ljudem zaleze globoko pod kožo, še posebno če je povezan s čisto znosnim življenjem večine. Ob takšnem in drugačnem odvajanju se potem pojavijo hude abstinenčne krize, ki se med drugim manifestirajo v obliki trebušastih dedcev, ki nase s težavo spravijo svoje pretesne bele srajce, rdeče rutke in pionirske čepice, in se odpravijo obnavljat »sveti obred« prenašanja Titove štafete, ki pa je seveda nimajo več komu izročiti. A gre pač za zvestobo starim idealom in za oklepanje iluzij, katerih izguba, ne glede na njihovo naravo, utegne zelo boleti. Ker Tito je bil, kot sugerira Steinacherjevo »demaskiranje zgodovine in zgodovinske osebnosti«, marsikaj; bil je mati, z vsemi atributi rodnosti in strogosti, pa nadarjen karakterni igralec, nosečnica, ki je rodila nič manj kot državo srečnih, v bratsko družino povezanih narodov, bil je odločen ljubimec in hkrati bohotna koketa, ki se le neodločno brani, mučenec v imenu prihajajočega užitka, pa težko ujemljivi stvor s pomnoženimi obrazi.

Umetnik je o Titu sproščeno razmišljal, eksperimentalno z njegovo podobo, pomeni ter že med nastajanjem razstave doživel različne odzive. Nekaterim se je njegov pristop zdel zanimiv, sproščen, drugim prav nič zabaven, prav svetoskrunski, in tako najbrž na gledalce deluje tudi razstava. A ta lahko računa predvsem na zelo specifično, študentsko občinstvo, na mlade ljudi, za katere sta tako prva kot druga Jugoslavija le zaprašeni zgodovinski dejstvi, Balkan pa predvsem prostor s specifičnim, za številne privlačnim temperamentom, glasbo, kulinariko. Če bodo njihovi profesorji razstavo znali izkoristiti za poglobljene debate o zgodovinskih dogodkih, ideologijah, kultih osebnosti, odnosih med voditelji in ljudstvi, če bodo rekli kakšno tudi o transformaciji vizualno učinkovitih podob znanih osebnosti skozi čas, o njihovem trženju na tržnici postanih in pogreth idej in nostalgije, o tem, kaj nam pove, da danes na istih stojnicah, drugo ob drugem, ponujajo podobi Josipa Broza in Marilynna Mansona, plastične »gavčo« klobučke in majice z Jakčevim portretom Tita (o pojavu pričajo fotografije in videi Elene Fajt, predstavljeni na odprtju) ..., potem je razstava vsekakor dobrodošla in postavljena na pravem mestu.

Bi pa bilo zanimivo videti, kakšne odzive bi povzročila, če bi bila postavljena na kakšnem dostopnejšem, širšemu občinstvu namenjenem razstavišču. Se mi zdi, da bi se kar kadilo, tako z leve kot z desne. Odkritih in nezavednih, potlačenih čustev, povezanih s Titom, je v nas verjetno še toliko, da bi Steinacher ob njihovem razkritju utegnil dobiti navdih še za celo serijo razstav. ■

Vedno bolj je sprejeta teza, da so bile študentsko-dijaške demonstracije sredi maja pred poslopjem parlamenta izraz splošnega nezadovoljstva mlade generacije, ki živi v negotovi sedanjosti in ki jo najverjetneje čaka prav taka prihodnost.

O vzrokih tega nezadovoljstva razmišljajo osnovnošolski ravnatelj in pisatelj **Dušan Merc**, doktor filozofije **Aleš Bunta**, absolventka **Manca G. Renko** ter evropski poslanec in nekdanji minister za šolstvo dr. **Milan Zver**.

Pogovarjali pa smo se tudi s šestimi mladimi ljudmi na začetku njihove poklicne poti. Večina je razpeta med več možnostmi – morda je v času omejenih možnosti to tudi edino smiselno.

DRŽAVA, SLABA MATI

Otroci ne smejo biti zadovoljni z ničimer, kar se jim ponuja, nič ni dovolj dobro zanje – oropani so celo možnosti, da bi imeli željo: to je eden večjih vzgojnih grehov našega šolskega sistema in družin.

DUŠAN MERC

BELA KNJIGA, NEPREDELAN DELOVNI ZVEZEK

Četrtek, 11. marec 2011, je zelo blizu. Tistega ne tako daljnega lepega dne naj bi bila končana nova Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Konec naj bi bilo parcialnih pravnih posegov v šolstvo. Dobili naj bi novi temelj za vzgojo in izobraževanje.

Glede na zahtevnost projekta (zahteva predvsem jasno vizijo), relativno bližino datuma izvedbe in raven ter vsebino javnih debat o šolstvu je veliko vprašanje, kaj bo Bela knjiga prinesla. Javnost in tudi strokovna javnost pa medtem šolstvo pasivno spremljata le prek debate o učbenikih in učbeniških skladih, kjer je prepričano glasen in neumen, nekaj morda vesta še o zakonu o šolski prehrani, ki je že sprejet, in o zakonu o otrocih s posebnimi potrebami, ki je v pravi. Na vse skupaj pa se ne odzivata.

Tudi Bela knjiga ostaja za zainteresirano javnost čisto bela, nepopisana, neuporabljen delovni zvezek. Ob nastajanju zdaj veljavne Bele knjige je bilo zelo živahno, ideja o prenovi šolstva je pronicala do zadnje pore šolskega sistema in družbe. Poleg jasne strokovne in idejne zasnove je bil angažma, pa čeprav ideološko enotno obarvane skupine, pri pripravi kljub vsem pomislekom za laično javnost strokovno zelo prepričljiv, predvsem pa javen in dejaven. Slovenska družba je Belo knjigo sprejela, začela se je prenova. Še preden je bila sprejeta, je delovala kot motivacija učitelstva, staršev in politike, dosežen je bilo tiho, vendar vidno soglasje sindikata, dosežen je bil visok konsenz v politiki in v široki javnosti. Osnovna ideja, ki je motivirala, je bila naslednja: Znanje je vrednota, je investicija, ki se izplača. Vse politične garniture, ki so pozneje prevzemale oblast v šolstvu, so lahko za svoje posege še vedno črpale legitimnost iz te žive ideje, ne da bi jo obnavljale.

Tega zdaj ni niti v obrisih. Za posamezna področja v vzgoji in izobraževanju je angažiranih 22 doktorjev znanosti s področja pedagogike. Morda lahko do 11. marca 2011 vsak izmed njih napiše svojo knjigo, da pa bi napisali nekaj skupnega, je nemogoča naloga, če jo vzamejo resno. Prav tako ni več mogoče, da bi se lahko angažirala strokovna javnost in kar koli kritičnega pripomnila. Od pripravljavcev do zdaj ni prišlo nobeno jasno stališče, ki bi bilo povod, da bi kdo nasprotoval. Drugače rečeno: nihče ne bo proti, nihče ne bo dal soglasja, ne ideja ne izvedba ne bosta ne plod sinteze ne prevlade. Če bodo vztrajali pri zastavljenem datumu in vsega pričakovanega ne bo, bo Bela knjiga razumljena kot literarni poskus, ki čaka na obujenje, če ga bo kdo hotel benevolentno prebrati. Funkcionirala bo kot žalna knjiga, saj ne bo imela v sebi nič drugega kakor podpise avtorjev in njihovo bolj ali manj poenoteno mnenje o pred njimi neposredno ležečem pedagoškem pokojniku.

Temeljno vprašanje za novo Belo knjigo je brez dvoma srednje šolstvo. Odgovor na, kako in zakaj, je zelo zapleten.

UČITELJ NAŠ VSAKDANJI V ŠOLI VSAKDANJI

Zaradi sprememb v razumevanju odnosov med udeleženci vzgoje in izobraževanja po reformi osnovne šole in zaradi razvoja splošnih družbenih standardov se pojavljajo vprašanja, na katera je danes treba nujno na novo odgovoriti. Med njimi so zagotovo vprašanja o strokovnosti in avtonomiji: kaj

SEDANJI ODNOSI V ŠOLI SO KRIVIČNI, KER PREDVIDEVAJO SAME KRŠITVE. POSTALI SO BREME IN NAVLAKA. VSEBUJEJO V TEMELJU NAPAČNO PREDPOSTAVKO: UČITELJ KRŠI PRAVICE OTROK IN STARŠEV, STARŠI IN OTROCI MORAJO BITI ZAŠČITENI BREZ VPOGLEDA V SVOJ LASTNI DELEŽ ODGOVORNOSTI, NE GLEDE NA SVOJ LASTNI NEANGAŽMA. NA UČNEM PODROČJU PA SE TO HITRO PREVEDE V ZAHTEVO, DOLŽNI STE NAM DATI DOBRE OCENE, DA BOMO USPEŠNI V ŽIVLJENJU.

učitelj sploh sme pri svojem konkretnem delu, o čem lahko odloča, v kaj lahko sploh posega, kaj sploh lahko reče o vzgoji in izobraževanju na konkretni, vsakodnevni ravni. Kaj lahko neposredno reče staršu, da bo učinkovit, in kako naj deluje, da bodo starši razumeli, da jim želi strokovno, človeško, pošteno in neposredno odkrito svetovati in da ima to velik pomen in veljavo. To je težka naloga, ker so učenec, učitelj in starši definirani z birokratsko, iz javne uprave prevzeto pravno logiko, ki je v sporu s pedagogiko. Za vse udeležence se procesi zožijo v birokratska dokazovanja in postopke.

V sedanjem stanju odnosov se učitelj raje potegne nazaj in si reče, jaz sem nemočen. V resnici postajajo učitelji apatični – njihovo stališče, ki se ne spreminja, je, ti lahko nekaj delaš, se trudiš, otroku lahko pomagaš na vseh področjih – če pa ne on sam ne starši tvojih prizadevanj ne sprejemajo kot delo strokovnjaka, ki otroka usmerja, potem takšna prizadevanja za učitelja upravičeno nimajo smisla. Šolska politika vse tri subjekte v vzgoji in izobraževanju pušča nemočne in neučinkovite.

Učiteljski poklic je notranje pogosto utemeljen na vrednostnem sistemu, ki je etičen, ki je del družbene strukture, ki ji zagotavlja obstoj. Res je, da je institucionaliziran, pa vendar hoče ostati človeški. Vedno je neposreden. Sedanji odnosi v šoli – med učitelji in ravnatelji, svetovalnimi delavci, učenci in starši, ki temeljijo na pravicah, prignanih do skrajnih meja in z vseh strani pravno zavarovanih, so krivični, ker predvidevajo same kršitve. Postali so breme in navlaka. Vsebujejo v temelju napačno predpostavko: učitelj krši pravice otrok in staršev, starši in otroci morajo biti zaščiteni brez vpogleda v svoj lastni delež odgovornosti, ne glede na svoj lastni neangažma in tako naprej. Na učnem področju pa se to hitro prevede v zahtevo, dolžni ste nam dati dobre ocene, da bomo uspešni v življenju.

Zato so pomembna vprašanja, kakšno je realno stanje učiteljeve strokovne avtonomije, kako je z avtonomijo sleherne šole posebej, kako jo sploh razumeta, ali jo potrebujeta, ali sta jo pripravljena uveljaviti in sprejeti kot odgovornost.

Zaradi številnih razlogov, ki jih vedno podkrepi sleherni šolska oblast, je res, da učitelstvo prisega na avtonomijo (ki jo razume pogosto prevladujoče sindikalno) na verbalni ravni, v resnici pa si je ne želi in se je celo boji. To moramo razumeti: učiteljevo delo je strogo programirano, nadzirano na več ravneh – administrativno in dejansko ga nadzira šolska oblast, nanj pa pritiska tudi permanentna grožnja staršev, ki so jim podarjeni vzvodi pritiska, ne da bi bila definirana njihova odgovornost. Še slabše je stanje glede avtonomije pri šolah oziroma zavodih.

Pravna normiranost in nadzor sta goščava, minska polje, kjer je vse, kar koli bi hotel narediti, narobe, vsaka kretnja je kaznovana. Delo vodij šol je zadovoljevanje zahtev ministrstva in pedagoške amaterske logike staršev ter z drugih področij (predvsem javne uprave) vsiljenih zakonov. Tudi pedagoški vodje zaradi številnih razlogov nimajo niti potrebe niti si ne upajo storiti ničesar, kar bi lahko škodilo njim ali zavodu. Ne morejo, ne znajo in tudi nočejo voditi zavoda kot avtonomne strokovne institucije. Pot bi bila preveč tvegana, če ni celo nemogoča.

VZGOJA ZA INSTITUCIJE IN VZGOJA INSTITUCIJ ZA LJUDI

Osnovni in glavni problem v šolstvu je vzgoja, ki definira bodočnost. Temeljna vrednostna predpostavka razumevanja svobode in demokracije, na kateri mnogi starši vzgajajo svoje otroke, in v tem jih z vsem pravnim aparatom podpira tudi država, je, da institucije nad otroki izvajajo nasilje, da so škodljive in da je treba vsak trenutek uporabiti vsa sredstva, da se temu nasilju uprejo. Večina to opredeljuje kot – svobodo. Seveda je žrtev te predpostavke v vzgojnem odnosu otrok. Vrednote družbe in šole se mu zdijo neumne, sovražne, ne samo zato, ker je recimo v puberteti, pač pa, ker je tako vzgajan. Lahko jih negira, ne da bi izoblikoval svoje lastno stališče in ne da bi se moral soočiti s posledicami. Te vrednote mu v resnici izoblikujejo družina, ki je v krizi, ulica in seveda še marsikdo, le šola ne.

Zato imamo na šolah, pa tudi na ministrstvu in na inšpekciji permanentno opravka s starši in mladimi državljani, ki so vzgajani v napačnem, sovražnem odnosu do institucije. Vsebinska podoba istega problema je, da mora, po prepričanju pedagoških politikov, institucija a priori zadovoljevati vse potrebe po užitku, prehrani, materialnih dobrinah učencev in dijakov. Otroci ne smejo biti zadovoljni z ničimer, kar se jim ponuja, nič ni dovolj dobro zanje – oropani so celo možnosti, da bi imeli željo: to je eden večjih vzgojnih grehov našega šolskega sistema in družin. Dane so jim izbire, ki jih uveljavljajo, ne da bi lahko ali morali utemeljiti svojo odločitev. Zanje se jim ni treba niti malo prizadevati. Zelo pogosto so zato nezmožni izražati ali sprejeti izbiro.

Nedopustno je, da institucija, kot je šola, z učiteljevim delovanjem (lahko pa tudi drugače) uveljavi nasilje, ki se kaže in deluje kot posmeh in zaničevanje, ali da otroku stori krivico. Zato morajo obstajati vse pravne varovalke, da se takšno nasilje sankcionira oziroma prepreči. Brez dvoma pa mora imeti šola tudi samoobrambne mehanizme, da se zloraba instrumentov za zaščito otrok ne uporablja zoper njo samo. Teh pa nima. Šola kot skupnost ljudi je brez moči pred zlorabo pravnih sredstev, ki varujejo otroka. Če pošteno pogledamo na posamezne primere, jo v podrejeni položaj zaradi popolnega nadzora šolskega sistema in njegove birokracije sili tudi država. Šola kot strokovna in avtonomna ustanova ostaja tako brez moči tudi pred zahtevami staršev in birokratskim aparatom države. Odvzeta ji je moč vzgajanja in izobraževanja.

Povedano na kratko: temeljni problem vzgoje v slovenskih institucijah je zloraba pravic in dolžnosti institucij in udeležencev v procesu – zavodov, učiteljev in otrok oziroma staršev. Stvari očitno niso pravilno definirane. V ustanovi vsi držijo fige v žepu. Glavni krivec je gotovo nekompetentna šol-

ska oblast, ki ni sposobna redefinirati svojega stanja, svojega odnosa do lastnega delovanja, ki ga je dolžna po definiciji izvajati. Očitno je, da do tega nima avtorefleksivne distance. Njeno bistvo je, da ne ve, kaj počne, sebe pa razume zgolj kot oblast.

STROKA IN POLITIKA

Matrica kvazistrokovnega delovanja ministrstva je definirana le kot politična volja. Že dolgo je v osnovi vedno enaka in temelji na več zmotnih prepričanjih. Dve najočitnejši sta: najpomembnejša stranka na oblasti slutiti, da naj bi bilo za njeno ideološko

NA ŠOLAH IMAMO NENEHNO OPRAVITI S STARŠI IN MLADIMI DRŽAVLJANI, KI SO VZGAJANI V NAPAČNEM, V NJIHOVEM PREDSTAVNEM SVETU SOVRAŽNEM ODNOSU DO INSTITUCIJE. VSEBINSKA PODOBA TEGA PROBLEMA JE, DA MORA, PO PREPRIČANJU PEDAGOŠKIH POLITIKOV, INSTITUCIJA A PRIORI ZADOVOLJEVATI VSE POTREBE PO UŽITKU, PREHRANI, MATERIALNIH DOBRINAH UČENCEV IN DIJAKOV. OTROCI NE SMEJO BITI ZADOVOLJNI Z NIČIMER, KAR SE JIM PONUJA: TO JE EDEN VEČJIH VZGOJNIH GREHOV NAŠEGA ŠOLSKEGA SISTEMA IN DRUŽIN.

podstat najpomembnejše področje šolstvo, saj naj bi vzgoja in izobraževanje zagotavljala preživetje svetovnemu nazoru, ki ga stranka zastopa. Gre za napačno prepričanje, ki je v resnici staromodno in za javno šolo škodljivo. Druga predpostavka pa je, da nadzor nad vzgojo in izobraževanjem posredno in neposredno vpliva na povečanje števila volivcev, ker je število ljudi, vezanih na šolstvo, zelo veliko, verjetno največje v državi. Tudi to ni povsem točno.

Dejstvo je, da so politične stranke preračunljive prav na področju šolstva; dovolj je, da pogledamo samo produkcijo zakonov posameznih vlad oziroma ministrov. Kaj je takoj v tej smeri dosegla SDS, ko je bila na oblasti, in kaj je takoj zrušila SD, ko je prišla na oblast? Število zastopnikov učiteljev v svetu zavoda. Prva stranka je uzakonila brezplačno prehrano za srednješolce, druga jo je raztegnila in prerazporedila še na osnovno šolo. Prva stranka je igrala na karto staršev, ki naj bi bili bolj zadovoljni, če je učiteljev v svetu manj, povečala naj bi se moč staršev, druga na karto učiteljev, ki naj bi bili zadovoljnejši, če imajo več oblasti v svetih šol. Povsem neumno početje obeh ministrov (pri obeh je boleča nekompetentnost zaradi nepoznavanja področja in sistema vzgoje in izobraževanja). In kakšen je izplen teh sprememb? Sclera bedast.

V dolgem obdobju po uveljavitvi devetletke šolske oblasti niso niti ene spremembe v šolo uvedle zaradi strokovnih razlogov, vse spremembe so politične. Strokovnih niso bile zmožne.

Zaradi teh dogajanj smo prišli v veliko stisko. Stroka je nema, kot da ne bi več obstajala, šola kot institucija za vzgojo in izobraževanje pa je žalostna podoba družbe in države, ki ne ve, kaj bi, kaj hoče, kakšne so njene vrednote. ■

DUŠAN MERC je pisatelj in publicist ter ravnatelj osnovne šole.

O DVEH ŠTUDENTSKIH UPORIH

Zakaj bo to državo prizadel intelektualni generacijski mrk s povsem nejasnimi posledicami in kdo je za to odgovoren

ALEŠ BUNTA

O nedavnih študentskih demonstracijah pred parlamentom je bilo že veliko napisanega. Precejšen del komentarjev je šel v smeri, da so bile nekatere zahteve študentov morda celo upravičene, vendar pa je vandalsko opustošenje hrama slovenske demokracije tako rekoč za nazaj razvrednotilo njihovo legitimnost. Moje stališče je v nekem smislu skoraj nasprotno: če bi sploh do koga v tej zgodbi lahko občutili minimum simpatije, poudarjam, če..., potem bi to verjetno bili prav tisti, ki se jim je dokončno »strgalo«, pa ne iz razlogov, ki so jih predstavili organizatorji protesta, ampak zaradi splošne brezizhodnosti in brezperspektivnosti, v kateri so se znašle zadnje generacije študentov in velikega dela mlajših šolanih ljudi.

Služb ni; bolj ko si izobražen, teže jo dobiš (toliko o znameniti »družbi znanja«); vse pomembnejše institucije (fakultete, inštituti, resni časopisi, založbe, kulturne ustanove, mestni in državni uradi) so do zadnjega kotička prenatlačene še iz časov, ko se je do služb prihajalo bistveno lažje. Ne smemo se slepiti – to zadnje se ni spremenilo samo zaradi finančne krize, ampak tudi zaradi »lahkotnosti« zaposlovanja v nekaterih preteklih obdobjih. Rekel bi celo, da kriza v veliki meri deluje kot izgovor in maska te »lahkotnosti« prvih let po osamosvojitvi, ki je počasi začela izstavljači račune. Neki moj kolega, sicer že kar priznan doktor znanosti, se je denimo še pred krizo pozanimal o možnostih redne zaposlitve na eni izmed ljubljanskih fakultet. Dobil je odgovor, da v naslednjih dvajsetih letih (!) zaradi kadrovske prezasedenosti sicer ne bo nič, a naj vseeno nikar ne obupa. Skratka, človek se bo, če bo potrpežljivo poslušal nasvet, malo pred upokojitvijo morda celo zaposlil! Tu ne gre samo za usodo posameznikov, temveč za dejstvo, da bo to državo očitno prizadel intelektualni generacijski mrk z nejasnimi posledicami. Tudi v politiki razen vodij nekakšnih »podmladkov« ali »poganjkov« – kar koli že so – skorajda ne moremo zaslediti novega obraza.

Zaradi naštetih razlogov se med mlajšimi generacijami, pa tudi tistimi, ki že drsijo v srednja leta, počasi upravičeno prebujata vtis, ne le da so sistematično izključene iz centrov družbenega odločanja, ampak da so tej družbi dobesedno odveč... vsaj do takrat, ko bodo morale nase prevzeti breme strmo naraščajočega števila upokoencev, pri tem pa ni povsem jasno,

zakaj bi ti isti ljudje, ki so v nasprotju s prejšnjimi generacijami morali izkusiti vso brezobzirnost neoliberalnega režima, imeli posebej izostren čut za »socialno državo«, to milost, ki njim samim nikoli ni bila izkazana. Ne nazadnje tudi, zakaj bi gojili ne vem kakšno solidarnost do generacij, ki so že tako imele v številnih pogledih bistveno lažje življenje in ki so s precejšnjo samozadostnostjo sprejele dejstvo, da so se pravila igre za mlajše rodove drastično spremenila na slabše. Nisem prepričan, ali bodo (intelektualno načrtno osiromašene) nove generacije zmogle veliki moralni napor in jim bo uspelo v svojih glavah preseči to krivico, ki zna, bojim se, bolj verjetno prerasti v trajno medgeneracijsko napetost s prejšnjim prizvokom maščevalne krutosti.

V tem bi bil razlog, da bi po svoje lahko razumel tiste, ki so se s kamni lotili simbola Države: če želite protestirati proti generacijski krivici, ne da bi še sami zapadli v retoriko neo-liberalnega režima, katerega žrtev ste, kajti to je najlažje – v imenu enakopravnosti zahtevati neoliberalni režim za vse (tudi tiste, ki so mu do zdaj bili še izvzeti) –, potem vam, resnici na ljubo, niti ne preostane kaj dosti drugega, kot da zalučate kamen. Kolikšen delež je h kanonadi v resnici prispevala ta frustracija in koliko so prispevali mladeniška objestnost, alkohol, želja po malo udarnejši zabavi in značilno provincialistično sovraštvo do Ljubljane – to je seveda drugo vprašanje, ki pa ni nujno bistveno.

Nasprotno pa samo zahtevo študentov po nedotakljivosti institucije študentskega dela motrim v precej bolj nenaklonjeni luči. Sicer se strinjam, da so obljube predstavnikov oblasti, da bodo študentsko delo postopno v večji meri nadomestili s štipendijami, bolj ko ne prazne puhlice. Sicer bi takšna ureditev vsekakor bila ustrežnejša – ne nazadnje je študent tu zato, da študira, in ne zato, da dela. Problem je to, da tudi če bi bilo štipendij dejansko dovolj, njihovi sedanji zneski socialno ogroženim študentom še vedno ne bi zadoščali za dostojno preživetje. Vendar pa hkrati nič manj ne drži tudi to, da veljavna ureditev subvencioniranega študentskega dela v resnici legalizira tako imenovani dumping na trgu delovne sile. Vemo, zakaj: delodajalec, ki zaposli študenta, ima precejšnje davčne ugodnosti, zato pa je študent, z njegovega gledišča, dejansko poceni delovna sila. Študentsko delo se torej nikakor ne postavlja v opozicijo neoliberalni logiki, kot se morda zdi na prvi pogled, to pa zato, ker določeni populaciji (študentom) daje zaščito

pred pravili prostega trga delovne sile. V bistvu je ravno nasprotno. Prav s tem, ko je »študent« izvzet iz pravil trga delovne sile, dejansko niža standarde tega trga in spodjeda vrednost dela: zakaj bi delodajalec zaposlil nekoga po normalni ceni, če lahko zaposli študenta, ki mu ga subvencionira država. Institucija študentskega dela je torej nekakšna mini Kitajska, ki bogati na račun cenenosti svoje delovne sile, le da pri nas to »cenenost« plačuje kar Država sama.

A recimo, da ta oblika zaščite študenta, pa čeprav ga pravzaprav ščiti tako, da ga poniža v lumpenproletariat, sama po sebi morda še ne bi bila tako zelo sporna, če ne bi neizogibno vodila do naslednjega sklepa: *znotraj obstoječega stanja posameznik kot študent bistveno lažje pride do dela kot potem, ko bo doštudiral.* Tudi zato, ker po diplomi na trgu delovne sile, kjer formalna izobrazba šteje čedalje manj!, ne bo več mogel adekvatno konkurirati za delodajalca bistveno cenejšemu študentu. Od tod se generira resnična anomalija: ljudje pri nas ne študirajo več zato, da bi doštudirali (in se na tej podlagi zaposlili), ampak v čedalje večji meri študirajo samo še zato, da bi na podlagi študentskega statusa lažje prišli do dela. **Paradoks institucije študentskega dela je torej v naslednjem: ker se v veliki meri zažira prav v polje zaposlitev, na katere bi, hočeš nočeš, pristali tudi številni mladi diplomanti, študentsko delo študenta naredi za svojega lastnega največjega sovražnika razklanega med svojo, za zdaj še vedno razmeroma udobno sedanost, ter mrko bližajočo se prihodnost, ki si jo v precejšnji meri spodjeda prav on sam s svojim subvencioniranim delom.**

Študentsko delo – tako je gotovo tudi bilo načrtovano, bi lahko funkcioniralo, toda samo ob postavitvi ustreznega ovrednotenja formalne izobrazbe, ki bi diplomantom dejansko odpirala dostop do »višjih« delovnih mest. Ker pa so ta delovna mesta zasedena in ker po podjetjih formalna izobrazba šteje zelo malo ali pa sploh nič (včasih je celo ovira), študentsko delo v okviru sedanje ureditve dejansko pomeni neloyalno konkurenco na trgu delovne sile, ki je, daleč od tega, da bi bilo ovira neoliberalnemu ogrožanju socialne države, v resnici zgolj eno izmed njegovih orodij. Trdo rečeno, pred parlamentom se ni zgodil protest študentov, ki bi v imenu socialne države protestirali proti neoliberalizmu, ampak ravno nasprotno, pred parlamentom so večinoma protestirali mladi neoliberalci proti uvajanju pravil, ki bi, z omejitvami dumpinga na trgu dela, *samemu študentu kot bodočemu diplomantu odprla nekaj več možnosti.*

Zanimivo je tudi to, da so organizatorji k protestu pritegnili dijake z njihovo zahtevo po ohranitvi brezplačne malice za vse, tudi dijake s premožnimi starši. Ne želimo biti cinični, vendar pa me socialni protesti v imenu pravice premožnih malce begajo. Argument podpornikov dijaških zahtev se je namreč glasil, da bi, če bi premožni dijaki morali sami plačevati malico, to lahko privedlo do socialnega razslojevanja, ker bi se tisti s subvencionirano prehrano čutili manjvredne v primerjavi s samoplačniki. Lepo vas prosim! Ali res mislite, da socialne razlike drugače ostajajo nevidne? Ali ne bi morda le bilo bolje, da bi denar, ki ga po tej logiki namenjamo umetnemu ustvarjanju videza enakosti, namenili dejanskemu blaznju socialnih razlik?

Samo za primerjavo bi na kratko opisal še en študentski upor, ki se je zgodil pred kratkim, in sicer v bogati in razviti Angliji.

Revolt ima povsem drugačno podlago. Nedolgo nazaj je upravni odbor univerze Middlesex na severu Londona, povsem nepričakovano in brez vsake verodostojne utemeljitve, zaprl svoj oddelek za filozofijo. Stvar morda niti ne bi bila toliko presenetljiva – podobne stvari so se na zasebnih univerzah že dogajale, če ne bi bil omenjeni oddelek eden največjih in najuglednejših centrov za tako imenovano kontinentalno filozofijo v celotnem angleško govorečem prostoru, brez dvoma paradni konj omenjene univerze in za povrh še finančno rentabilen, saj je zelo uspešno pridobival sredstva z raznih neodvisnih razpisov in privabljal študente z vsega sveta. Edini argument za zaprtje, ki so ga navedli člani upravnega odbora v zanimivi sestavi treh znanstvenikov (»sociologa zdravja«, strokovnjakinje za »vpliv etničnih manjšin na stanje vode rek« in fizika), častnika angleške vojske! in računovodje, je bil to, da so izračunali, da bi univerza verjetno lahko dobila še nekaj več sredstev, če bi z opustitvijo oddelka za filozofijo dobili prostor za razširitev boljše sponzorirane poslovne šole. Pri tem ni nepomembno, da je po ocenah angleških krovnih znanstvenih agencij oddelek za filozofijo na univerzi Middlesex ocenjen dosti višje kot njihova poslovna šola, ki sodi bolj med tiste, komor se pač vpišejo ljudje, ki jim je spodletelo drugje. Lahkota te poslovne logike upravnega odbora, ki je v imenu kratkoročnega dobička mirne volje ustrelil svojega paradnega konja, ki je univerzi prinesel ime in mednarodni ugled, je seveda frapantna.

Študentje so se nemudoma odzvali in v znak protesta zasedli prostore senata Univerze. Burno se je odzvala tudi strokovna javnost, na čelu z nekaterimi največjimi imeni svetovne filozofije, vključili so se tudi mediji, vendar se upravni odbor po pričakovanju ni uklonil pritisku: takoj so suspendirali dva profesorja, ki ju sumijo sodelovanja s študenti, proti tem pa so uvedli ostre disciplinske postopke. Upor v tem trenutku v raznih oblikah še poteka.

Vprašamo se lahko, ali je Slovenija res toliko »razvitejša« od »razvite« Anglije, da česa takega ne moremo pričakovati tudi pri nas. Res je, hvala Bogu, da pri nas večina univerz še ni v zasebnih rokah in da po njihovih upravnih odborih vsaj za zdaj še ne sedijo častniki. Vendar se v resnici podobna usmeritev potihoma uvaja tudi že pri nas, le da nekoliko bolj v rokah. Na nekaterih humanističnih znanstvenih institucijah se zaradi pomanjkanja sredstev menda že pripravljajo krčenje obsega rednih delovnih mest, da skorajda popolne prekinitve novega zaposlovanja, ki v našo družbo vnaša že omenjeni intelektualni generacijski mrk, sploh več ne omenjamo. **Presenetljivo pa je – in tu se naša produktivna (ne)razvitost v primerjavi z Anglijo konča, da smo pri nas presenetljivo tiho. Tudi v situaciji, ko se je obseg letošnjega proračuna, namenjenega znanstvenim projektom, dobesedno čez noč skrčil z obljubljenih 16 milijonov na sedem, torej več kot za polovico!, se ni oglasil skoraj nihče.** Samo za primerjavo, tople malice, ki so tako razkurile dijake, državo menda na leto stanejo »uborih« 20 milijonov.

Kje so bili bojeviti študentje, ko se je zgodila ta naša mala uvertura v Middlesex? Ali res ne verjamejo, da je njihova prihodnost oprta na »družbo znanja« in »ustvarjanje delovnih mest s presežno vrednostjo«, ki ju lahko zagotovi samo vlaganje v znanstveni razvoj? No, v tem pa imajo, žal, očitno kar prav. ■

ALEŠ BUNTA je doktor filozofije in raziskovalec na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

POTOVANJA
PISANEC
TOUR DESIGN COMPANY

04 / 50 62 500

Družinsko podjetje PISANEC Škofja Loka, vas že 19 let vodi po širnih obzorjih sveta in vas vabi na svojo prenovljeno spletno stran www.pisanec.si, kjer lahko prelistate naš spletni katalog.

- MOSKVA in SANKT PETERBURG 6.-11.6.
- IRSKA 28.8.-4.9.
- BOLGARIJA 4.-7.9.
- MADEIRA in Pestang Promenade Ocean Resort 11.-18.9.
- DOLOMITI in BENEČIJA 11.-12.9.
- ANTIČNA GRČIJA 19.-26.9.
- MALTA 19.-26.9.
- PERU in BOLIVIJA 21.9.-7.10.
- NEW YORK 29.9.-3.10.
- APULIJA in MATERA 6.-10.10.
- JAPONSKA 14.-24.10.
- KRETA in SANTORINI 3.-10.10.
- LIBIJA 21.-31.10.
- BURMA 23.10.-8.11.
- JUŽNA AFRIKA 9.-22.11.
- ARGENTINA 23.11.-5.12.
- GVATEMALA in KOSTARIKA 23.12.-21.2011
- VIETNAM in KAMBODŽA 14.-27.1.2011

EKSKLUZIVNA ponudba za posameznike in manjše skupine je naša novost in vključuje:

- vožnjo s Ferrarijem po Toskani in najem luksuznih vil
- najem prestižnih plovil za zasebne ali poslovne namene
- japonski safari s haskiji in motornimi sanmi po zaledenih jezerih
- igranje golfa na Reunionu ali na Mavriciju

Življenje je potovanje - uživajte potovanje

Gvatemala in Kostarika / 23.12.2010 - 02.01.2011 / 11 dni

Rok prijave: 01.09.2010

»PAHORJU SO POMAGALI PRAV TISTI, KI SO KAMENJALI PARLAMENT«

Sedanjemu in nekdanjemu ministru za šolstvo in šport, dr. **Igorju Lukšiču** in dr. **Milanu Zveru**, smo zastavili sedem istih vprašanj, ki skušajo detektirati položaj mladih v družbi. Ker gre za ministra, ki sta bila do nedavnega podpredsednika dveh najmočnejših parlamentarnih strank, torej SD in SDS, nas je zanimal tudi njun načelni odnos do sodobne družbe, šole in politike. Minister Lukšič se je sodelovanju brez razlage odpovedal.

ŽENJA LEILER

Se strinjate s tezo, da bo generacija, ki je danes mlajša od petindvajset let, prva povojna generacija, ki ne more pričakovati, da bo živela boljše od svojih staršev; boljše v smislu socialne varnosti, materialnega udobja in občutka, da lahko obvladuje oziroma vpliva na svojo usodo.

Ne, se ne strinjam. Generacija, o kateri govorite, lahko pričakuje bolje in več, kot so imeli njihovi starši. Takrat sem bil sam še študent, mladi očka, a sem jasno zaznal in začutil družbene okoliščine. Standard je bil neprimerljiv s tistim v Avstriji ali Italiji, ali današnjim, nekajtisočodstotna inflacija je zahtevala, da si štipendijo ali plačo takoj nesel na črni trg – kam pa? – in jo zamenjal za stabilno marko. Vsi, ki smo živeli v nižjem ali srednjem sloju, in teh je bilo čez devetdeset odstotkov, smo sredi osemdesetih težko prišli do banan, kave, zdrave hrane, bencina. Čudim se, da se danes s tako lahkotnostjo dvigajo v višave časi, ko ni bilo svobodnih volitev, svobodnega gospodarstva, ko smo težko zadovoljevali vse potrebe. Slovenci smo vendarle imeli toliko odprto družbo, da smo denimo poznali modne trende, poslušali zahodno glasbo, gledali zahodne tevepostaje; okusi so se nam oblikovali po zahodnih merilih, možnosti, da bi jih zadovoljili, pa ni bilo. Polno frustracij je bilo, se spomnim, seveda ne pri vseh.

Torej, o kakšnem materialnem ugodju staršev sedanjih odraščajočih otrok na splošno ne moremo govoriti. Le malo ljudi je lahko vplivalo na svojo usodo. Tudi sociala ni bila tako urejena, kot se rado poudarja. Moja mama, denimo, je bila brez službe, pa ni za to dobila niti dinarja pomoči za brezposelne. Tudi socialna varnost je bila takrat precej slabša, kot je danes.

Zato generacija, o kateri govorite, živi bolje, kot je naša. Res je, da je situacija bolj negotova, saj živimo v družbi tveganja, podjetnosti, v družbi, kjer uspejo tisti, ki veliko delajo in so iznajdljivi. Res pa je tudi, da družbeno elito – to velja za Slovenijo –, predstavljajo po večini isti kot prej. Ti so se bolje znašli v novih okoliščinah, bolje so jih izkoristili. Mnogi na umazan ali nezakonit način.

Ali delite mnenje s tistimi, ki opozarjajo, da se kapitalizem kot prevladujoč svetovni sistem sooča z usodno strukturno krizo, ki lahko pripelje tudi do razsutja tega sistema? To bi seveda današnja mlada generacija doletela prav sredi njenih najustvarjalnejših let.

Kapitalizem so pokopavali že večkrat v zgodovini. Vedno z grobim nasiljem. Drugače se ga ni dalo zamenjati. Je najbolj naraven sistem, ki temelji na svobodni gospodarski pobudi. In na tem temelji naša civilizacija.

Je pa kapitalizem pojem, ki je osvojen pri Slovencih in pri tistih narodih, ki so desetletja živeli v totalitarizmu. Pri nas ga je zavračala že katoliška družbena doktrina, ki je prevladovala do druge svetovne vojne, kasnejši komunizem pa še bolj, saj ga je odpravil, ker je hotel zgraditi drugačna nebesa na zemlji.

Že Adam Smith je dejal, da kapitalizem ni amoralen. Je sicer sistem, kjer trg in konkurenčnost določata posameznikov položaj v družbi, a če ne zmoreš biti konkurenčen, ti pomaga družba po načelu solidarnosti.

Milan Zver

Kapitalizem že zdavnaj ni več sistem, ki bi temeljil na prevladi kapitala. Le kapitalistični sistem s socialnimi korektivni je moderen sistem. Za zdaj ni boljšega.

Seveda je nevarnost, da radikalci izkoristijo krizo in udarijo po njem. Isto se je dogajalo v tridesetih letih, ko so pokopali demokracijo in kapitalizem, vsi po vrsti, komunisti, nacisti in fašisti. Danes slišimo enake grožnje. Celo v evropskem parlamentu nekateri levičarji udrihajo čez sistem, »kjer je trg gospod«. Želijo sistem, kjer bi bil hlapec, se pravi sistem, ki bo močno reguliran. Take predloge imam za nevarne.

Odziv na kaj so bile po vašem mnenju nedavne demonstracije slovenskih študentov in dijakov? Je šlo res le za zakon o malem delu ali pa za splošen izbruh nezadovoljstva mladih?

Nikoli niso nobene demonstracije čisto namenske, posvečene le enemu namenu, še posebej, če gre za množične demonstracije. Tedaj vstopijo v ospredje številni interesi in zahteve. Le ena sama stvar, torej niti zakon o malem delu, študentov in dijakov ni prignala na ulice. Po eni strani sem vesel, da se mladi zanimajo za javne zadeve. Najslabše bi bilo, če bi bili čisto apatični, da ne bi prikazali nič življenja. Tega, da so bili nekateri nasilni, ne gre povezovati z večino, ki je normalno demonstrirala. A paradoks je, da so Pahorju pomagali prav tisti, ki so kamenjali parlament.

Dostikrat se zdi, da mladi danes branijo le svoje fevde, posebne interese, kdo bi rekel privilegije, ki jih imajo v družbi, kot sta študentsko delo, ki vzdržuje tako imenovano študentsko mafijo, in absolventski staž, ki je prav tako tujek v univerzitetnem življenju. Nikakor pa ni mogoče dokazati, da je pri mladih solidarnostni čut za potrebe drugih ali čut za skupno dobro manj prisoten kot pri preostalih generacijah.

Kriza najbolj prizadene ranljive skupine. In brez dvoma so takšna skupina tudi mladi. Slovenija je bila še dve leti nazaj v dokaj v

ugodnem položaju, ko primerjamo delež nezaposljivosti med mladimi. Zdaj deli usodo s številnimi državami po svetu. Prvi iskalci zaposlitve težko najdejo delo.

Še danes sem prepričan, da je bil izbruh nezadovoljstva mladih povezan tudi s tem, da ni bilo ustreznega dialoga med vlado in študenti. Dijakom so tople malice odpravili čez noč. Njim so si to upali storiti, ker so slabše organizirani. Pri študentih se jim je zalomilo. Vlada bi se morala zavedati, da brez dialoga ne moreš izvajati reform. S pozicije moči nič več.

Šola je najpomembnejši socializator v sodobni, razviti družbi. Ali slovenska šola mlade ustrezno pripravi na razumevanje kompleksnosti moderne družbe? Ali jih nauči kritično razmišljati in ali jih opremi z ustreznimi znanji, da lahko konkurirajo na globalnem trgu dela?

Slovenska šola je kar dobra, to dokazujejo mednarodne primerjave. To, kar bi si jaz želel, pa je, da se mladi poleg tega, da veliko vedo, čutijo pripadne, da gradijo identitete, tudi narodno. Včasih se mi zdi, da mladi vse preveč lebdijo zunaj prostora, v neki namišljeni veseljnosti, v nič, bi rekel filozof. Na tej točki odpovedujejo po vrsti vsi socializatorji, ki proizvajajo skupen smisel. Mislim, da je to problem postmoderne družbe.

Dejstvo je, da formalni šolski sistem izgublja monopol pri šolanju, ki ga je imel v naši civilizaciji skoraj dve stoletji. Vse bolj na njegovo mesto vstopajo različne oblike priložnostnega in neformalnega učenja. Prek njega si posamezniki pridobivajo večino in znanja, ki se jim zdijo pomembna, da izpopolnijo sebe ali pa da so bolj konkurenčni na trgu delovne sile. A šole še ne gre pokopati. Močno se je usidrala v moderni družbi. Je edina, ki je obvezna. Tako kot je bila včasih vojska.

Sprašujete, ali šola mlade dovolj ustrezno opremi, da so uspešni. To je večno vprašanje in odgovori niso vselej enaki. So šolski

sistemi, na primer na srednji ravni, ki so usmerjeni k temu, da udeleženca opremijo z bolj s specifičnim znanjem, tako omogočijo lažji vstop na trg dela – gre za tako imenovani nemški dualni model, in so sistemi, ki dajejo prednost bolj splošnim kompetencam. V tem sistemu imajo mladi v začetku nekaj težav z iskanjem službe, a so bolj usposobljeni še za druga dela. Tu vmes je treba najti kompromis, pravzaprav ga je treba nenehno iskati. Enako velja za univerzo, ki je slabši del slovenske šole.

Če velja, da daje trdnost in gotovost posamezniku v družbi splošno uveljavljen sistem vrednot, vrednote so pač jedro kulture, za katere vrednote vzgaja ali bi morala vzgajati slovenska šola?

Znano je, da je človekov mentalni software na začetku prazen in da se med drugim napolni tudi z vrednostnim sistemom. Najtemeljiteje v pristnem družinskem okolju. Potem so tu še vrstniki. Vrednote kot jedro kulture, kot pravilno ugotavljate, si posameznik najbolj prisvoji s primarno socializacijo. Vsi drugi sodobni dejavniki, kot so šola, internet, mediji in tako naprej, imajo pri tem sekundarno vlogo, a ne zanemarljivo, morda celo vedno večjo.

Šola mora posamezniku stati ob strani, ne sme mu ponujati kontravrednot, kot jih posameznik prinese od doma. Kulturno okolje mora dopolnjevati. Šola torej tudi vzgaja, ne more pa popolnoma nadomestiti doma, družine. Vrednote, ki jih slovenska šola posreduje, so zapisane celo v krovne šolske zakone, predvsem v zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ter v zakon o osnovni šoli. V mojem mandatu smo med temeljne cilje med drugim dodali vzgajanje in izobraževanje za dejavno vključevanje v demokratično družbo ter razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti. Morda bi se kdo lotil analize, kakšna je bila konceptualna razlika med menoj in ministrom dr. Slavkom Gabrom. Sedanji minister dr. Igor Lukšič pri razvijanju slovenskega šolskega sistema ne predstavlja nobene

dodane vrednosti. V zgodovino bo zapisan kot rušitelj, ne graditelj.

Glede na to, da je politika sistem upravljanja javnih zadev, kako bi kot nekdanji dolgoletni podpredsednik ene od dveh največjih in najvplivnejših parlamentarnih strank komentirali usihajoče zanimanje mladih za politiko, še posebno za aktivno, strankarsko politiko. Ali to nezanimanje za politiko pomeni, da slovenske politične stranke ne znajo ustrezno nagovoriti mladih ali pa si tega morda celo ne želijo?

Mladim primanjkuje tovrstnih kompetenc. Pred drugo svetovno vojno smo imeli Slovenci zelo razgibano politično življenje in precej razvejen sistem politične inkulturacije mladih, če smem to tako poimenovati. Tako socialisti, pa tudi liberalci, predvsem pa v ljudski stranki so imeli svoje študijske dneve, poletne šole in druge oblike internega izobraževanja. Danes je tega zelo malo. Ne-koč so imeli svoj lastni izobraževalni sistem krščanski demokrati, danes ga ima le SDS, in sicer dve šoli, akademijo Jožeta Pučnika in Novo politiko, kjer lahko tisti, ki vstopajo v svet politike, dobijo vsaj osnova znanja in potrebne veščine. Levica tega nima. Lahko bi rekli, da tega niti ne potrebuje, glede na to, da za vzgojo svojih kadrov uporablja kar javne ustanove, denimo fakulteto za družbene vede, kjer je, mimogrede, ideološka podoba te institucije slabša, kot je bila v osemdesetih letih preteklega stoletja.

Politične stranke družijo le manjši del politično aktivnih. Tudi pojem in pojav strank kot sestavnih delov demokracije se pri nas in tudi v drugih postkomunističnih državah še nista dovolj prijala. Stranke imajo majhen ugled. Zdi se, da bolj vžge lista, katere lastnik je kak guru ali tajkun. Vse to so simptomi demokratične kontrakture.

Težko je odgovoriti, ali stranke ne znajo ali ne zmorejo vsrkati vsega potenciala mlade generacije. Strankarski podmladki včasih niso dovolj avtonomni, slepo sledijo centralam, in morda zato niso dovolj privlačni za večino mlade populacije.

Predvsem pa je prvi pogoj, da družba razvija okoliščine in kanale za vpliv mladih in za njihov angažma v politiki. Poznam razmere v Evropi, ki niso dosti boljše kot pri nas. Sicer pa se moramo zavedati, da so stranke le ena izmed učnih poti za de javen vstop v politiko. Biti sposoben za družbeno participacijo je celo ena izmed ključnih kompetenc, ki naj bi jih razvijal šolski sistem, potrjen na ravni organizacije za ekonomski razvoj in sodelovanje in Evropske unije.

Ko ste imeli vi dvajset let, se je v Sloveniji začel proces demokratizacije družbenega sistema, za katerega se je takrat še zdelo, da bo večno trajal. Sledila so politično in družbeno izjemno burna leta, ki pa so izhajala iz pozitivne, optimistične vizije družbe. Danes je optimizma zelo malo. Kje bi razloge zanj lahko videle današnje mlade generacije?

Osemdeseta leta so zaznamovala slabo gospodarsko in socialno stanje, a so bila po vsebini precej podobna tridesetim letom prejšnjega stoletja. Vse je bilo odprto, veliko je bilo politične domišljije, velike zgodbe so se bližale. Pihal je nov veter, to je ljudi zmotiviralo, da so postali dejavnejši. Poleg uradnih političnih organizacij se je odpiral nov prostor za delovanje, najprej v novih družbenih gibanjih, potem pa še neodvisnih političnih zvezah. Temu se reče obdobje liberalizacije. Takrat je bilo lažje mobilizirati 10 tisoč ljudi za demonstracije kot danes.

Morda so vse velike in lepe zgodbe posvojile starejše generacije, ki so doživele in izpeljale demokratizacijo, osamosvojitve, evroatlantsko integracijo, vodenje Evropske unije. Kdo izmed mladih bi lahko vprašal, kaj nam sploh še ostane, saj so vse pesmi že napisane. Slovenci smo se postavili na noge; zdaj moramo še obstati. Ta faza ne bo nič lažja. V prihodnosti bomo potrebovali visoko kompetentne politične elite, ki nas bodo vodile skozi nevarne čeri globalizacije in evropske integracije. Nisem pesimist, že danes je veliko mladih, v vseh pomembnejših strankah, ki precej obetajo. Le več kisika potrebujejo pri svojem delu. Menjava generacij bo prinesla tudi boljše odnose v slovensko politiko. ■

V ČAKALNICI

Kje so akademiki, predavatelji in intelektualci, ki bi ob zahtevah po boljših razmerah za študij stopali ob strani študentov? Ali si je mogoče predstavljati, da bi po cesti skupaj s študenti korakali njihovi profesorji, ki bi podprli zahteve po boljših študijskih razmerah? Verjetno ne.

MANCA G. RENKO

Od demonstracij, ki so se končale z metanjem granitnih kock v parlament, je minilo ravno toliko časa, da jih je mogoče obravnavati s kritične distance: brez gneva, vznesenosti, obtoževanja in posmeha. Ugibanja, ali so sploh demonstrirali resnični študentje in koliko so bili za svoje demonstriranje plačani, so odveč. Kar šteje, je gnev mladih ljudi, tako nezadovoljnih s svojim življenjem in besnih na svet, da se ne morejo izraziti drugače kot z granitnimi kockami. In verjetno jim nihče, z družino, šolo in družbo vred, ni nikoli zares prisluhnil. Norenje mladih ljudi pred parlamentom je skrb zbujujoče, ne zaradi malega dela, ampak ker so očitno generacija (ali pa morda družbeni sloj – pa naj bodo vzkliki, da ni pravično govoriti o razslojenosti družbe, še tako glasni!), ki je nihče ne posluša. Ne starši, mogoče celo deloholčni, zapiti ali pa brezposelni, ne šolniki, ozkogledi in preobremenjeni z lovljenjem učnega načrta, in ne prijatelji, ki so dosegli zgornjo mejo družbene pasivnosti. Granitni demonstranti so izgubljena generacija v brezizhodnem položaju. Kaj pa študenti, tisti, ki so med demonstracijami (ob začetku izpitnega obdobja) sedeli za knjigami, kje je njihovo mesto, za kaj se je vredno bojevati in v koga bi morale leteti njihove granitne kocke?

Študent že ob začetku svoje študijske poti spozna, da so profesorji vseomogočni in nedostopni. Na tehnološko naprednejših in sodobnejših fakultetah so študenti brezimna gmota, ki sedi v predavalnicah, piše izpite (na katere se največkrat podpisuje s šiframi) in profesorji jim nato oceno vnesejo v elektronski indeks. Brez enega samega stika. Na humanističnih in družboslovnih fakultetah je, vsaj v višjih letnikih, nekoliko drugače – študenti imajo namreč čast spoznati svoje profesorje pri ustnih izpitih, ki so včasih prav prijetno kramljanje, ob katerem je mogoče sproščeno pokazati svoje znanje, spet drugič pa je študent poligon, na katerem neuravnovešen osebek s titulo vseomogočnega rednega profesorja razkazuje figure, ki bi si jih kak ljubitelj skrajnih duševnih stanj z veseljem zapisal in jih preučeval. Vodstvo fakultete ob morebitnih pritožbah (ki pa so redke, kajti gorje ti, če se pritožiš in se razve tvoje ime!) z žalostjo sporoči, da za ugoditev študentom primanjkuje podkrepjenih dokazov, redni profesor pa je nedotakljiv in tako se zgodba zlepa ne konča z dobrim izidom za študenta. Tudi če je splošno znano, da neka oseba ne zadostuje moralno-etičnim kriterijem za poučevanje na instituciji, ki sodi pod Univerzo v Ljubljani, se nič ne spremeni.

Pred slabim desetletjem je v tedniku Mladina izšel intervju (dostopen na <http://www.mladina.si/tehdnik/200115/clanek/lampic/>) s Primožem Lampičem, ki na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani predava zgodovino fotografije. Primož Lampič je takrat govoril o tem, da noče imeti ničesar skupnega s Srbi, da bi morali iti vsi tja, od koder so prišli, in jih krivil za čefurkomunizem, ki naj bi vladal

v Sloveniji. Med drugim je dejal tudi: »Ne maramo vas, Srbov, in vsega, kar prihaja od tam spodaj.« Takratni dekan Filozofske fakultete Ludvik Horvat se je od izjav *distančiral*. A tej distanci navkljub ali pa zaradi nje je doc. dr. Primož Lampič na spletni strani Oddelka za umetnostno zgodovino še vedno naveden med predavatelji. In če je sodelavec humanistične fakultete, ki bi ji moralo biti spodbujanje strpnosti in širine osrednje vodilo, lahko nekdo, ki si je izliv nestrpnosti dovolil celo v javnosti, potem pri izbiri profesorjev res ni nikakršnih moralno-etičnih meril. Lampič seveda ni osamljen primer, je pa verjetno najbolj znan. No, morda je Primož Lampič deset let kasneje povsem drug človek, kot je bil ob intervjuju za Mladino, in danes med študente seje ljubezen, strpnost in znanje. Moja štiri leta študija je zaznamovalo tarnanje, češ da bo bolonjski program študiju vzel vso kredibilnost in bomo iz resnih študijskih programov dobili površinske tečaje o vedah, ki jih študiramo. To bi bilo res, če se skladno s časom ne bi spremenila tudi oblika in namen študija. Minili so časi, ko so se študenti v univerzitetnih mestih, denimo v Heidelbergu ali Jeni, zbirali, razpravljali o svojih opažanjih in prepričanjih ter eden drugega navdihovali. Prav tako pa tudi ne živimo več v času, ko bi širino vedenja lahko merili po količini podatkov, ki jih nosimo v glavah. Učenje letnic, členov pogodb in zakonov je danes brezpredmetno, saj se do večine informacij lahko dokopljemo z nekaj kliki. Zato enciklopedičnega znanja ne potrebujemo več – pomembnejša je sposobnost povezovanja podatkov in njihove uporabe ter zavedanje o širini znanosti.

Bolonjski študijski program seveda ne more biti uspešen, če se mu predavatelji ne prilagodijo. In prilagoditi se ne pomeni stlačiti tistega, kar so predavali prej, v drugačno razporeditev ur ali po možnosti celo združiti dva semestra v enega, ampak pozabiti na stari koncept in predavanja zasnovati drugače. **Naloga predavatelja naj ne bo več nizanje čim večje količine podatkov, ki jih študenti tako ali tako lahko preberejo v študijski literaturi, ampak ustvariti forum za pretok idej. In – to je najpomembnejše – predavatelji naj vodijo h kritični distanci.** Vsak dan smo bombardirani z informacijami in podatki, zato je temeljna naloga razmišljanja človeka, v katerega naj bi mlade oblikoval študij, med ponujenim kritično izbrati. Profesorji bi morali, sploh na družboslovnih in humanističnih študijih, težiti k temu. A bolj kot s tem, kako prilagoditi študijski program, da bi bil koristen za študente in primeren današnjemu času, se predavatelji ukvarjajo s pisanjem *strokovnih člankov*, ki jih po možnosti nato vsi skupaj združijo v sterilen in neberljiv zbornik, namenjen samo njim samim. V Ljubljani kot osrednjem slovenskem univerzitetnem mestu pa tudi razmere za študij niso sanjske. Kdor nima razmer za študij doma, je v drugi polovici maja, junija in septembra prisiljen študirati v eni izmed knjižnic. Nekatere fakultete imajo krasne knjižnice, ki ponujajo optimalne študijske raz-

mere. A velika čitalnica osrednje – Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) v Ljubljani je v obdobju izpitov napolnjena s pregretimi študentskimi telesi in slabim zrakom. Že dopoldne so vsa študijska mesta zasedena in prazen stol je velika sreča. Razumem, da graditev nove osrednje knjižnice ne sodi, tako kot stadion, med tiste predvolilne obljube, ki bi prinašale glasove volivcev, a prestolno mesto pač mora imeti dostojno knjižnico. Da o prostorskih razmerah na treh Akademijah in na Filozofski fakulteti ne govorim.

In iz razmišljanja o neprimernosti študijskih prostorov se nemudoma rodi novo vprašanje: **V čem je smisel študentske organizacije, ki priredi demonstracije zaradi študentskega dela in ne zaradi slabih študentskih razmer? Ali ni to zadosten razlog za njeno ukinitve? In kakšna je študentska organizacija, ki podpre ne išče pri akademikih in intelektualcih, ampak pri sindikatih?** Včasih je veljalo, da se mora študent bojevati skupaj z delavcem, ker je bil delavski glas prešibak in ker so bili študenti kot mladi, še ne okosteneli intelektualci vedno na strani človekovih pravic. Študenti so se borili za ideale in boljšo družbo, k temu je sodila tudi podpora zahtev delavcev po dostojnejšem življenju. A da se sindikat in študentska organizacija podpirata, je absurdno: saj študenti, ki sploh ne bi smeli biti delovna sila, ampak naložba države v prihodnost, s svojim študentskim delom pravzaprav zmanjšujejo možnost zaposlitve brezposelnim, za katere bi se morali zavzemati sindikati!

A kje so akademiki, predavatelji in intelektualci, ki bi ob zahtevah po boljših razmerah za študij stopali ob strani študentov? Ali si je mogoče predstavljati, da bi po cesti skupaj s študenti korakali njihovi profesorji, ki bi podprli zahteve po boljših študijskih razmerah (četudi na svoj račun)? Se lahko ponovi opis iz leta 1968, ki nam ga slikovito poda zgodovinar Eric Hobsbawm v svoji avtobiografiji *Zanimivi časi*: »Spominjam se starega prijatelja in tovariša Alberta (»Mariusa«) Soboula, imetnika stolice za zgodovino francoske revolucije na Sorboni, kako vzravnal, slovesno oblečen v temno obleko s kravato akademskega dostojanstvenika koraka vstric s fanti, tako mladimi, da bi bili lahko njegovi otroci ...«? Verjetno ne.

Zaključevanje študija ni veselo obdobje. To je čas, ki ga lahko primerjamo s sedenjem v zatohli čakalnici, polni strahu, iz katere izstopamo v nič, v svet poln negotovosti, kjer se nam prav lahko zgodi, da se ne bomo mogli ničesar oprijeti, ampak bomo le tonili globlje in globlje ...

Vsakogar, ki se postavi v našo kožo, bi morala zagrabiti želja, da bi v roke prijel granitno kocko. Ali še bolje, naj nam sestavi manifest. ■

MANCA G. RENKO končuje študij germanistike in zgodovine na ljubljanski filozofski fakulteti. Piše za *Delo* ter spletna časopisa *razgledi.net* in *airbeletrina*. Želi postati (kulturna) zgodovinarica in pisati zgodovinske knjige, tudi za otroke.

ČE POČAKAŠ, SE TI VRATA ODPRO

Lana Topolovec, absolventka arhitekture

Določiti termin za pogovor z štiriindvajsetletno absolventko arhitekture, ki ta čas pospešeno dela diplomu, je bilo prejšnji teden skorajda nemogoče. Dopoldne je imela polne roke dela v univerzitetni delavnici, kjer je nadzorovala izdelavo makete, popoldne pa je kot po navadi delala v enem izmed ljubljanskih arhitekturnih birojev. V poštev so prišle le nekoliko eksotične ure, ob sedmih zjutraj in po desetih zvečer. V petek so jo odrešili delovnih obveznosti v biroju in lahko sva začeli pogovor, v katerem je bilo uvodno vprašanje o udeležbi na študentskih demonstracijah povsem odvečno. Ne, ni bila tam, in dokler niso iz medijev izvedeli, v kaj so se razvile, so bile kvečjemu bežna tema pogovaranja in klikanja na Facebooku v njenem prijateljskem omrežju. Saj ne, da beseda med prijatelji kdaj pa kdaj ne bi nanese tudi na take reči, pravi Lana, ki se ne strinja s tezo, da je njena generacija popolnoma apolitična. Tudi o tem da razmišljajo, kaj jih čaka čez deset let, resda ne v podrobnosti, a prav gotovo nas večina ve, kaj bi radi dosegli in s čim bi se radi ukvarjali. V njenem primeru je to arhitektura, kje bi rada delala, ne more povedati, ker se scena hitro spreminja, poleg tega pa je v zadnjem času ugotovila, da se je včasih najbolje prepustiti toku in počakati, da se ti vrata odpro, ko je čas, namesto da se slepo zaletavaš z glavo skozi zid. »Če veš, kaj hočeš, se ti bodo vrata odprla.« Absolventki arhitekture so se januarja letos odprla vrata na univerzo Stanford v Kaliforniji, kjer je dva tedna sodelovala pri mednarodnem interdisciplinarnem projektu, katerega tema je bilo projektiranje. Natančneje, BIM ali tako imenovani *building-information modeling*, razlaga sobesednica, ki se nato nadaljnji dve minuti trudi najti slovensko ustreznico za to novo metodo projektiranja, a ji ne uspe, ker ni ravno pogosto v rabi. Naj zaleže opis dela: arhitektka, organizator gradbenik, strojnica, dva statika in še en predstavnik v slovenščino neprevedene in neprevedljive stroke, *life-cycle financial manager*, so najprej izoblikovali idejno zasnovo neke stavbe, nato pa so si podajali tridimenzionalni model in ga dopolnjevali z dognanji in omejitvami svoje stroke. Ta metoda pospeši projektiranje, omogoči hitrejšo izmenjavo informacij in preprečuje morebitne spodrsiljave in pomanjkljivosti, ki včasih nastanejo zaradi nezadostnega sodelovanja med različnimi strokami, pojasnjuje Lana. V Kalifornijo je nato šla še enkrat maja, vmes pa so delali na daljavo, to pa je bil tudi eden izmed namenov projekta – preskusiti, kako uspešno je lahko delo na daljavo z različnih koncev zemeljske oble, na katere so se po uvodnem srečanju raztepli člani projektne skupine.

Arhitekt je poklic, ki zaradi tehnične usmerjenosti brez težav preskakuje jezikovne in celo civilizacijske pregrade, tujina pa je za današnjo mlado generacijo menda otroško igrišče. Se Lana v prihodnosti vidi v arhitekturnem biroju kje onkraj slovenskih meja, morda v Združenih državah? Ne, Amerika me ni prepričala, pravi, prej bi se odpravila v Avstrijo ali Švico. Julija se tako in tako spet seli, a tokrat iz Ljubljane, kjer se je rodila, nazaj v Maribor, kjer je odrasla in obiskovala drugo gimnazijo, zadnji dve leti po programu mednarodne mature. Glavni motiv za selitev je – konj. Pravzaprav kobila, šestletna Lona. Ja, raje ne razlagam, kakšen neizčrpen vir smeja je kombinacija najinih imen, pove Lana. Kobila je zdaj v oskrbi v posebni staji, na mesec pa je za vzdrževanje takšne živali, od veterinarske nege do hrane in podobnega, treba odšteti od dvesto do dvesto petdeset evrov. »Mogoče je tudi ona razlog, da sem se tako hitro vpela v redno delo,« na glas razmišlja Lana. Za občasno delo v arhitekturnih birojih si prizadeva večina njenih kolegov, ne za preživetje, kot so malce populistično navajali nasprotniki zakona o malem delu, temveč da bi si nabrali izkušenj. Praksa je nekaj čisto drugega kot vaje na faksu, razlaga Lana. Na fakulteti si bolj svoboden, v biroju pa si zavezan številnim omejitvam, od zakonskih predpisov do finančnih omejitev, ki jih zapove naročnik, veliko je tudi papirologije in postopkov uredjanja s pristojnimi na upravnih enotah. Lana Topolovec je sodelovala vsaj pri dveh arhitekturnih projektih, ki so znani tudi širši javnosti: stavba medicinske fakultete v Mariboru in mariborski otok. Toda pozor, pravi, bila sem le ena od članov širšega tima, skromno opozori, tako rekoč kolese v mehanizmu. Poklic arhitekta zahteva pripravljenost za timsko delo, to pa izključuje egoizem – in to je del njenega odgovora na vprašanje, ali je res, da je današnja mlada generacija osredotočena predvsem nase, da je skrajno egoistična. Krivično bi bilo lepiti etikete kar povprek, vse je odvisno od posameznika, meni Lana. Tudi ona je prepričana, da jim je lažje kot generaciji njihovih staršev, če ne drugega, jim je marsikaj olajšano zaradi napredka tehnologije, pretok informacij je obilnejši in hitrejši. To ima vpliv tudi na dogajanje v arhitekturi in odločitve za ta študij ne obžaluje, vpisala bi ga še enkrat, če bi se morala znova odločiti. ■

AGATA TOMAŽIČ

AVTORICA FOTOGRAFIJE AJDA SCHMIDT, ŠTUDENTKA ODDELKA ZA GRAFIČNO OBLIKOVANJE NA AKADEMJI ZA LIKOVNO UMETNOST IN OBLIKOVANJE V LJUBLJANI. LIKOVNO JE OPREMILA VEČ GLEDALIŠKIH LISTOV LJUBLJANSKE DRAME. KO BO VELIKA BO IMELA EOS ENKO.

SKRIVNOST JE V UČINKOVITEM UPRAVLJANJU ČASA

Luka Gubo, študent ekonomije

Uvodni kader v ta portret je predober, da bi bralce prikrajšali zanj: Luka Gubo se je na pogovor pripeljal s terencem, ki ga je parkiral tik poleg kavarniške mize, na pločniku. Tista kategorija mladine, ob kateri bi starejši z največjim sladostrastjem vzkliknili »Uf, mi pa že nismo bili taki!« in nato začeli razpredati o predrznosti mlade generacije pa o odpovedovanju, brez katerega si oni niso mogli privoščiti niti zastave. Del stereotipiziranih predstav odpade, ko Luka Gubo pove, kaj vse počne – to daje slutiti, da si je vsaj del denarja za avtomobil prislužil sam in mu zatorej nihče nima pravice soliti pameti. Dela pravzaprav že od sedemnajstega leta, ko je začel tržiti finančne sklade in različna zavarovanja za avstrijski E & S, Ertrag und Sicherheit. Prav velikega uspeha ni imel, je pa iz te izkušnje potegnil marsikaj pozitivnega: udeleževal se je izobraževanj za kadre, razvijal sposobnost navezovanja stikov z ljudmi in začel spremljati dogajanje na mednarodnih finančnih trgih. Navdušen je nad tem ga do danes ni zapustilo, vmesna faza je bil sicer poskus študija arhitekture na prav tedaj odprti fakulteti v Mariboru, pa še oče ima gradbeno podjetje, pove Luka, a ga snovni zanimala in se je leta 2008 vpisal na mednarodno fakulteto za družbene in poslovne študije v Celju. Na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije v Kopru pa poslušal še dva predmeta. »Z verjetnostjo se tako in tako ukvarjam vsak dan pri trgovanju, zakaj se ne bi vanjo poglobljaj še med študijem,« pripomni zagnani študent in mladi podjetnik v eni osebi. V okviru Društva finančnikov Slovenije, katerega ustanovni član je, kot vodilni analitik sodeluje pri spletnem portalu finančnih informacij. Če si je po prebranih vrsticah kdo morda narisal podobo mladeniča v zgodnjih tridesetih ali vsaj poznih dvajsetih, se je uštel: Luka Gubo ima dvaindvajset let in, kot je videti, izjemno samodisciplino. »Vse je v time-managementu,« se nasmehne. Avtomobilske vožnje med Celjem, kjer stanuje, in Ljubljano, kamor se vozi delat v pisarno društva finančnikov, ter Kopro, kamor hodi na predavanja, mu minevajo med poslušanjem zvočnih knjig. Brian Tracy in Anthony Robbins sta dva izmed avtorjev, katerih misli (seveda v angleščini, kajti ponudba zvočnih knjig v slovenščini je za zdaj bolj borna) odmevajo v Gubovih ušesih. Za tiste, ki ju ne poznajo, bodo dovoljšen namig naslovi njunih knjig: *Koraki velikana*, *Prebudite velikana v sebi*, *Pot do*

uspeha, *Vrhunsko vodenje*, *Vrhunske prodajne strategije* ... Gubo ju med pogovorom pogosto citira in ne zanika, da prebere precej tovrstne literature. Pomaga razbliniti mit, da je mogoče postati uspešen mimogrede: »Večina uspešnežev je vsaj pet let delala po deset, petnajst ur na dan,« pravi sogovornik. Kar je skoraj toliko, kolikor dela on? Nasmehne se in skorajda malce v zadregi prikima. Mar sploh utegne užiti vse slasti in radosti študentskega življenja, kot so brucovanja in popivanja kar tako, potovanja, je vprašanje, ki se neizogibno vrine v pogovor. Luka spet prikima, da, tudi za to se najde čas. Za demonstriranje pa gotovo ne kje je bil, ko so (nekateri) njegovi vrstniki protestirali proti malemu delu? V pisarni, odvrne, kot bi bilo to za fanta njegovih let nekaj samoumevnega. In doda, da se z zakonom o malem delu sicer ne strinja v celoti, nekaj podobnega so uzakonili Nemci, a se ni obneslo. Zakaj bi torej ponavljali tuje napake, se sprašuje in tako izpričuje, da je najbrž eden redkih predstavnikov svoje generacije, ki predlog zakona poznajo dokaj podrobno. Enako menda velja za dogajanje na gospodarskem in političnem prizorišču nasploh, toda pozor, Luka Gubo je resda kritičen do vsega, na volitve pa ne hodi. Glas bom oddal takrat, ko se bo pojavila politična opcija, ki se mi bo zdela primerna, da bi jo podprl, pravi. Doslej se še ni. Izmed domačih ekonomistov ima v čislh Rada Pezdircica (ki je njegov profesor), Mića Mrkaića, Bernarda Bršičiča, Janeza Sušteršiča. Zadnjemu pritrjuje v tezi o povezanosti ekonomije in morale. »Ekonomija je interakcija med ljudmi, in če so ljudje moralni, je tudi v ekonomiji prostor za moralo,« razmišlja Gubo, ki je v enem svojih publicističnih besedil o svetovni finančni krizi zapisal, da je »kapitalizem brez stečaja kot krščanstvo brez pekla«. Že že, toda vsak človek je po naravi sebičen in prostora za moralo potem hitro zmanjka? Da, pojavljajo se tudi taki grabežljivci, kot je bil Bernie Madoff, pa vendar lepo je imeti zadovoljno stranko, in to na dolgi rok, meni Gubo.

Fakulteta zanj ni ne podaljšana srednja šola ne zadnja prelomnica na poti do odraslosti, je preprosto neka vmesna stopnja, tako in tako se v življenju nikoli ne smeš nehati izobraževati, sploh na njegovem področju, finančnih trgih, je za kariero kaj takega pogubno.

Ali kdaj razmišlja, kaj bo počel čez deset let? Ne le da o tem pogosto razmišljam, cilje sem si celo zapisal, kajti če nimaš svojih, si obsojen na to, da uresničuješ tuje, odvrne Luka in hiti naštevati: »Rad bi bil uspešen trader in eden vidnejših ekonomistov.« Potem še pojasni, da je tudi cilj in da moraš, medtem ko se trudiš doseči cilj, uživati. ■

AGATA TOMAŽIČ

ZAŠČITA ŽIVALI JE ENAKO POMEMBNA KOT SKRIB ZA SOCIALO

Maja Kos, študentka politologije, prostovoljka in živalovarstvenica

Mislim, da sovpadata fenomenalno, vsaj v mojem primeru,« pojasni Maja povezavo med delom na živalovarstvenem področju in študijem politologije, »saj moraš biti vsestranski, znati moraš govoriti tuje jezike, znati se moraš strokovno izražati, po eni strani moraš biti piarovec, ob tem pa ti mora biti jasno tudi, kako tečejo stvari v državi in kakšen je sistem.« Njen delovni teden traja od ponedeljka do nedelje, saj so dnevi razpeti med študentsko delo, študij in prostovoljno delo, ki ga opravlja v društvu za zaščito živali in zavetišču. Zaradi portretiranja sredin večer izjemoma mine brez telefonov in društvene e-pošte, med vihtenjem objektiv, med katerim fotografirajo navdušuje Majinih pet mačk, in pogovorom.

Maja meni, da je bila fakulteta za družbene vede v Ljubljani povsem prava izbira in bi svojo odločitev glede študija še enkrat ponovila. Prvi letnik je sicer na pol namerano sabotirala, nato pa se je znašla znotraj bolonjskega sistema študija, ki ji je zaradi projektnega in sprotnege dela pisan na kožo. »EU je bila vedno moja ljubica, moja druga ljubica pa je zgodovina,« pojasnjuje absolventka, ki jo znotraj politologije zanimajo predvsem volilne študije in analiza politik. V svoji diplomski nalogi se ukvarja z volilnim uspehom skrajno desnih političnih strank na območju nekdanje Jugoslavije, saj se ji zdita vzpon populizma in nacionalizmov v politiki prisoten, a spregledan problem.

Ko gre za kakršno koli diskriminacijo in odrekanje pravic, se opredeljuje za radikalistko, na živalovarstvenem področju pa ne deluje radikalno. Ne namerava namreč spreminjati sveta, temveč želi ljudem pokazati, kakšno je stanje na področju zaščite in ravnanja z živalmi v Sloveniji, kakšno stanje predpisuje veljavna zakonodaja in kakšna vrzel je med realnostjo in predpisanim. Med delom se velikokrat pojavljajo očitki, zakaj za živali, zakaj ne za ljudi, večinoma tistih, ki ne za ene ne za druge ne naredijo nič. Moti jo, da živalovarstva večina ne jemlje resno, saj meni, da bi moralo imeti tudi v Sloveniji status javne politike. Kot primer navaja Švico, kjer ima živalovarstvo enako pomemben status kot socialna in vse preostale politike, posledično nihče ne postavlja pod vprašaj pomena in dela živalovarstvenikov. Na področju zaščite živali kot prostovoljka aktivno deluje štiri leta, zadnji dve leti opaža opaznejše premike tako na sistemski ravni kot znotraj civilne družbe, tudi v smeri večje profesionalizacije

dela. Prostovoljnega dela sicer nikakor ne razume kot priložnostnega hobija, saj mora biti delo opravljeno enako profesionalno, kvalitetno, redno in v predvidenih časovnih okvirih, čeprav si prostovoljec in za svoje delo nisi plačan. Prostovoljke, ki sestavljajo bazo Društva za zaščito živali Ljubljana, tako na društvo gledajo kot na podjetje, ki ga je treba voditi z vso resnostjo. Maja pojasnjuje, da je večina še vedno prepričana, da gre pri živalovarstvu za »hobi, kužke in mučke«, ob tem pa spregleda, da gre hkrati za strokovno delo z živalmi in lobi, ki bi moral imeti tudi pomembno posvetovalno funkcijo. Kot primera takšne funkcije navede delo z občinami, ki jih je treba prepričati, da je treba o živalih razmišljati tudi pri graditvi cest in prej načrtovati primerne prehode zanje, in vlogo, ki bi jo morali imeti živalovarstveniki v svetih zavetiščih.

Ne želi se spravljati v kalup, meni tudi, da si priložnosti sami ustvarjamo, zato je njena prihodnost ne skrbi, vendar ne želi že danes vedeti, kaj bo počela čez deset let. Področje zaščite živali vidi kot perspektivno polje, kjer manjka kadra, tako oskrbnikov kot tistih, ki bi bili sposobni vođenja projektov in lobiranja, zaveda pa se, da je razmerje med kvalitetnim delom in plačilom na tem področju obratno sorazmerno. »Takšna služba me čaka oktobra, po minimalni plači, služba v zasebnem sektorju, ki, prvič, dopušča možnost, da bom plačana za delo, ki ga trenutno v večini opravi prostovoljno, drugič, ne bom raztegnjena na štiri konce, med službo, fakulteto, društvo in zavetišče, to je balzam za moje psihično stabilnost, tretja stvar pa je, da bo tako več možnosti za vključevanje v projekte – nekaj, za kar sem v bistvu usposobljena tudi strokovno,« dodaja.

Projektno delo jo zanima tudi v prihodnje, saj jo v življenju fascinira veliko stvari, tako je prepričana, da bo delala tudi na področjih, ki niso povezana z živalmi, vendar to ne bo njena služba, ampak – hobi. Seveda si tudi ona želi, da bi s svojim zaslužkom lahko živela v svojem lastnem stanovanju, saj zdaj s fantom bivata pri njenih starših, prav tako je ne bi motilo, če se ji na delovno mesto ne bi bilo treba vsak dan voziti in domov ne bi prihajala popolnoma blatna, vendar ima po drugi strani prav delo, ki ji omogoča stik z živalmi, svoj čar. Od tujine jo najbolj mika Anglija, pravzaprav meni, da bo nekega dne tam tudi ostala, vendar ni oseba, ki bi že jutri pakirala kovčke. Zdaj se namreč v svojem delovanju vidi prav na območju Slovenije, kjer je treba še veliko storiti. ■

TAJA TOPOLOVEC

TA GENERACIJA NI IZRAZITO USMERJENA V PRIHODNOST

Mohor Prevc, absolvent filozofije in teologije

Zloglasnih študentskih demonstracij se ni udeležil. Ko so reševalna vozila začela pobirati prve primerke »predoziranih« demonstrantov, se je ravno odpravil v risarski atelje. Vmes je slišal še prelete helikopterjev, ko pa je zvečer prestopil prag doma, je izvedel za druge podrobnosti in slika se mu je sestavila. Demonstrirat ne bi šel niti, če se ne bi pripravil na sprejemne izpite na akademiji za likovno umetnost, kjer bo, kot upa, jeseni vpisal študij grafičnega oblikovanja. Še prej bo diplomiral iz filozofije in teologije (dvpredmetni študij). Laično, ne namerava se zaobljubiti in postati duhovnik. Da, morda se je v srednji šoli kdaj za hipec poigral z mislijo, da bi to storil – hodil je namreč na škofijsko gimnazijo v Šentvidu, a je ostalo zgolj pri hipni pomisli. Nasploh med sošolci na srednji šoli ni bilo niti enega, ki bi šel študirat, denimo, pravo. Eden izmed profesorjev je bil kar ponosen na nas, pravi Mohor in pripomni, da to pomeni, da so bili najbrž zelo neambiciozen razred – toda samo v materialnem smislu. Saj res, ko smo že pri materialnosti, ki je menda poglavitna vrednota mlade generacije, le kako si predstavlja zadovoljiti svoje lastne materialne potrebe s tako nekomercialno usmerjeno študijsko usmeritvijo, kot je kombinacija filozofije in teologije? V življenju je pač treba razčistiti z nekaterimi vprašanji, poiskati odgovore o smislu in tako naprej, in jaz sem se odločil, da bom to naredil na faksu, pravi Mohor. Pa jih je našel – odgovore o bistvu življenja, vesolja in sploh vsega? Mohor se nasmehne: »No ja, na filozofiji sem našel deklo.«

Se mu zdi, da je v primerjavi z generacijo njegovih staršev njim laže ali težje? Laže, brez omahovanja odgovori, moji starši so se morali marsičemu odpovedati, da so prišli do izobrazbe, zato me toliko bolj podpirajo, tudi v finančnem smislu, prizna Mohor, ki ta čas ne opravlja nobenega študentskega dela, ker se pripravlja na sprejemne izpite na akademiji za likovno umetnost, in pripravljali tečajji prav tako niso poceni ... Pa vendar, kaj bi porekel na teze o uporu generacije brez prihodnosti, ki je svoj gnev prelila v metanje granitnih kock, so to le floskule ali res občutijo generacijski prepad med starejšimi, ki jim je dano vse, medtem ko bodo sami prikrajšani za redne zaposlitve, bančna posojila, stanovanja ...? Mohor najprej malo pomisli, nato pa počasi začne: »Težko bi rekel, da je ta generacija izrazito usmerjena v prihodnost. Mladi se ne ukvarjamo s tem, kako bomo živeli čez trideset let – to niso teme, o katerih bi razpravljali ob pivu. Današnji čas nasploh ni usmerjen v prihodnost,« razlaga in v razlago vpleta besedne zveze, kot so potrošniška miselnost, hitri cilji,

instantna zadovoljitev, tukaj in zdaj. Veliko je slišati o študentskih protestih leta 1968, obujajo se romantični spomini na tiste čase, vendar je med takrat in danes po Mohorjevem mnenju temeljna razlika: tedaj so bili študenti tista družbena skupina, ki je opazila pomanjkljivosti v družbi in nanje opozarjala. »Danes študenti te simptome kažejo, vendar nimajo moči za refleksijo.« Vse bolj opaža, da je študij na fakulteti le nekakšna podaljšana srednja šola – z bolonjsko reformo bo najbrž še bolj. In ker se s študenti ravna, kot da so dijaki, da še niso godni za prevzemanje odgovornosti, se seveda tudi vedejo tako – kdaj pa kdaj neodgovorno. V luči tega je treba razumeti metanje granitnih kock v poslopje parlamenta, meni Mohor. Da njegova generacija ne doživlja študijskih let kot zadnje postaje na poti v odraslost z vsemi prednostmi in pomanjkljivostmi vred, navsezadnje potrjuje tudi absolvent filozofije in teologije, ki priznava, da o selitvi od doma – živi pri starših v Dražgošah – še ni razmišljal. In kje se vidi čez deset let, če si izposodimo eno najmanj priljubljenih vprašanj, kakršna utegnejo doleteti iskalce zaposlitve? »Čez deset let?« se začudeno zazre Mohor. »O tem pa res še nisem nikoli razmišljal ... Takrat bom star petintrideset let ...« se na glas zamisli. In nato doda, da če bi mu tako vprašanje zastavil bodoči šef, bi ga dojel kot grob poseg v zasebnost. Danes se mladi preveč zlahka dajejo na razpolago kapitalističnim korporacijam, meni. In nato doda, da se v prostem času ukvarja z jadralskim padalstvom, morda od tod njegova ljubezen do svobode. Pa je ta pri njem izrazitejša kot pri vrstnikih? »Ne, morda nekatere stvari le prej opazim.« Petindvajsetletnik, ki ima izdelana stališča o dogajanju v slovenski politiki in družbi. S tem delno postavlja na laž trditve, da je mlada generacija precej apolitična, delno pa jo potrjuje, saj niti v sanjah ne pomisli, da bi se tudi sam poskusil kot politik. Na volišča hodi, to že, oddal je tudi glasovalni listek na referendumu o arbitražnem sporazumu, a ko si je pred kratkim ogledal televizijski prenos razprave o družinskem zakoniku, ga je vse minilo. Argumenti v politični debati pri nas ne štejejo, pomembno je le, iz katerega tabora si, je spredel Mohor in ga zato politika ne mika. Odklanja tudi množične študentske zabave, kakršna so brucovanja. »Če so na začetku še imela vsebino, danes organizatorji ne skrivajo več, da smo mladi zanje le denarnica na dveh nogah.« Velja tudi nasprotno – demonstracije so pokazale, da se mlade da izkoristiti za zasebno vojsko, kot nekakšni plačanci so se postavili proti zakonu, ki ga sploh niso poznali. ■

AGATA TOMAŽIČ

PREPRIČAN, DA NARAVNA POT NI VEDNO NAJPRIJAZNEJŠA

Vasja Progar,
skladatelj in biotehnolog

Ker po koncu osnovne šole nisem vedel, ali bi bil raje mehanik ali pek, sem se odločil za vpis v gimnazijo. S tem se je razdvojenost pravzaprav začela,« reče Vasja Progar, triindvajsetletni Ljubljčan, ob koncu najinega pogovora. Pred nekaj dnevi je diplomiral na ljubljanski biotehniški fakulteti (smer biotehnologija), še vedno pa je študent Akademije za glasbo na oddelku za kompozicijo in teorijo. Na prvi pogled se njegova svetova, naravoslovni in umetniški, ne skladata, a sta vendarle povezana.

Po končani gimnaziji še vedno ni vedel, kaj bi rad bil po poklicu, in se je odločil za študij arhitekture, ki se mu je zdela ravno pravnja zmes uporabnosti in kreativnosti. »Ko zdaj razmišljam o svojem vpisu na fakulteto, se mi zdi razcepljenost povsem jasna. Zavrgel sem fiziko, ki mi je bila v gimnaziji najbliže, ter na seznam napisal študij arhitekture, biotehnologije ter etnologije in kulturne antropologije,« pravi zamišljeno. Po ponesrečenih sprejemnih izpiti na arhitekturi je pristal na biotehnologiji, še vedno pa ga privlači tudi družboslovje. »Pa saj v razcepljenosti med naravoslovjem in družboslovjem ni nič spornega,« pravi. »Zdi se mi, da sta ti dve področji povsem nasilno ločeni. Obe sta del človeške širine, zato bi morali večkrat nastopati skupaj. Enako velja za znanost in umetnost.«

Ker mu je študij biotehnologije puščal dovolj časa, hkrati pa ga ni povsem izpolnjeval, se je odločil za vzporedni študij kompozicije na Akademiji za glasbo, kjer pa je po začetni fascinaciji ugotovil, da smer, v katero ga vodi ta ustanova, ni zanj. »Na akademiji te učijo, kako pisati glasbo. To je približno tako, kot če si predstavljaš šolo za pisatelje, v kateri se morajo vsi naučiti pisati kot realisti, naturalisti, romantiki ... Redki profesorji so posegali v vprašanje dojemanja in smisla glasbe. Pričakoval bi vsaj, da bi me kdo izmed profesorjev vprašal, kaj počnem na akademiji, kaj bi z glasbo rad dosegel, a tega ni bilo. Pa ravno to je bistveno, vprašanje, zakaj delati glasbo in kakšna je naloga glasbe, umetnosti.«

Vasja je svojo glasbeno pot začel kot samouk na električni kitari, nato pa je tri leta obiskoval zasebno glasbeno šolo. V zadnjem času je v središču njegovega zanimanja eksperimentalna glasbena umetnost – zanima ga prenos informacij, ki jih ni mogoče posredovati z logičnim jezikom in se poslušalca dotaknejo tako na nezavedni kot tudi na zavestni ravni. Morda je nekoliko nena- vadno, da je svojo naravoslovno pot v tem

navdušenju potisnil na stranski tir: njegova razglabljanja, ideje in vizija prihodnosti se namreč pogosteje sučejo okoli umetnosti kot biotehnologije. Pri znanosti ga moti, da ne teče v svojo smer, ampak jo po večini usmerjajo in izrabljajo industrijski mogotci. »Znanstvenik lahko najde način, kako skrajšati peko kruha za polovico in obenem tudi zmanjšati stroške za hlebec. Ampak problem je to, da tega kruha v trgovinah ne bodo prodajali po nižji ceni, ampak morda celo po višji. Kaj je potem smisel znanosti?« Vasja ni zastavonoša ideologij in borec proti genetsko spremenjeni hrani ali globalnemu segrevanju. Ne zato, ker bi to podpiral, ampak ker verjetno naravoslovje razume drugače kot večina družboslovcev, ki sestavljajo okoljevarstvene parole. »Ni vse, kar je spremenjeno, sporno in ni naravna pot vedno najprijaznejša. Recimo delanje sira s sintetskimi encimi nam omogoča, da ni treba za vsakih nekaj hlebcev uporabiti teličkovega želodca, ampak namesto njega uporabimo sintetske encime. V tem ni nič slabega.« Tudi do globalnega segrevanja, najpopularnejše sodobne okoljevarstvene mantre, se noče opredeliti: »Kolikor vem, si znanstveniki niso edini v tem, kdo je kriv za segrevanje ozračja: ali ga povzroča človek ali pa je tak proces za zemeljsko oblo povsem naraven.«

To seveda ne pomeni, da mu na osebni ravni ni mar za okolje – verjetno je eden redkih ljudi, ki se je z Brezovice v Ljubljano (tudi v dežju) pripravljen pol ure peljati s kolesom, a hkrati se zaveda, da planeta s tem ne bo spremenil.

Vasja se skuša oddaljiti od potrošništva in kupovati le tiste stvari, ki jih resnično potrebuje, to pa po njegovem mnenju sploh ni težko. Sicer pa potrošništva ne bi okronal z nazivom največjega družbenega problema: »Ali družbeni problem sploh obstaja? Saj družba deluje že več tisoč let, zakaj vedno na vsak način iščemo napake v njenem delovanju? Če bi res moral imenovati en pereč problem, bi rekel pasivnost, ker v ta pojem lahko spravimo vse, s potrošništvom vred.«

Na vprašanje, kakšno se mu zdi življenje v Ljubljani, je odgovoril: »Perfektno, noro mi je v Ljubljani.« Poudarja, da je imel možnost študirati dve stvari, ki sta povsem različni, a ga je vsaka dopolnjevala na svojem področju. »Akademija me je naučila, kako biti perfekten skladatelj po merilih devetnajstega stoletja. In ugotovil sem, da to nočem biti. Že to je veliko spoznanje, ki sem ga bil deležen.« ■

MANCA G. RENKO

ODHAJATI IZ SLUŽBE Z OBCUTKOM, DA SI POMAGAL LJUDEM

Vanashree Samant,
v Ljubljani živeča Indijka iz New Yorka

FOTO JAKA ZEVIK

Zivijo Manca. Vanashree tukaj. Kmalu bom šla v *Le Petit Cafe* in bom ostala tam do skoraj šestih. Lahko prideš, kadar bo ustrezno za tebe. Uredila sem 'coffee dates' eno za drugo in ti si dobrodošla, da se pridružiš. Prosim, pokliči me, preden prideš. Upam, da se dobiva danes!«

Če se vam zdi, da zgornje esemes sporočilo ni nič posebnega, ga preberite še enkrat in upoštevajte, da ga je napisala Indijka, ki v Ljubljani živi manj kot leto dni. Zagotavljam vam, da so bila tudi vsa druga kratka sporočila drobnega in lepega dekleta petindvajsetih let prav tako jezikovno skoraj brezhibna. In ko sem ji omenila, da je njena slovenščina presenetljivo dobra, se je široko nasmehnila, skromno skomignila z drobnimi rameni in dejala: »Veš, indijski in slovenski jezik sta si podobna. Veliko besed sem že odkrila, ki so malone identične v obeh jezikih.«

Vanashree Samant se je rodila v Mumbaju, a se že pri treh letih z družino preselila v New York. Tri strasti – ljubezen do humanistike, želja po pisanju in *nostalgija priseljenke* – so jo kot mladostnico najprej usmerile na študij indijske kulture, od tega pa se je kaj kmalu odvrnila in vpisala matematiko in ekonomijo na univerzi Harvard, kjer je tudi spoznala svojega moža Uroša. Prvo leto po koncu študija je delala kot stewardesa, s tem je izživljala otroško željo po nošenju lepih uniform in potovanju. Po enem letu se je takšnega življenja (kljub zabavnosti) naveličala in se je navidezno ustalila v New Yorku, kjer se je z občutkom, da ne sme zavreči znanja, ki ga je pridobila s študijem, zaposlila v investicijskem bančništvu, v katerem pa ni prav dolgo vztrajala. »Moje delo je bilo, da sem iz bogatih ljudi ustvarjala še bogatejše. Človeka to ne izpolni,« pravi. Ko je Uroš dobil priložnost za delo v Ljubljani, se je odločila priti z njim. Tako je postala Ljubljčananka.

Začela se je učiti slovenski jezik in se vpisala na podiplomski študij antropologije na filozofski fakulteti v Ljubljani. Čeprav o Sloveniji in Ljubljani govori le v superlativih, je ob omembi študija v Ljubljani postala bolj zadržana. Nato je previdno, da se ne bi komu zamerila, povedala: »Saj so profesorji, ki si želijo in znajo predavati, saj so tudi takšni, ki ti priskočijo na pomoč – a če na študij v Ljubljani pogledam kot na celoto, se mi zdi, da ni nikakršne interakcije med profesorji in študenti. Nimalokrat profesorji na ure niso dobro pripravljene in jasno kažejo, da nimajo želje in interesa po poučevanju: kako si potem lahko dovolijo od mene zahtevati,

naj napišem solidno delo?! Poleg tega so predmeti nerazumljivo obsežni in nosijo naslove v slogu *Antropologija umetnosti*. To področje je tako ogromno, da se v najboljšem primeru lahko z vsem le površno seznanim, to pa pravzaprav ni nič vredno.« Vanashree ameriškega sistema ne postavlja za zgled, se ji pa zdi smiseln: študentje plačajo veliko denarja, zato imajo tudi pravico zelo veliko zahtevati. Profesorji so dobro plačani, zato tudi dobro delajo. Poleg tega je znanje, ki ga študij ponuja, specifično. Študentje se, denimo, ves semester ukvarjajo z enim samim romanom, to pa je, kot pravi Vanashree, super, ker »imaš ob koncu semestra občutek, da neko stvar dejansko do potankosti poznaš, da jo razumeš in si zanj strokovnjak. O naučeni stvari se lahko pogovarjaš na povsem drugi ravni, kot se na primer lahko o antropologiji umetnosti, ki je preširoka, da bi jo v pogovoru sploh lahko zajel.« Sicer pa do študijskega sistema pri nas ni le kritična – poudari, da želja po unovčenju diplome v Sloveniji ni tako močna kot v Ameriki, zato se mladi odločajo za študij humanistike, s katerim se je v življenju težje prebiti, a je za naprednost in ozaveščenost družbe nujno potreben.

Kljub delnemu razočaranju bo dala vse od sebe, da magistrski študij antropologije konča, letos pa se je prijavila na študij na ljubljanski medicinski fakulteti. »Všeč mi je program medicinske fakultete, zdi se mi dobro strukturiran. Poleg tega bi s tem študijem pridobila znanje, ki bo z mano ostalo vse življenje. Pomembno se mi zdi, da človek iz službe odhaja z občutkom, da je pomagal ljudem, ne glede na to, kje na svetu živi. V življenju želim biti koristna, obče koristna,« svojo novo študijsko odločitev pojasnjuje Vanashree, ki bo julija izvedela, ali jo bo ljubljanska medicinska fakulteta sprejela glede na njeno ameriško srednješolsko sprejelo.

Sicer pa s svojimi dejanji na ljudi ne želi vplivati le v poklicnem življenju, ampak tudi s svojim vsakdanjikom. Skušna se oddaljiti od čezmerne, nezavedne potrošništva, ki je nimalokrat povezano tudi z ogrožanjem narave. Prav tako ne kupuje izdelkov, ki so narejeni na Kitajskem, pri tem se zaveda, da bi se pravzaprav morala izogibati kupovanju vseh izdelkov, ki so narejeni v tretjem svetu. A pravi, da bi bil takšen način življenja zanj predrag. Sicer pa se ji zdi pomembno pred vsakim nakupom pomisliti, ali je stvar, ki jo kupuje, v njenem življenju res nepogrešljiva in kakšne bodo posledice nakupa. ■

MANCA G. RENKO

sociologija religije

KOZMOPOLITSKA
RELIGIJA MIRU

TOMO VIRK

ULRICH BECK: *Lastni Bog*. O zmožnosti religij za mir in njihovem potencialu za nasilje. Prevedel Aleš Učakar. Študentska založba, Knjižna zbirka Claritas, Ljubljana 2009, 276 str., 25 €

Čeprav misel znanega sociologa Ulricha Becka, premišljevalca družbe tveganja in zagovornika kozmopolitstva v sociologiji in religiji, v *Lastnem Bogu* večkrat poteka esejistično neukrotljivo, včasih celo eklektično, in je polna razcepljenih stez, si bralec seveda lahko sestavi nekakšno rdečo nit, ki omogoča poenostavljeno parafrazo. Ta bi lahko bila videti nekako takole: tradicionalna (sociološka) teorija sekularizacije, ki je predpostavljala počasno odmrtje religije, je doživela zlom, »mного pomembnejši kakor denimo razpad Sovjetske zveze in vzhodnega bloka«. Pokazal se je namreč njen paradoks: s kritiko religije je to pravzaprav notranje okrepila in načeloma vrnila njej sami. Kljub praznjenju evropskih cerkva je zato, gledano globalno, v enaindvajsetem stoletju opaziti porast religioznosti. To se kaže na več načinov: naraščajoča konfesionalna religioznost v Afriki, Aziji, Latinski Ameriki, tudi na Zahodu pa so v velikem porastu nove vrste religioznosti, denimo v obliki raznih verskih sinkretizmov ali v pojavu tako imenovanega lastnega Boga. Sekularizacija je zamenjala pluralizacija religij. Ta ponovna oživitve religioznosti vsaj v Evropi izhaja iz različne »med (institucionalno) religijo in (subjektivno) vero«.

Odgovor na tako stanje po Becku, ki je deklarirano nereligiozen, ni morebitna nova sekularizacija, temveč, nasprotno, premislek o odločilnem prispevku religije, ki je že po svojem bistvu globalna, k dejavnemu soustvarjanju sodobne oziramo prihodnje družbe. Religija ima po njegovem v sebi dva potenciala: za nasilje in za mir. Proti prvemu potencialu sta nastopali že sekularizacija in modernizacija, in ta fronta se mora ohranjati še naprej, ob novih oblikah religioznega nasilja, ki se pojavljajo. Pač pa je treba pograbit priložnost drugega potenciala religij, namreč za strpnost (toleranco) in mir, in iz njega narediti celo enega najodločilnejših dejavnikov svetovne politike. Čeprav sprejemljiva sodobna religioznost po Becku izhaja iz individualizma, pravzaprav iz individualističnega univerzalizma, ki zavrača vsakršne lokalne identifikacije, bodisi pripadnost narodu ali natanko opredeljeni tradicionalni Cerkvi, pa si avtor obeta tudi njene »institucionalne« učinke. Pri tem računa

Beck na problematiko gleda kar se da celovito in »kozmpolitsko«, to pa skoraj nujno pomeni tudi protislovno in nesistematično. Njegovi pozivi k družbi strpnosti in miru zato najbrž ne bodo niti dosegli ušes verskih fundamentalistov niti prepričali strogih teoretikov. ¶

na zdravorazumski uvid novih (pa tudi starih, tradicionalnih) religij o nujnosti njihove »kozmpolitizacije«, odrekanja nasilju in delovanja v smeri dejavne strpnosti do Drugega, torej njegovega vključevanja. Za to ponuja pravzaprav zelo dober in nazoren argument po analogiji: da bi ekološko preživel, moramo vključiti Drugega. »Podnebna politika postaja kozmpolitika, in sicer ne na podlagi kakega individualističnega prepričanja, temveč izhajajoč iz realizma, golega nagona po preživetju povsod na svetu.« Ko bodo to spoznanje osvojile tudi religije, po Becku očitno najpomembnejša in najvplivnejša družbena sila sedanjosti, predvsem pa prihodnosti, se utegne končno začeti globalna, kozmpolitska družba, v kateri bosta nasilje zamenjala strpnost (toleranca) in mir.

Beckova misel je brez dvoma simpatična in (razen za zagrizene ortodoksneže in fundamentalistične vernike ali ateiste) splošno sprejemljiva. Po vsem sodeč, izhaja iz razsvetljenske tradicije (njegovu sklepno sklicevanje na parabolo o treh prstanih Lessingovega *Modrega Nathana* ni naključno), in ta drža je drža zdravega razuma, obenem pa tudi treznega realizma. Beckov osnovni diskurz brez manierističnih teoretskih *saltov mortale* meri na konkretno stvarnost, ne na teoretsko fikcijo, ki je vse prerada povsem avtonomna od stvarnosti, z alibijem, da ta tako ali tako ni nič esencialnega, gotovega, trdnega, substancialnega. Beck nasprotno stavi na »razliko med prakso in dogmo«. Postavlja si prava vprašanja, in njegova osrednja teza, da namreč »to, v kolikšni meri lahko resnico zamenja mir, odloča o nadaljnjem obstoju človeštva« – teza, ki apelira predvsem na tradicionalne religije in njihovo ortodoksno ter nestrpnost do drugače verujočih ali neverujočih –, je vsekakor času primerno sporočilo. Pravzaprav bi se tu prikaz te knjige lahko ustavil.

Vendar bo radovednejši in natančen bralec opazil, da je avtorju skoraj ob vsaki točki njegovega premišljevanja mogoče tudi ugovarjati (in res je bila knjiga kljub svoji očitni miroljubni in strpnostni naravnosti deležna precejšnjih kritičnih odmevov). Beck sicer na vsakem koraku zavrača in odločno preganja evrocentrizen in njegov univerzalizem, vendar njegova argumentacija poteka pretežno v okviru evrocentrične izkušnje, na podlagi položaja v Evropi (avtor to celo sam povsem odkrito in prostodušno priznava), čeprav se zavzema prav za kozmpolitskost, ki pomeni bistveno vključevanje Drugega, sprejetje njegovega stališča in potem vzvratno refleksijo svoje lastne držbe (primer za to mu je denimo Gandhi). Vprašljiv je tudi glavni naslov knjige (denimo, da je to le »lepotna« napaka), saj je malce zavajajoč: pojem lastnega Boga nikakor ni osrednja tema knjige; prej to, kar je nakazano v podnaslovu. Prav ob pojmu lastnega Boga se pojavijo še drugi možni pomisleki. Vtis je namreč, da je ne glede na avtorjevo intendirano kozmpolitskost ter na vsakem koraku zanikani evrocentrizen njegov pojem *lastnega Boga* predvsem koncept, ki velja za tako imenovani zahodni svet in se verjetno ne prilaga najbolje religioznosti Latinske Amerike, Azije, Afrike, se pravi, prav tistih geografskih območij, ki so Becku argument za tezo, da je sekularizacija spodletela. Pa tudi sicer je *lastni Bog* nejasno, na različnih mestih različno opredeljen. Formulacije o »lastnem Bogu mnogih religij« in hkrati o zasebnem, nekonfesionalnem lastnem Bogu so, če nič drugega, vsaj neusklajene med seboj, in težko verjamem, da bi se tipičen aktivist Amnesty International, organizacije, ki jo Beck večkrat omenja kot najznačilnejšo moderno Cerkev lastnega Boga, zmozel poistovetiti ali najti kar koli skupnega z lastnim Bogom nizozemske Judinje Etty Hillesum, katere dnevnik Beck jemlje za »nesociološki uvod« v svojo knjigo in mu očitno prav tako velja za tipičen primer te, moderne oblike religioznosti. Pojavlja se še nekaj takih mest, ki dišijo po neizdelanosti oziroma celo nedoslednosti; čeprav je na primer Beck povsem ekspliciten, da je pogoj za njegovo kozmpolitsko globalno družbo strpnost

sti to, da resnico (torej monocentrično, univerzalistično, totalitarno, dogmatično držo) zamenja mir (kozmpolitska drža odprtosti za Drugo in za Drugega ter njenega sprejemanja), se njegova razprava sklene – v ne preveč razvidno argumentiranem – sklepu, da je pravzaprav mogoče doseči oboje hkrati, itn.

Vendar je treba takoj dodati, da te nejasnosti, morda celo nedoslednosti in nedomišljenosti ne jemljejo teže Beckovi knjigi. Avtor sam opozarja, da je »kozmpolitski pogled« (torej epistemološka drža, ki na vsako stvar gleda tudi s stališča Drugega), v praksi težak, če ne celo nemogoč. Beck se pravzaprav ravno s svojim eklekticizmom in (pogosto zgolj navidezno) nedoslednostjo, s svojim nekakšnim »zenovskim« esejizmom metodološko skuša izogniti zahodni teoretski racionalnosti. Namesto izključujočne logike »ali-ali« raje vpeljuje inkluzivno »tako-pa-tudi-tako«, čeprav to lahko pomeni navidezno protislovje. A Beck je pragmatičen, realističen, življenjski; precej bolj kot dogmatični, samozadostni teoretiki se zaveda, da so taka protislovja največkrat navidezna. Eden izmed njegovih primerov: religija je skrajno strpna in skrajno nestrpna obenem. Občestvo vernih brez razlik zajema vse (verne) ljudi, ne glede na družbeni razred, spol, nacionalno pripadnost, in zato tudi ponuja model kozmpolitske tolerance ter je pravzaprav njen epistemološki vir; obenem pa po navadi kaže skrajno izključujoč, nestrpen odnos do nevernih ali drugače vernih. Beck torej na problematiko, ki jo obravnava, gleda kar se da celovito in »kozmpolitsko«, to pa skoraj nujno pomeni tudi protislovno in nesistematično. Njegovi pozivi k družbi strpnosti in miru zato najbrž ne bodo niti dosegli ušes verskih fundamentalistov niti prepričali strogih teoretikov. Morda so (upati je sicer, da ne) le glas vpijočega v puščavi. Vendar, kot prikupno sklepa svojo knjigo: »Kaj pa imamo drugega sploh na voljo?« ■

esejistika

PRISTOP S PASTMI

URBAN VOVK

BOŠTJAN M. ZUPANČIČ: *Prva od suhih krav*. Dodatka prevedli Jelka Kernev Štrajn in Irena Duša Draž. Cankarjeva založba, Zbirka Čas misli, Ljubljana 2009, 278 str., 24,94 €

Obžalovanje in ograjevanje da – odgovornost ne, je pred kratkim postalo geslo dneva pobudnikov zdaj že zgodovinskega ljubljanskega štrajka proti spremembam socialne zakonodaje. Je v njem moč prepoznati kaj za ta čas in to generacijo simptomatičnega? Če povzamemo argumente, ki nam jih iskrijo in temeljito predstavlja zadnja knjiga samoniklega esejista in pravnikarja Boštjana M. Zupančiča, potem je odgovor zanesljivo pritrdilen. Največja moč *Prve od suhih krav* se namreč skriva ravno v njeni aplikabilnosti na teren sodobnih družbenih pojavov in odstranju tančic z njihove medijsko posredovane podobe. Kako tudi ne: avtor nas že v prvem odstavku predgovora h knjigi opozori, da je knjiga, ki je bila s prvotnim naslovom *Zadnja od debelih krav* napisana poleti leta 2006 – oba naslova se opirata na metaforo o sedmih debelih in sedmih suhih kravah, o katerih je sanjal faraon, Jožef pa mu je razložil njihov pomen – predvidela sedanjo gospodarsko depresijo. Ta poudarek je vsekakor na mestu še za kaj drugega, saj se avtor pri argumentaciji svojih stališč rad sklicuje na aktualna dejstva in informacije, ki so, kolikor seveda niso pod blokadno vsakršnih kapitalskih in političnih interesov, predmet širše družbene razprave. Tovrsten pristop seveda v sebi skriva tudi pasti, saj so sedanje afere ne glede na njihovo dokazljivo paradigmatičnost in veliko družbeno odzivnost, ki sta lahko »življenjski« teoretske presoje le v oporo, nagnjene tudi k hitremu uhajanju iz kolektivne zavesti, saj še tako razpite primere, kakršna sta bila na primer v knjigi večkrat omenjena propada gigantov Enron in Parmalat, kaj kmalu zamede plaz novih. Na hudihih preizkušnjah se znajdejo tudi nekatere spekulacije, kot na primer o predvideni pogubnosti epidemije ptičje gripe, ki naj bi v kratkem [podčrtal U. V.] pobrala več sto milijonov ljudi (na drugem mestu je govor o 240 milijonih duš), še slabše pa se godi neažuriranim podatkom, ko pri sklicevanju na zadnje ameriške volitve omenja dilemo Gore ali Bush. Glede na to, da se avtor že v uvodu zaveda »ekskluzivnosti« svoje pozicije in realij, ki jih je njegovi teoriji uspelo predvideti, bi smeli upravičeno sklepati, da se enako dobro zaveda tudi nekaterih, sicer nebistvenih, pomanjkljivosti, ki jih hote ali nehote prinaša zamaknjena perspektiva. Tej domnevi povsem določno pritrdjuje kar začetek tretjega poglavja, kjer Zupančič zapiše: »Od časa, ko sem pred nekaj leti [podčrtal U. V.] v eseju z naslovom O kvaliteti življenja, ki je bil tu predstavljen kot predhodno poglavje, [...] so dospele najmanj tri nove ključne znanstvene ugotovitve.« Redakcija pred knjižnim natisom bi torej lahko piščeve teze dopolnila z novimi znanstvenimi in drugimi vmesnimi spoznanji, vendar se je, kot kaže, avtor zavezano odločil za metodo rastoče teorije, dovolj stabilne in preverljive, da je dodatna dejstva ne morejo omajati. Najbrž nismo daleč od avtorjeve intence, če ocenimo, da je potrebi po neprenehni širitvi problemskega horizonta in ažuriranju vednosti o določeni problematiki Zupančič skušal ustreči tudi z navajanjem številnih spletnih mest, ki lahko ponudijo dodatne in redno »osveževane« informacije. Navsezadnje avtor *Prve od suhih krav* sam izrecno poudarja, da je njegov osnovni namen bralca spodbuditi k opažanju novih stvari, ki si jih ta prej ni želel ali znal razložiti, ne pa znanstvena potrdljivost vsega zapisanega.

Idejni okvir Zupančičevih razmišljanj in nabor večkrat omenjanih in citiranih avtorjev se v letih od izida njegove esejistične knjige *Bitje in hrepenenje* (1989) nista bistveno spreminjala, prej bi lahko rekli, da je avtor svoje ugotovitve vseskozi dopolnjeval in jih še naprej preizkušal na terenu družbene dejanskosti. Zadnji in obenem najprodornejši esej iz pravkar omenjene knjige se tako v marsičem že navezuje na zasnovano zadnje, ki je predmet tehle vrstic. V njem namreč avtor izhaja iz dihotomije med dvema svetovoma, svetom Niča in svetom Biti. Prvi svet opredeljuje eksistencial(istič)na groza pred Ničem, iz katerega izhaja velik del pisanja o Biti, nasproti kateremu pisec postavi neizrazljivo izkušnjo Biti, ki jo po Ungerju imenuje konkretna univerzalnost. Tokrat, v *Suhih kravah*, Zupančič pri svojih razmišljanjih izhaja iz delitve na zoženo, samoreferenčno, zavrtno in dualistično konvencionalno uokvirjeno zavest, katere alternativa je holistična, integralna, razširjena zavest, ta pa je posledica kognitivnega preboja, ki se v zenbudizmu imenuje satori in se je, kot izvemo iz zadnjega, pričevanjskega dela obravnavane knjige, pred slabimi štiridesetimi leti primeril samemu avtorju. Nasproti satorični dezintegraciji ega, ki se zgodi ob prehodu v integralno zavest, avtor postavlja eksistencialistično dezintegracijo, ki po njegovem ni ustrezen model preseganja konvencionalne zavesti, saj vodi v shizoidnost in je zato destruktivna. Vera v človekovo zmožnost preboja okvira zavrtno kolektivno zavest, ker se žarišče kritično oži, je zdaj edina smiselna ideologija, vzneseno poudarja avtor v sklepu *Uvoda*. Vendar se ta vera ob Zupančičevih nadaljnjih izpeljavah izkaže za kaj klavrn up, saj avtor opaža, da se je v osemdesetih letih na Zahodu ves revolt, ki v nasprotju z resignacijo in aktivnim konformizmom pomeni edino produktivno reakcijo na degradacijo vrednot in ga je prej posebej zlasti generacija '68, nenadoma razblinil in na sceno je stopila generacija japijev, ki ji je sledila, tako avtor, še bolj patološko narcistična, hedonistična, konformistična in politično krotka »generacija

X«. Pri iskanju razlogov za zdaj že pregovorno dekadentnost zahodne družbe, ki jo je v Arcandovem filmu *Propad ameriškega cesarstva* (1986) ena izmed protagonistk zgovorno opisala kot splošno preperevanje, Zupančič poleg uveljavljenega sociološkega argumenta (televizijska indoktrinacija kot posledica kapitalističnega marketinga in ženske emancipacije ter posledičnega izpada družine iz vzgojnega procesa) poudarja odločilno vlogo medijsko blokiranega in zato malo znanega preobrata, ki ga je kmalu po drugi svetovni vojni sprožila nenadzorovana raba pesticidov in drugih kemikalij. Ta naj bi imela zaradi oviranja procesa maskulinizacije možganov velik vpliv na spolno diferenciacijo v fazi nosečnosti, splošno upadanje moškega hormona v populaciji in neopravljen proces edipalizacije ter posledičen razmah materinskega kompleksa, vse skupaj pa naj bi imelo velik vpliv na vedenje moške populacije mlajših in prihajajočih generacij, pri katerih se opažata čedalje večja stopnja androgenosti in metroseksualnost, pojav, v publicistiki že dodobra izžet. Pri nas, enako velja za vso postsocialistično Evropo, so bili ti pojavi zaradi »faznega zamika« (poznejšega prehoda v kapitalistično družbeno matrico in poznejšega začetka rabe spornih kemikalij) opazni kasneje kot na Zahodu.

V luči omenjenih bioloških in medicinskih opažanj in porušenega ravnotežja med moškimi (jang) in ženskimi (jin) principom Zupančič pojasnjuje tudi številne kratke stike v sodobni medkulturni in medkontinentalni komunikaciji, cagavo evropsko politiko in teroristično grožnjo testosteronskih »barbarov«. Za številna dejstva bi lahko rekli, da govorijo v prid njegovi teoriji ali se ji vsaj lepo prilagodijo (na primer upadanje zanimanja za tehnične vede in problematična feminizacija vrste poklicev – pri tem je treba jasno opozoriti, da feminizacije Zupančič ne razume zgolj kot naraščajoče število žensk, ampak širše, kot moško prevzemanje ženskih lastnosti –, upadanje števila sklenjenih zakonskih zvez in vse več ločitev), ob nekaterih drugih podkrepitvah pa bi lahko skupaj s Heglom zaključili: »Toliko slabše za dejstva!« Marsikateri bralec se najbrž zlepa ne bi bil pripravil strinjati s, to je že treba reči, precej pavšalnimi ugotovitvami, da zaradi evnuhoidizacije moških in njihove prepolovljene libidinalne energije, ki je, kot vemo, po Freudu v sublimirani obliki vir individualne in civilizacijske ustvarjalnosti, ni ne novih simfonij ne dobrih romanov, ni radikalnih znanstvenih inovacij, socialne institucije povsod napredujoče nazadujejo. Nič manj vprašljivo ni sklicevanje na število Nobelovih nagrad, ki so jih prejele ženske ali pripadniki manj testosteronske orientalske rase. Tiste, ki so »prišle zraven«, avtorju rabijo predvsem kot primer težko dostopne drugačnosti, to pokaže ob primeru nobelovke S. Lagerlöff (»Gösta Berling po pokrajini tava sem ter tja, kot da tekst ne bi imel prave rdeče niti.«). In če je v knjigi omenjen podatek o padanju moških sistemov, tudi vojske, se je treba ravno ob tem zavedati nevarnih sklepov, do katerih bi lahko pripeljala »ekstremistična« raba tovrstnih interdisciplinarnih teorij. Ni namreč še dolgo tega, ko je upokojeni ameriški general Sheehan s srebreniškim pokolom potrkal na vest nizozemskim oboroženim silam in predvsem tamkajšnjemu odkritemu sluzenju homoseksualcev, za to pa se je zavzemal tudi »mehki« Clinton. Kljub nekaterim pomislekom pa naj pisanje sklenem z željo, da ne bi knjiga uspešno predvidela še nečesa: tega, da je morda avtor čez nekaj let zaradi politične nekorektnosti ne bi mogel izdati. ■

literatura

DEUS EX MACHINA

TINA VRŠČAJ

ALOJZ REBULA: *Skrivnost kostanjevega gozda*. Celjska Mohorjeva družba, Celje 2010, 215 str., 25 €

Alojz Rebula velja ob Borisu Pahorju in Florjanu Lipušu za najpomembnejšega slovenskega zamejskega pisatelja. Klasična izobrazba mu je dala svetovljansko širino, a v svojem pisanju ostaja vseskozi zvest slovenskim vprašanjem, pokrajini, jeziku, kulturi in zgodovini. Kot je dejal v nekem intervjuju, ne more pisati v »brezračnem prostoru«; potrebno mu je realno izhodišče, zato vselej zajema iz okolja, v katerem živi: Krasa, Štajerske in Istre. Poleg krajevnih stalnic so za njegovo prozo značilni še lirični opisi narave, portretiranje socialistične preteklosti (pred kratkim sedanosti), zamejska problematika ter z njo povezano hrepenenje po domači zemlji in jeziku. Nasploh so Rebulove stvaritve na gosto prepredene z znamenji, ki jih pisatelj povezuje z nečim slovenskim in so zato zanj opojna: hribi, gamsi, kozolec, kraško skalovje, gozd, trgatve na Dolenjskem, cviček, fige, rudniki, Planinski vestniki.

Gotovo najbolj ga je v tem pogledu zaznamoval zamejski položaj, saj prav ta v njem prebujajo najgloblja čustva ob vsem, kar je Slovincem v matični državi dano in ves čas na očeh, zato pa samoumevno ali celo pozabljeno. – Druga najopaznejša tematska plat njegovega pisanja je krščanstvo, s katerim je v povojni slovenski književnosti (podobno kot Pavle Zidar) pravzaprav oral ledino. V *Senčnem plesu*, *Divjem golobu*, *Cesti s cipreso in zvezdo* in še kje ima socialistično okolje katoliško duhovščino za glavnega sovražnika, protagonist pa kljub vsem nasprotovanjem v veri najde nekaj dobrega, opogumljajočega in osmišljajočega, skratka to, za kar je ideološko programirana okolica slepa. Katolištvo prodira v junake in tam vztraja nekako v duhu: dokler bosta življenje in smrt, bo tudi Bog ali vsaj vera vanj, naj bodo časi še tako drugačni, še tako napredni, še tako trezni.

Ta značilna vsebinska struktura se v rahli modifikaciji pojavi tudi v *Skrivnosti kostanjevega gozda*. Arno Sočnik se sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja vrača iz Argentine, kjer se je kot jugoslovanski obveščevalni agent razgledoval po »superkatoliški« slovenski skupnosti, ki je tja emigrirala med vojno in po njej. Presunilo ga je, da ljudje živijo naprej, in zlasti to, da še kar tli tudi njihova vera. Predvsem pa so se, čeprav si tega še ne prizna, vanj zakopale zadnje besede duhovnika Berta, s katerimi se je ta poslovil od njega na letališču: »Bog je!« Med letom nad Atlantikom nato Arna, ki napol sanja, napol bedi, v neposrednih besedah nagovarja ocean s svojimi metafizičnimi razsežnostmi. To počne nekoliko umetelno, vendar tako Arno pripravlja teren, na katerem se bo ta skozi celoten roman spraševal o Bogu, veri in Cerkvi.

Arno ima doma ženo Rado in dva otroke, vendar ga bolj kot družina zanima služba, čeprav ne toliko iz zvestobe Udbi, temveč zaradi nenadne radovednosti glede Boga. Naložijo mu novo nalogo; nadzorovati mora župnije treh dekanij, in dela se loteva z nekakšno naivnostjo (ali pa simpatično odprtostjo duha). Duhovnike sprejema z naklonjenostjo, saj se izkaže, da od teh »neljudi«, kakor jih je imenoval njegov radikalno protiklerikalni predhodnik, prihaja sama dobrot. Duhovniki so očitno tako kot prej že ocean skrbno načrtovane postojanke (kot bi jih tja nastavil Bog) na poti Arrovega spreobrnjenja. Obiskuje jih in z njimi rad klepeta, da bi mu razkrili skrivnost Vsevišnjega in razkrali njegovo nejevero. Še posebno se naveže na Janeza Plamnika (ta v cerkvi sedi v prvi vrsti), ki mu na njegovi poti k Bogu res sveti kot plamen. Skratka, opraviti imamo s človeškim udbovcem, ki ga na vsakem koraku v skušnjavo vabi Nekaj ali Nekdo, ki je nad nami; s človekom, ki se čuti bolj Slovenca kot komunista in veskozi vsaj implicitno tudi prej kristjana kot udbovca. Da bi se službe, ki jo sicer stoično prenaša, znebil, se ob koncu odpravi po udbovska odvezo v Beograd, potem ko je dal na skrivaj krestiti dvojčici, ki sta se

mu pravkar rodili, Vero in Nado. Sklepni krst otrok simbolizira (njuni imeni pa, tako kot Plamnikov priimek, alegorizirata) njegovo spreobrnjenje v katoliško vero. To spreobrnjenje je skrivnost, znana kostanjevemu gozdu, ne pa skoraj povsod navzočim ušesom Udbe.

Za Rebulovo pisanje je od nekaj značilno obilje dialogov, in novi roman sestoji skoraj samo iz njih. Tokrat sestavljajo skelet, na katerem je bolj malo mesa. Posamezni govorniki zastopajo predvsem različne natančno artikulirane ideje oziroma stališča, za katerimi se ne izrisuje intimni svet junakov, kot ga je znal Rebula prav umetniško in psihološko dognano upodobiti v katerem izmed starejših del. Ti pomenki zato ne ponujajo posebnih estetskih užitek; nazori likov se zdijo vendarle podani preveč shematično in premalo kompleksno. Dobra plat tega, da običajno literarno preoblikovanje vanje domala ne posega, je, da jih bo – vsaj v luči, kot jih želi predstaviti avtor – razumel in doumel celo bralec iz mlajše generacije, ki ni najbolj poučen o tedanjih razmerah, denimo o nezavidljivem položaju duhovščine po vojni. Seznanil se bo tudi, čeprav bolj mimogrede, s številnimi kočljivimi temami naše nedavne zgodovine: z Golim otokom, brezni Kočevskega roga, resolucijo Informbiroja ter z nesmiselnimi mučenji in zasliševanji. (Vseh teh tem, ki so bile uradno razkrite šele v osemdesetih letih, se je Rebula družbenokritično in umetniško uspešno pravzaprav loteval že v *Divjem golobu* (1972). Zaradi kritične drže mu je bil, podobno kot Pahorju, za nekaj časa prepovedan vstop v Jugoslavijo.) Vendar pa prav zaradi enoplastnosti (zgolj idejnosti) roman ne more zares učinkovati, ne estetsko ne idejno. Ne more na primer spreobračati, čeprav to je v moči dobre literature.

Malo več prepričljivosti pogrešamo že ob osrednjem junaku, Arnu. V zvezi z njim se v nas ves čas tihotapijo vprašanja. Nanje roman včasih posredno, drugič težno tudi odgovarja, a ponekod vseeno ostanemo neprepričani. Ne vemo natanko, čemu se Arno spreobrača ravno takrat, ko se, in ali je sploh gođen za spreobrnitev, saj je vero dotlej odklanjal. Bega nas tudi, da že od samega začetka nima tehtnih pomislekov, kakršne bi imel ateist, temveč zgolj dvome, kakršne ima najbrž marsikateri kristjan in ki ne omajejo želje po veri. Zdi se, da se junak ni preobrazil po naravnih psiholoških zakonitostih, ampak ga je z vsemogočno roko stvarnika spreobrnil avtor. Kako bi sicer lahko tako na hitro opravil z mitom revolucije, v katerega je kot partizan zares verjel, samo zato, ker mu je neki duhovnik rekel, da revolucija Slovincem sploh ni bila potrebna? Radovednega bralca bi zanimalo tudi to, kako se je Arno znašel v svoji razmeroma neprijetni službi, ali se mu tovrstno delo zdi sporno, ali pa je nemara čisto zadovoljen z možnostmi, ki mu jih daje. Razjasnil pa bi si rad še številne podrobnosti o glavnem junaku, na primer o njegovi splošni razgledanosti in izobrazbi. Prizor, ko Platona zamenja s Plutonom, kar nekako težko uskladimo z njegovim tekočim govorjenjem o Brižinskih spomenikih in Slomšku.

Da je avtorju tokrat bolj kot literarna dovršenost pomembna ideja, se vidi tudi iz številnih »tehničnih« ohlapnosti, ki jih vsaj v njegovih najboljših literarnih letih nismo bili vajeni. Tako se denimo na prvih straneh knjige pojavi malce moteča nedoslednost glede časa odhoda iz Buenos Airesa, nekatere druge pa se pomotoma primeri, da je idiomatska formulacija nespremenjena položena v usta dveh različnih oseb. Tudi kak pravilno rabljen roditelj več knjigi nikakor ne bi bil v škodo, še zlasti, ker gre za avtorja, ki iskreno ceni slovenski jezik.

Skrivnost kostanjevega gozda s soočenjem črnih, belih in nekaj sivih junakov uprizarja boj dobrega proti zlu. Kot najboljša oziroma edina alternativa komunistični represiji je ponujeno krščanstvo. Arno nerodno seznanjanje z religijo in nekakšno površinsko vsrkanje te bralcu žal ne daje prepričljivo okusiti izkušnje spreobrnitve. Le avtorjev namen lahko vidi. Sprašuje se, kam in kako je pobegnila ljubezen do literarnega upodabljanja kompleksnega, po možnosti dvoumnega sveta, oziroma, zakaj pri pisatelju, tako večšem širokopoteznega pripovedovanja o živih in ganljivih junakih, postane pomembnejše, da precej preprosto in shematično posreduje nekatera svoja prepričanja, ki jih bralci poznamo že od prej. ■

ZA DEDIŠČINO
IN PRIHODNOST
SLOVENSkih
BLAGOVNIH
ZNAKOV, NA POTI K
MARKETINŠKEMU
MUZEJU

cocktail

Pijača vaše in naše mladosti

razstava
o dediščini slovenskih
blagovnih znamk v
Slovenskem
etnografskem muzeju
17. junij - september 2010

SEM

Odpri: torek - nedelja 10.00 - 18.00. Vsako zadnje nedeljo v mesecu prost vstop. Ponedeljni zaprti. Metelkova ulica 2, Ljubljana, www.etno-muzej.si

DMS
Društvo za marketing Slovenije

PREK GLASBE SEM SE

Chitravina N. Ravikiran velja za enega največjih živečih mojstrov južnoindijske klasične glasbe. V Indiji je zaslovel že pri rosnih dveh letih, ko je pred strogo komisijo glasbene akademije iz Madrasa dokazal, da obvlada kar tristo petindvajset rag. »Kdor ne verjame v boga, naj samo pogleda Ravikirana!« naj bi bil ob srečanju z »indijskim Mozartom« vzkliknil Ravi Shankar.

Chitravina N. Ravikiran, glasbenik

TINA KOŠIR

Oče Narasimhan, tudi sam znan glasbenik, je malega Ravikirana učil tako rekoč od rojstva. Glasba je v njihovi hiši zvenela od ranih jutranjih do poznih nočnih ur. »Čudežni deček«, stalno obkrožen z medijskim pompom, je pred občinstvom iz vse Indije sprva prepeval, pri petih letih pa se je usodno zaljubil v čitravino, takrat poznano kot gottuvadyam, glasbilo z enaindvajsetimi strunami brez prečk. Danes velja za največjega mojstra čitravine, uglednega skladatelja (je avtor več kot petsto kompozicij) in glasbenega pedagoga. Ponosen je na bogato kulturo in tradicijo, iz katere izvira, in tako je ustanovil Mednarodno organizacijo za karnatsko glasbo. V Sloveniji se je pred kratkim mudil ob vzpostavitvi tukajšnje veje svoje ustanove.

Indijska klasična glasba se deli na dve zvrsti, severnoindijsko hindustani in južnoindijsko karnatsko. Tudi kdor o indijski klasični glasbi ve le malo ali nič, pozna vsaj velikega mojstra sitarja Ravija Shankarja, ki izvira iz hindustani tradicije. Kaj pa je posebnost karnatske glasbe?

Indija je imela nekoč enoten glasbeni sistem, zvrsti karnatske in hindustani glasbe sta se ločili šele v 13. stoletju. Takrat je v severno Indijo namreč prodrli močan perzijski vpliv in tako se je sčasoma razvil nekakšen hindujsko-perzijski sistem, ki je postal hindustani glasba. Ta vpliv pa ni dosegel juga. Karnatska glasba je zato ohranila več izvirnih značilnosti, seveda pa je bilo skozi stoletja veliko medsebojnih vplivov med sistemoma.

Osnovni koncepti so obema sistemoma še vedno skupni – koncept melodije, raga, koncept ritma, tala ... Pandit Ravi Shankar je v petdesetih letih prejšnjega stoletja začel številne turneje po svetu in tako populariziral hindustani glasbo. Številni karnatski glasbeniki so se odpravili na turneje v šestdesetih in sedemdesetih letih, a sprva predvsem po Združenih državah, kjer je močna indijska diaspora. Šele v zadnjih tridesetih letih so karnatski glasbeniki bolj navzoči tudi v Evropi. Sam imam v Evropi koncerte od leta 1985 in to mi je vedno v veselje, saj je tukaj veliko dobrih poznavalcev zahodne klasične glasbe. Ta je karnatski glasbi sorodna glede standardizacije, zahtevnosti, discipline, ki je potrebna, da si človek pridobi glasbeno izobrazbo in se izmojstri v izvajanju.

Karnatska glasba je izjemno kompleksen glasbeni sistem. Koliko glasbenega znanja in razumevanja mora imeti poslušalec, da sploh lahko uživa v njej?

To je zelo dobro vprašanje. Pri užitku v glasbi sta dva vidika: eden je takojšnje ugajanje, to pomeni, da vam je všeč, čeprav ne razumete. Kot recimo pri slikarstvu: ko gledate sliko, morda ne razumete vseh njenih kompleksnih značilnosti, a slika vam bo lahko všeč ali pa ne. So tudi takšne, ki nam na prvi pogled niso všeč, a če jih dolgo gledamo, jih bolje razumemo. Lahko pa nam stvar na prvi pogled zelo ugaja, a sčasoma se je bomo naveličali, ker ne premore zadosti substance.

Menim, da je zmagovalna kombinacija takojšnje ugajanje plus vsebinskost. V tem smislu se mi zdi karnatska glasba zelo bogata, kajti če poslušate karnatski koncert, boste celo v samo štiridesetih minutah slišali veliko različnih kompozicij, veliko ritmičnih variacij, veliko melodičnih kombinacij, vse to pa daje tej glasbi izjemno barvitost. Ta glasba je stara približno dva tisoč tristo let, v njej je veliko vsebine, znanja in umetnosti. V karnatski glasbi ni harmonij, a na melodičnem področju je to morda najkompleksnejši in

NAUČIL VSEGA

najpopolnejši glasbeni sistem, kajti vsebuje tako rekoč kar koli, kar si v melodičnem smislu lahko zamislite.

Za Indijo je značilno, da so področja človekove ustvarjalnosti, razmišljanja, raziskovanja, duhovnosti in verovanja močno prepletena. Klasično indijsko umetnost je zato težko ločiti od indijske filozofije, religije ...

Karnatska glasba ima tri plati: čustveno, razumsko in duhovno ali filozofsko. Dober glasbeni sistem lahko cenimo bodisi zaradi le ene izmed teh ravni ali pa zaradi celote vseh treh. Besedila so pogosto filozofsko ali religiozno obarvana, nekateri skladatelji so bili recimo tudi sami veliki filozofi ali močno verni. V karnatski glasbi je zelo pomembna tudi čista improvizacija, ustvarjanje glasbe brez besedil, in takšna glasba je popolnoma abstraktna. Kar se duhovnosti tiče, pa ta pravzaprav nima nič z religijo, gre za stanje duha in pristop k življenju. Da bi lahko cenili karnatsko glasbo, nam zato ni treba poznati specifičnih prepričanj skladateljev. Nekateri poslušalce pa seveda prav ta sporočilna raven močno nagovarja.

V mislih sem imela bolj filozofsko-religiozno razumevanje glasbe kot take, ne toliko posamičnih skladb ali besedil. V Indiji velja klasična glasba za eno izmed poti k mokshi, duhovni osvoboditvi, drži?

Vsekakor. V Indiji so glasbo uvrstili med deset predmetov znanosti in tudi med šestindeset predmetov umetnosti. Glasba je bila edini predmet, skupen znanostim in umetnostim. Do glasbe lahko gojite zelo znanstven ali pa zelo umetniški pristop. Lahko pa zavzamete tudi duhovni pristop, ki vidi glasbo kot najlažji način, kako spoznati in ceniti najboljšo od indijske kulture, duhovnosti in filozofije. Kajti glasba vam vse velike resnice posreduje v kapsulah, oblitih

KARNATSKA GLASBA JE STARA PRIBLIŽNO DVA TISOČ TRISTO LET, V NJEJ JE VELIKO VSEBINE, ZNANJA IN UMETNOSTI. V KARNATSKI GLASBI NI HARMONIJE, A NA MELODIČNEM PODROČJU JE TO MORDA NAJKOMPLEKSNEJŠI IN NAJPOPOLNEJŠI GLASBENI SISTEM, KAJTI VSEBUJE TAKO REKOČ KAR KOLI, KAR SI V MELODIČNEM SMISLU LAHKO ZAMISLITE.

s sladkorjem – ponuja vam slast glasbe in globino resnice.

Glasba je torej zelo lahek način, kako uživati življenje in si hkrati pridobiti veliko znanja. Sam sem se vsega naučil prek glasbe. Čeprav sem prebral številne knjige, je glasba sama po sebi celovita in daje vse koristi drugih sistemov. A to je spet zelo odvisno od posameznika.

Osebnostno verjamem, da lahko kateri koli poklic vodi k mokshi, če se mu posvetite na pravi način – lahko ste mizar, zidar ... Če to počnete na pravi način, v pravem duhu, je to duhovna pot. Tudi to je razširjeno indijsko prepričanje.

Kakšen način pa je »pravi«?

Prizadevno delo, disciplina in pozitiven odnos, brez nepotrebnega ljubosumnja, negativnosti ... Stoodstotno se je treba osredotočiti na tisto, kar počnete, in to za več let – to velja za katero koli področje. Individualni uspeh, ki si ga pridobimo, pa naj bi služil temu, da tudi za druge naredimo kaj dobrega.

Vaš osebni moto je »Služiti glasbi.« Tudi to zveni zelo klasično indijsko, značilno je namreč, da naj bi umetnik služil Umetnosti, za osebni egotrip pri pravih umetnikih naj ne bi bilo prostora. Umetnik mora

biti čim bolj »notranje čist«, izpraznjen osebnih tegob, ošabnosti, pohlepa ... Šele potem se lahko Umetnost, kot jo razumeva klasična indijska miselnost, manifestira prek njega.

To je v teoriji slišati zelo lepo in lahko, v praksi pa je izjemno težko. Naj gre za Indijo ali kateri koli drug del sveta, povsod boste našli na takšne in drugačne posameznike. Povsem spodoben pristop je že, če človek goji osnovno spoštovanje do soljudi in do tega, kar počnejo veliki mojstri – morda jim ne sledimo, a dobro je, če smo jih sposobni ceniti vsaj na osnovni ravni. Pomembno je tudi deliti svoje težko pridobljeno znanje z drugimi, ki jih stvar enako zanima. Seznam je seveda dolg, na njem je veliko »morašev« in »ne-smešev«, tako kot to seveda velja za kateri koli poklic. Vse, kar lahko storimo, je, da se trudimo po najboljših močeh, konec koncev pa je šele prihodnja generacija tista, ki lahko zares oceni, kako uspešen je bil kdo pri tem. Na tebi je, da se potrudiš in upaš na najboljše.

Zgodovina vašega delovanja na področju glasbe je dolga, bili ste čudežni otrok, oče vas je učil tako rekoč od rojstva, pri dveh letih ste pred strogo komisijo slovite glasbene akademije iz Madrasa že dokazali, da obvladate tristo petdeset rag ...

No, bilo jih je tristo petindvajset. Za to se moram zahvaliti genialnosti svojega očeta, ki je razvil številne nove tehnike učenja, s katerimi mu je uspelo pritegniti pozornost malčka. Naučil me je prepoznavati rage, tale, identificirati velike skladatelje – znal mi je na pravi način posredovati vse te informacije, naučil me je zapeti vse te rage. Imel pa sem tudi malce talenta, ki je pač dan od boga. Kar je dosegel moj oče, je opogumilo tudi številne druge starše, da so začeli zelo zgodaj poučevati svoje otroke. Pred tem je v Indiji veljalo: otrok naj študira znanosti, matematiko in druge predmete, in če se pri vsem tem izkaže za zgubo, naj poskusi vsaj z glasbo. Moj oče pa je pomagal staršem pridobiti zaupanje, da otroku pustijo najprej poskusiti z glasbo, to jih je veliko potem tudi zares storilo. Ni pa do zdaj nikomur uspelo doseči takšnega uspeha, kot ga je s svojimi metodami dosegel moj oče.

Kako je bilo videti vaše urjenje? Menda ste vadili od petih zjutraj do desetih zvečer ...

Res je bilo tako in najbrž se sliši veliko, a hkrati je treba poudariti, da me oče nikoli ni v nič silil. Zame je bilo vedno zabavno. Nikoli nisem čutil napetosti ali prisile. Michael Jackson je v intervjujih recimo razlagal, kako jih je njegov oče silil, da so vadili, šlo je za pravo mučenje. Tudi v Indiji so seveda učitelji, ki otroke silijo k vadbi. Češ, otroka sprva siliš, sčasoma pa bo učenec ali učenka sam pridobil oziroma pridobila strast do glasbe in vadbe. Tudi moj oče je zelo poudarjal disciplino, a hkrati je bilo njegovo učenje samo po sebi izjemno zanimivo. Tako sem zelo kmalu sam razvil ljubezen do vadbe. Še vedno sem se seveda moral držati discipline, imel sem zelo strog urnik, a k sreči se je pri meni kmalu razvila ljubezen do tega početja in oče mi je pri tem zelo pomagal.

Do devetega leta sploh niste hodili v šolo, potem pa je posredovala kar takratna predsednica indijske vlade Indira Gandhi. Kako se je to zgodilo?

Oče je verjel, da bi, če bi hodil v šolo, postal povprečen. Zato me je učil doma – matematiko, naravoslovne vede, mama me je učila jezike. Doma sem tako pridobil zelo dobro osnovno znanje, celo boljše od vrstnikov, ki so hodili v šolo. Oče je verjel, da bom imel več časa za glasbeno urjenje, če me bo šolal doma. Vozil me je tudi na številne koncerte, tako da sem veliko potoval.

Ko pa je šel v Delhi na sestanek z Indiro Gandhi, ki je bil sicer o čisto drugi temi, nič naj ne bi imel z mano, ga je mimogrede povprašala tudi, kako mi gre. Oče je odvrnil, da dobro, ona pa je nadaljevala: »V kateri razred pa hodi?« Odgovoril ji je, da ne hodim v šolo in da me doma sam izobražuje. Še preden pa se je oče vrnil iz Delhija, je na vrata našega doma že potrkal ravnatelj bližnje šole in me vpisal v šolo. Ko se je oče vrnil domov, je ugotovil, da že sedim v šoli (smeh).

No, očitno vam celo šola ni škodovala ... Slovite po živahnem ustvarjalnem duhu, ena izmed vaših invencij je melodično-harmonični sistem, ki ste ga poimenovali »melharmonija« in združuje principe indijske in zahodne klasične glasbe. Za kaj pravzaprav gre?

Indijska in zahodna klasična glasba sta si podobni v pristopu, zahtevata enako mero discipline in izurjenosti. Težava pa je seveda to, da je indijska glasba popolnoma melodična, razvoj je vedno potekal v smeri raznovrstnosti melodije, ki jo lahko ustvarimo z različnimi ragami, v karnatski glasbi se je tako razvilo sto tisoče rag, na zahodu pa je glasbeni razvoj šel od polifonije k natančnim pravilom harmonije.

Če torej danes slišite indijsko glasbo, se vam bo morda zdela zgolj melodična, in če ste navajeni na harmonijo, vam bo ta manjkala. Če pa zahodno glasbo poslušate z indijskim ušesom, boste o njej razmišljali v okviru rage. Če recimo poslušam zahodno glasbo s pravili rage v mislih, potem pa se pojavijo deli, ki niso v skladu z njimi, me to zmoti.

Ustvaril sem torej sistem harmonije z melodičnimi pravili, melharmonijo. Nekaj melharmoničnih kompozicij sem odigral z BBC-jevimi filharmoničnim orkestrom in tudi z jazzovski glasbeniki.

Občinstvo ste po poročanju svetovnih medijev navdušili, za melharmonične kompozicije pa ste kot prvi Indijec leta 2000 prejeli tudi ugledno nagrado Millennium Festival Award. Karnatske glasbe željne učence po vsem svetu pa predvsem navdušuje to, da ste jih pripravljene učiti tudi prek sodobnih sredstev komunikacije, ste eden izmed pionirjev poučevanja karnatske glasbe na daljavo, »tele-teachinga« (»teleučeniča«), kot ste to poimenovali sami.

S »tele-teachingom« sem se začel ukvarjati leta 1996, a takrat internet še ni bil tako močno razširjen, tako da je učenje najprej potekalo ob pomoči kaset. Moj osnovni vzgib pri poučevanju je želja, da bi to, kar imam za dobro glasbo in prave vrednote, delil z učenci, ki so nadarjeni in imajo takšno glasbo radi. Sicer sem zelo zaposlen s koncerti in komponiranjem, čas za poučevanje si vzamem le zaradi svoje želje po razširjanju znanja. Po svetu je veliko učencev, ki so talentirani in bi se želeli glasbeno izpopolnjevati, a kjer živijo, nimajo dostopa do učiteljev glasbe, kakršno bi si želeli izvajati.

Kako pa je takšno poučevanje videti v praksi?

Z večino učencev se slišimo enkrat ali dvakrat na teden. Učim jih, oni pa si lekcijo posnamejo ob pomoči telefona ali računalnika, nato vadijo, me pokličejo za popravke ali mi pošljejo posnetek po elektronski pošti in jim kasneje sporočim popravke. Seveda pa je treba poudariti, da je tele-teaching le dodatek, ki ne more nadomestiti učenja živo. Resni učenci zato poskušajo najti čas in način, da se, kadar koli je to le mogoče, srečamo tudi živo.

V Indiji veljate za nesporno največjega mojstra čitravine oziroma gottuvadyama. Se pa v spletnih objavah pojavljajo nasprotujoči si podatki o povezavi vašega imena z imenom instrumenta ... Nekateri pravijo, da ste vi dobili ime po instrumentu, drugi pa, da je čitravina dobila ime po vas. Čemu verjeti?

Oboje je delno res. Čitravina je bila kot eden izmed indijskih instrumentov omenjena že pred dva tisoč leti.

Kot čitravina, ne gottuvadyam?

Ne, ne, gottuvadyam je ime novejšega datuma. To glasbilo je bilo namreč več stoletij le malo v uporabi, v poznem osemnajstem in zgodnjem devetnajstem stoletju pa se je pojavil umetnik, ki je glasbilo ponovno vpeljal na koncertno prizorišče in on ga je poimenoval »gottuvadyam«. To glasbilo se igra s slideom, kot slide kitara, on pa je slide poimenoval gottu. Sicer ne vem zakaj, kajti ta beseda nima nobenega pomena v katerem koli izmed jezikov, ki jih sam poznam. Vadyam pa pomeni glasbilo, tako da so glasbilo začeli imenovati »gottuvadyam«. Gre torej za zelo arbitrarno ime.

KARNATSKA GLASBA V SLOVENIJI

Emilija Kercan se je indijski glasbi resneje posvetila pred petimi leti, ko je začela prepevati bhajane (indijske duhovne pesmi), igrati harmonij in za kratki čas celo table (indijske bobne). V karnatsko glasbo se je zaljubila ob številnih obiskih južne Indije in se odločila, da ne bo zgolj poslušalka – a ker seveda niti v Sloveniji niti kje blizu ni bilo učitelja, je po nekaj učnih urah v Indiji učenje nadaljevala kar na svojo pest, prek učnih zgoščenk, devedejev, knjig, posnetkov na spletu ...

»Takšen način učenja je precej naporen, da ne rečem neučinkovit,« pravi. Sanje, da bi našla čisto pravega, kompetentnega učitelja, so se ji uresničile, ko je prek spleta našla Chitravina N. Ravikirana. »Ko sem ga prek elektronske pošte vprašala, ali bi me vzel za učenko, mi je takoj odgovoril, da je to mogoče, vendar želi najprej preizkusiti moj glas, in sicer kar po telefonu.« Poklicala ga je, mu s tremo in cmokom v grlu odpela enostavno kompozicijo, in čeprav je bila tedaj v karnatski glasbi popolna začetnica, se je mojster odločil, da jo sprejme za učenko. Pod pogojem, seveda, da je v svoj glasbeni napredek pripravljena vložiti zadosti truda. In koliko je zadosti?

»Po navadi s kratko vajo začnem že jutro, to je okoli šestih zjutraj, po službi in preostalih obveznostih pa petju namenim še dve do tri ure, odvisno tudi od zmoglosti mojih glasilk. V vmesnih prostih minutah se še učim teorijo, poslušam indijske izvajalce, berem knjige, vadim v mislih itd.« Ravikiranovo dovoljenje, da poučuje osnove karnatske glasbe, že ima, prav tako tudi prvi učenki. »Upam, da se bo med Slovenci našlo še več zainteresiranih, ker je ta južnoindijski klasični glasbeni sistem resnično bogat, tako z glasbenega kot s filozofskega stališča.«

Glasbenik, ki je znova oživil uporabo tega instrumenta, je bil učitelj mojega dedka, moj dedek se je imenoval Gottuvadyam Narayana Iyengar, ker je igral na ta instrument, moj oče je Gottuvadyam Narasimhan in tudi sam sem bil dolga leta poznan kot Gottuvadyam Ravikiran. Sam sem raziskoval, kakšno je bilo izvorno ime tega instrumenta, in sem tako naletel na ime »čitravina«. Vnovič sem vpeljal to starodavno ime. Zdaj je to tudi uradno ime instrumenta, po katerem ga v Indiji vsi poznajo. Sicer pa je v Indiji navada, da če je nekdo poznan po kaki stvari, ga bodo klicali po njej – dodajo ti ime domačega mesta in podobno, to ime pa postane del tvoje identitete. In zato, ker igram na ta instrument, so me ljudje začeli klicati Chitravina Ravikiran, sicer je moje ime samo Ravikiran. A treba me je bilo pač ločiti od preostalih Ravikiranov, ki počnejo kaj drugega.

V načinu igranja čitravine ste povzročili pravo revolucijo. Brala sem, da je bila pred vašim prihodom čitravina instrument, ki ga je bilo mogoče slišati predvsem ob žalovanjih ...

Čitravina se je vedno igrala ob vseh mogočih priložnostih. V določenem obdobju pa je res prevladovala uporaba čitravine v namene žalovanja, če je recimo kdo umrl, so na radiu ob obvestilu o njegovi smrti vrteli zvoke čitravine. Sem sem spremenil način igranja, da je postal bolj dinamičen. Zdaj se čitravina ne uporablja več v kontekstu žalovanja.

Zanimivo pri več tisoč let starem izročilu indijske klasične glasbe je tudi, da se je večinoma prenašalo ustno, od 17., 18. stoletja glasbe tako rekoč sploh niso zapisovali, ustno izročilo pa je zelo močno še danes. Je to imelo kakšen vpliv na glasbo samo, na način njenega razvoja?

Pri ustnem izročilu je najpomembnejši vidik ta, da si morajo učenci stvari zelo dobro zapomniti in jih tudi natančno razumeti. Če je v skupini deset učencev, pomeni to deset ljudi z različnimi sposobnostmi pomnjenja, dojemanja in drugih lastnosti. Njihovo razumevanje glasbe zato morda ne bo enako. Trije izmed teh desetih bodo kasneje morda zelo uspešni in bodo poučevali svoje učence, vsak rahlo drugače. Sčasoma se zato glasbi poznajo blage variacije. Vendar to na glasbo samo ne vpliva v veliki meri, kajti v sistemu karnatske glasbe se od učencev zahteva, da vadijo zelo natančno. Po navadi si učenci

tudi zapišejo besedila, tako da na tej ravni ni pomembnih sprememb. V melodičnem smislu pa lahko nastajajo variacije.

Če se spremembe izkažejo za dobre, sčasoma postanejo del tradicije. Celo sam skladatelj po določenem času verjetno malce spremeni, kar je prvotno ustvaril. V zahodni klasični glasbi je seveda vse zelo jasno zapisano – celo tempo, dinamika, poudarki ... V svojih melharmoničnih skladbah tudi sam sledim temu. V karnatski glasbi pa je tudi postvarjalcu dano precej umetniške svobode, predvsem pri tempu in poudarkih.

Omenili ste, da si učenci po navadi sami zapišejo besedila. Ta so v karnatski glasbi zelo pomembna, večina skladb jih ima, besede same po sebi veljajo za pomemben element glasbe. Morajo biti skladatelji karnatske glasbe torej hkrati tudi pesniki?

Res veliki skladatelji indijske glasbe so bili tisti, ki so bili veščiki tako melodije in ritma kot tudi ustvarjanja besedil. To so legende, kot recimo Tyagaraja in Muthuswami Dikshitar ali pa Syama Sastri, Oottukkadu Venkata

ŠAH IN KRIKET STA MOJI VELIKI LJUBEZNI. A PRI KRIKETU IN ŠAHU GRE V MOJEM PRIMERU ZA LJUBEZEN BREZ TALENTA! VSAKIH PET LET SE ZA KAK MESEC ALI DVA »ODKLOPIM« IN TAKRAT NE POČNEM NIČ DRUGEGA, KOT IGRAM ŠAH. TUDI SPIM KOMAJ KAJ! A VEM TUDI, KAKO PRENEHATI IGRATI IN NADALJEVATI OBIČAJEN ŽIVLJENJSKI RITEM.

Kavi, Purandara Dasa. V njihovih skladbah ima vsak zlog besedila svoj pomen in namen. Sicer pa so nekateri skladatelji močni na področju melodije, a šibkejši v besedilih, nekateri so morda odlični tekstopisci, a jim mora pri ustvarjanju glasbe še kdo pomagati. V primeru res velikih skladateljev pa moramo spoštovati tako melodijo kot ritem in besedilo in vse to poskušati dostojno postvariti.

V Indiji, kjer kar brbota od jezikov in kultur, je med izobraženci sicer povsem običajno, da znajo več indijskih jezikov. Morajo glasbeniki obvladati vse jezike, v katerih nastajajo pomembna dela karnatske glasbe? Se torej od glasbenika pričakuje, da bo več štih indijskih jezikov, kot ste jih vi?

Tudi če sam ne poznaš vseh jezikov in v njih nisi sposoben pisati, ni slabo že, če jih znaš prav naglašati in razumeti vsaj osnoven pomen in osnovnega duha skladbe.

Čprav je glasba tako rekoč vaše življenje, pa ni vaša edina ljubezen. Slišim, da bi težko zdržali tudi brez kriketa in šaha ...

Res je, to sta moji veliki ljubezni. A pri kriketu in šahu gre v mojem primeru za ljubezen brez talenta! (smeh) Vsa pet let se za kak mesec ali dva »odklopim« in takrat ne počnem nič drugega, kot igram šah. Tudi spim komaj kaj! A vem tudi, kako prenehati igrati in nadaljevati običajen življenjski ritem.

Berete pa tudi radi, kajne? »Kar koli, od filozofije do šunda,« piše na vaši spletni strani.

Vedno sem rad in veliko bral. Kar zadeva indijsko filozofijo, so mi starši in babica pripovedovali in brali Purane, pri trinajstih sem prebral izvorno Valmikijevo Ramayano, vseh dva tisoč strani, kasneje sem bral novejšo indijsko filozofijo, Sri Ramakrišno, Svamija Vivekanando itd. Z indijsko filozofijo sem tako razmeroma dobro seznanjen. Od leposlovja sem pa tudi bral vse mogoče, avtorje z vseh koncev in krajev. Kadar koli najdem čas, berem. A dandanes navadno najdem čas za branje samo takrat, kadar jem.

Že na začetku najinega pogovora ste omenili, da naj bi v skladu z indijsko filozofijo človek svoj lastni uspeh uporabil tudi za to, da svetu kaj prinese. Znani ste po svojih prizadevanjih za mir, organizirali ste več koncertov v dobrodelne namene, zanima pa vas tudi uporaba glasbe kot terapije. Kako razumete vlogo glasbe v družbi?

Dobra glasba lahko prinese veliko dobre volje, harmonije in medsebojnega spoštovanja med kulturami. Glasba je eden izmed najlažjih načinov, kako se ljudje lahko seznanijo s tujo kulturo in jo začnejo ceniti. Ko začnemo ceniti druge, čeprav so drugačni od nas, namesto da bi cenili samo podobnosti in sovražili razlike, to avtomatično prinese veliko harmonije. Glasba je eden izmed načinov, kako lahko vzljubimo razlike.

Če poslušate določene vrste glasbo, se začnete počutiti umirjeno, dobro, kajti določene oblike glasbe dobrodejno vplivajo na vaš živčni sistem. Če poslušate takšne vrste glasbo, se vam bo po nekaj mesecih spremenil pogled na življenje, svet boste začeli dojemati drugače. So tudi drugačne vrste glasbe, ki vam morda dajo veliko energije, pa tudi negativne vrste glasbe, ob katerih se vam bo zahotelo, da bi se napili alkohola ali celo storili samomor. Glasba ima moč, da doseže kar koli. Vrsta glasbe, ki se ji izpostavimo, ima močan vpliv na naš pogled na svet, na naše zdravje in počutje.

Verjamem, da je »muzikopatija«, kot sam imenujem zdravljenje z glasbo, pomembno področje. Nič nima s posameznimi skladatelji, Mozartom ali Tyagarajo, ampak gre za preučevanje glasbe na osnovni ravni fizikalnih zakonov in akustičnih principov, za raziskovanje načinov, kako lahko glasba vpliva na nas. Gre za obširno področje, na katerem bi bilo treba veliko delati.

V Sloveniji se bo odslej več delalo na področju karnatske glasbe, s tukajšnjo učenko Emilijo Kercan namreč vzpostavljate slovensko podružnico svoje Mednarodne organizacije za karnatsko glasbo. Kakšne dejavnosti načrtujete?

V Sloveniji se tisti, ki se zanimajo za karnatsko glasbo, lahko učijo njene osnove neposredno od moje učenke Emilije Kercan, lahko pa se učenci prek interneta povežejo tudi z mano ali mojimi indijskimi sodelavci. Načrtujem, da bom kdaj pa kdaj tudi sam prišel v Slovenijo in vodil delavnice. Organizirali bi koncerte, predavanja in druge dogodke. Razmišljamo o koncertnem sodelovanju z glasbeniki drugih vrst, ki so v Evropi bolj znani, tako da bi glasbo približali čim številnejšim ljudem. Radi pa bi slovenski javnosti omogočili tudi dostop do knjig, devedejev in zgoščenk s karnatsko glasbo. ■

OSNOVNI POJMOVNIK

Karnatska glasba: južnoindijska klasična glasba (danes doma v indijskih zveznih državah Andhra Pradesh, Karnataka, Kerala in Tamil Nadu), ki se je v nasprotju s severnoindijsko razvila neodvisno od perzijskega vpliva.

Najpomembnejši skladatelji karnatske glasbe: Purandara Dasa (1480–1564), Tyagaraja (1759?–1847), Muthuswami Dikshitar (1776–1827), Syama Sastri (1762–1827).

Alapana, kalpana-swara, neraval, tanam: načini improvizacije.

Kriti, varnam, tillana, padam, javali: pomembne vrste kompozicij.

Laya: ritem

Raga: melodična lestvica ali način, ki se ustvari z uporabo različnih not v točno določeni maniri in kombinaciji; v teoriji obstaja več kot 7,2 milijona različnih rag, uporablja pa se jih „le“ tristo do štiristo.

Shruti: višina tona, glede na frekvenco ali interval.

Swara: nota; sedem osnovnih not karnatske glasbe je: »sa-ri-ga-ma-pa-da-ni«; indijska oktava se deli na dvaindvajset tonov.

Tala: ritmični vzorec, sestavljen iz določenega števila (od 3 do 108) dob.

PAT METHENY GROUP
the songbook tour
w/Lyle Mays
Steve Rodby
& Antonio Sanchez

Glavna pokroviteljica:

cankarjev dom 30 let
LJUBLJANA, SLOVENIJA 2010 www.cd-cc.si

51. ljubljana jazz festival 2010 www.ljubljana-jazz.si

NLB

29. 6. Križanke

patmetheny.com * nonesuch.com

cankarjev dom 30 let

ZA VSAK OKUS NEKAJ, ZA SLADOKUSCE PA LE GRIŽLJAJ ALI DVA

Če bi sklepali po letošnji finalni kresnikovi beri, potem je sodobna slovenska romaneskna produkcija polje demokratičnega pluralizma in svetel zgled svobodnega trga. Razlike med petimi nominiranci so izrazite, pojavljajo pa se na vseh ravneh: tematski, slogovni in predvsem kakovostni.

TINA VRŠČAJ

Nominirani pisatelji prihajajo ne le iz različnih poetoloških svetov, temveč imajo, po vsem sodeč, tudi precej različne poglede na to, kaj je literatura. Vse te razlike bodo že v kratkem postavljene na tehtnico strokovne žirije, kot literarno najprepričljivejša bo obveljala le ena izmed petih romanesknih pisav, v strokovni in širši javnosti pa se bodo – to je pač pravilo – verjetno začela pojavljati negotovanja ob opravljeni izbiri. Načeloma se sicer ne bi smela. Res je, da so okusi različni, a okus je nekaj povsem zasebnega in, kakor pravi latinski pregovor, ne more biti predmet diskusije; še več, na diskusijo glede izbire najboljšega romana ne bi smel imeti nobenega vpliva, saj naj bi ta potekala neodvisno od okusa posameznikov, po objektivnih merilih, ki temeljijo na konsenzu. A tu se pojavi problem. Literatura je po svojem bistvu nekaj izmikajočega se in včasih ne racionalno, ampak zgolj intuitivno dostopnega. »Objektivna merila« so v zvezi z njo prej deziderat kot realno stanje. Za literaturo velja v osnovi podobno kot na primer za glasbo. Poleg znanja je za njeno vrednotenje potreben posluh (ki je nekaj drugega kot okus). Tu pa se analogija z glasbo tudi konča; medtem ko je pri njej vprašanje posluha mogoče razmeroma natančno razrešiti, pri literaturi enako zanesljivih meril zanj pravzaprav ni.

Namesto njega največkrat zato res odloča – tudi pri podeljevanju literarnih nagrad – predvsem okus, in to je okoliščina, zaradi katere je delo žirij še posebej kočljivo in nevhvaležno. Tale zapis ne more in ne želi tekmovati z literarnim okusom kresnikove žirije. Brez bremena odgovornosti, ki ga ima to telo, se loteva pretresa, nekakšnega navzkrižnega zaslišanja letošnjih petih nominiranih romanov, in se pri tem seveda sklicuje na svoj lastni okus.

Prvi vtis po pretresu petih romanov je, da, grobo gledano, pripadajo dvema povsem različnim literarnima svetovoma: tistemu, ki ga po navadi imenujemo prava, visoka, kakovostna literatura in ki stavi na »literarno večnost«, in pa tistemu, ki, recimo tako, takega dometa nima. V prvi svet se s svojima romanoma umeščata pred-

vsem Jani Virk (*Ljubezen v zraku*) in Lojze Kovačič (*Zrele reči*). V njunih literarnih upodobitvah je kar nekaj podobnosti. Oba se na primer lotevata bivanjske in erotične problematike. Pri Kovačiču je večji poudarek na bivanjski, saj ga v njegovem zadnjem dnevniškem romanu nenehno zaposluje prav misel na smrt; piše tako rekoč v senci smrti. To pisanje je nekakšen upor proti minljivosti. Poteka – izraženo heideggerjansko – v skrbi za lastno bit. Vselej je jasno, da je ta bit opredeljena s smrtjo in nagonsko teži k njej. Za kako velikega mojstra literarne besede gre, potrjuje to, da ob branju *Zrelih reči* začutimo lastno neučakano slo po življenju: najraje bi šli jest, na sprehod, v Basel in umret. Umret zato, ker je tudi to izkušnja življenja, celo krona življenja, življenje v nekakšni orgazmični gostoti.

Kovačičev roman si z Virkovim (tu se jima pridružujejo *Svinjske nogice* Tadeja Goloba) deli zanimivo podobnost, da njuna junaka včasih zapostavljata žensko osebnost, dušo in um ter raje častita njeno telo. Zlasti Virk se ukvarja

NOMINIRANCI

Evald Flisar: **Opazovalec** (Cankarjeva založba)
Tadej Golob: **Svinjske nogice** (Litera)
Lojze Kovačič: **Zrele reči** (Študentska založba)
Andrej E. Skubic: **Lahko** (Študentska založba)
Jani Virk: **Ljubezen v zraku** (Študentska založba)

Kresnik 2010

PODELITEV DELOVE NAGRADE
ZA NAJBOLJŠI ROMAN LETA
LJUBLJANA, ROŽNIK, 23. 6. 2010

pretežno z erotiko, s privlačnostjo ženskega mesa za moškega samca (ljubezen je v zraku, ne pa v junaku), vendar – to dobro simbolizira že začetni prizor na vlaku – v paru s smrtjo: vzpostavlja se nekakšno ravnovesje spočenja in končevanja življenja. Druga podobnost je, da oba posegata po visokih slogovnih legah. Svet posredujeja modernistično skozi junakovo zavest. Pri obeh slog sem ter tja deluje bolj plemenito kot pripovedovalčev značaj, in to še posebej dobro potrjuje njegovo literarnost. Prav čut za učinkovito izrabo specifičnih potencialov literarne besede je najbrž najopaznejša lastnost, ki romana Kovačiča in Virka loči od preostalih treh finalistov. Tudi v *Svinjskih nogicah* in romanu *Lahko* Andreja E. Skubica imamo denimo prvoosebne pri-

povedovalca, čigar zavest spremljamo, vendar je slog *Zrelih reči* in *Ljubezni v zraku* v nasprotju z osiromašenim jezikom – s tem pa tudi osiromašeno literarno sporočilnostjo – prvih dveh metaforično bogat, izbrušen in tekoč; tak, da ustreza standardom sodobnega knjižnega jezika, a jih obenem tudi inovativno presega.

Dober slog bi moral biti pri kresnikovih finalistih najbrž nekaj samoumevnega, vendar začuda ni. V zadnjem času pri novejši slovenski prozi pač opazoma nagnjenje k »bogatenju« literature s slengi, dialekti in drugimi vrstami pogovornega jezika ter k namernemu kršenju jezikovnih pravil. Kadar pogovorni jezik prispeva

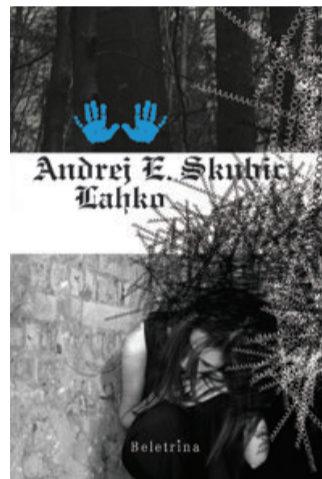
dodatne dimenzije kakemu junaku ali okolju in gre za literarno spretno preigravanje različnih jezikovnih registrov, je to dobrodošla poteza. A včasih se zdi, da se pojavlja zgolj zato, da bi izstopal. V dilemi, kako se opredeliti do pogovornega jezika, kakršen se denimo – kadar se mu zljubi – uveljavlja v *Lahko* ali pa v še večji meri in »oplemeniten« s kletvami, tujkami ter mnogimi pa-ji v *Svinjskih nogicah*, pomislimo na to, kako nerodno in togo zveni, če med domačimi ljudmi naenkrat začnemo govoriti strogo knjižno. Različni jezikovni registri so upravičeno zvezani z različnimi funkcijami. V literaturi cilj po navadi ni čim bolj ekonomično posredovanje informacij, ampak je pomembnejše, kako je kaj posredovano, saj prav ta kako prinaša užitek in presežke branja. Ko bralec naleti na po nepotrebnem uporabljene neknjižne besede in sintakso v leposlovnem besedilu, je zelo verjetno, da se bo – če nič drugega – na to najprej dolgo privajal, počasneje bral, se teže istovetil in bil v končni posledici prikrajšan za morebiten estetski užitek.

Seveda je povsem mogoče in legitimno, da pri kakem piscu pretanjeni literarni slog ni v ospredju pozornosti. *Lahko* je denimo družbeno angažiran roman; pomembnejše od sloga so zanj ideje, ki namigujejo na konkretno zunajliterarno realnost. Večplastno se loteva pereče problematike Romov, s tem pa spodbuja debate o tem, ali se jim godi krivica ali pa današnje demokratične razmere pretirano ščitijo manjšine in (nasilno) drugačnost. Avtorju lahko štejemo v prid, da se z analizo romana sicer da ugotoviti, kam pes taco moli, torej kakšno je njegovo stališče, da pa je *Lahko* mogoče razumeti tudi drugače. Če se bralčevo stališče od avtorjevega razlikuje oziroma se ne želi postavljati na nobeno stran, mu roman tako branje tudi omogoča. To Skubičevemu izdelku, če odmislimo njegov ponesrečeni prvi del, kljub nedodelanemu slogu vendarle daje pridih literarnosti. Te je manj v *Svinjskih nogicah*. Roman govori o tridesetletnem Janiju, ki riše pornografske stripe in navdih

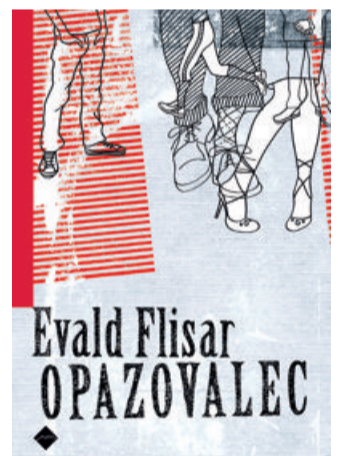
išče v kokainu, o njegovi odvisnosti in odtegnitveni krizi, predvsem pa o njegovem gnevu; ta se kaže v odnosu do drugih – večinoma deluje brezobzirno ter nasilno – in v njegovi notranjosti, ki si neutrudljivo daje duška s preklinjanjem. Neke vrste »sproščeni jezik«, v katerem je roman napisan, seveda dobro uteleša mentaliteto glavnega junaka.

Forma se res ujame z vsebino, a zlasti zato, ker sta obe precej »svinjski«. Mogoče to zveni starokopitno, vendar ni vse, kar je drugačno in drzno, ali pa celo pritlehno in bedno, nova literarna smer. Prej bi pač pomislili na to, da je izrazno sredstvo pisca, ki so mu višine literarnega jezika morda nedosegljive.

Roman Evalda Flisarja *Opazovalec* se zdi glede na rabo literarnega jezika med obema poloma. S Kovačičem in Virkom se ne more meriti, vendar se tudi ne spušča pod raven, ki se zdi za solidno literaturo še primerna. Pri graditvi literarnega sveta je radikalen, a drugače kot Golob ali Skubic. S tem zadnjim si sicer deli kako posamezno težnjo. Skubičev roman denimo vsebuje spletno-forumske komentarje, ki včasih zamajejo tla

romaneskne resničnosti, tako da se na neki točki zazdi vse skupaj zrežirano, simulirano in zaigrano na postmodernistični način. Podobna relativizacija fikcije in resničnosti se godi v *Opazovalcu*, le da tu besedilo samo sebe ne dekonstruira. Vanj vdirajo filmski in literarni junaki ter filmski igralci, priča smo igri mačke z mišjo, kjer se, podobno kot pri Skubicu, zdi, da vse skupaj opazuje Veliki brat, a vse to v želji, da bi roman

nastavljal zrcalo zunajliterarni realnosti. Ta je prenasršena z liki iz virtualnih svetov, zato v njej vladata zmešnjava fiktivnih in realnih identitet ter obsojenost na zgolj opazovanje in ponavljanje vedenja in besed drugih na način citiranja. Današnji svet, to je *Opazovalčeva* poanta, je nepristen. Rešitev se kaže v ljubezni. – Flisarjeva fabula je ambiciozna, a je spisana popreproščeno, zato ne deluje prepričljivo, še zlasti ne denimo v primerjavi z *Ljubeznijo v zraku*, kjer imamo realistično, prizemljeno dogajanje, ki ne skuša biti nekaj izjemnega, a je zaradi svoje nepretencioznosti in posredovanosti prek metaforičnega sloga učinkovito.

Pravzaprav edina zares skupna točka petih romanov je dogajalni čas – sodobnost. Seveda, zvrst romana najbolje odseva duha časa. Vsak izmed finalistov res uteleša različne obraze in vone naše sedanosti, najučinkovitejši pa so v tem vsi skupaj. A to spet ne pomeni, da so literarne zasluge mednje razdeljene enakomerno. Umetniško najuspešnejše je duha sodobnega časa zajel Kovačič v *Zrelih rečeh*. Odkritosrčna pripoved nam slika človeka iz mesa in krvi v njegovi neposredni sedanosti, s tovorom preteklosti in pričakovanjem prihodnosti, zvezanega z različnimi živimi in pokojnimi ljudmi, vpetega v svoje in druga okolja. Posebej zaznamovan je s tem, da je sebi in svetu neskončno tuj. Pri Virku je stik s sodobnostjo nekoliko drugačen; »odkrita živalska spolnost« je znamenje časa, naklonjenega užitkom brez obveznosti (razen seveda, če je tu otrok – ta je najvišja vrednota). O tujosti sveta spet govori preostali trije finalisti, vendar drugače kot Kovačič. Duha današnje družbe prikazujejo v bolezenskem stanju, to pa tako, da se z njim okužijo tudi sami in postanejo nekako njegov simptom. Mogoče je, da je tovrstno pisanje posledica drsenja literature na družbeni rob, vendar se temu procesu ne postavlja po robu, temveč ga, nasprotno, pospešuje.

Ni dvoma, da letošnja kresnikova bera prinaša za vsak okus nekaj, a za prave literarne sladokusce le grizljaj ali dva. ■

JAZZ FESTIVAL V ČASU MARGINALIZACIJE GLASBE

JURE POTOKAR

Bili so časi, ko je Jazz festival Ljubljana pomenil vrhunec pomladne koncertne sezone in praznik za vse ljubitelje dobre glasbe, ki so se, navadno predzadnji ali zadnji konec tedna v juniju, množično zgrinjali v Križanke. Ko smo tisti, ki smo bili premladi, da bi imeli denar za tridnevni festival, plezali čez visoke zidove Križank in upali, da nas redarji ne bodo zalotili, ali pa sedeli v parku za poletnim gledališčem in uživali samo v glasbi, ki jo je raznašalo ozvočenje. Ko so na festivalu nastopali legendarni izvajalci in zasedbe, ki smo se jih veselili mesece vnaprej in o njihovih koncertih razpravljali mesece potem.

INOVACIJE V NOVIH FESTIVALSКИH ČASIH

Časi so se seveda neusmiljeno spremenili. Danes je džez bolj marginalizirana godba, kot je kdaj bil, in če se je zanimanje množic za popularno glasbo na splošno drastično zmanjšalo, se je zanimanje za džez še bolj. Tako je tudi s festivali, celo s tistimi, ki imajo tako častljivo tradicijo, kot jo ima ljubljanski, ki bo letos 51. po vrsti. Zato se takšne prireditve za mesto pod soncem in za svoj delež obiskovalcev borijo na različne načine – eni z zvezdniki imeni glasbenikov, ki z džezom nimajo nič skupnega, drugi s prečiščenim programom, ki se osredotoča na določen segment džeza, s katerim ciljajo na točno določeno občinstvo.

FESTIVAL ZNOVA ZAMUJA PRILOŽNOST, DA BI TEMELJITEJE, SKORAJ SI NE UPAM PREDLAGATI, DA KAR S TEMATSKIM VEČEROM, PREDSTAVIL DOGAJANJE NA DOMAČI DŽEZOVSKI SCENI, KI JE V ZADNJEM LETU ŠE POSEBEJ PESTRO IN BOGATO NOVIH, ZANIMIVIH IN VČASIH TUDI ODLIČNIH PLOŠČ.

Ljubljanski to počenja na inovativen način.

1. Festivalsko dogajanje deli na tri prizorišča, Klub CD, Poletno gledališče Križanke in klub Gromka na Metelkovi. Včasih so en večer na vrsti vsa tri, tako da je največjim navdušencem prepuščeno, da si organizirajo potovanje v tem trikotniku.

2. Ure začetkov koncertov so vsak dan drugačne, enkrat si na primer lahko džez (in to zastoj) privoščite kar za kosilo ob enih popoldne, drugače pa se dogajanje začne med šestimi in sedmo uro popoldne.

Kitarist Samo Šalamon je na letošnjem festivalu poleg Big Banda RTV edini slovenski predstavnik. Slovenski džezisti bi si glede na svojo kakovost v zadnjih letih zaslužili samostojen večer.

Kubanski pianist Chucho Valdes je z ameriškim kitaristom Patom Methenyjem najbolj znano ime letošnjega festivala

51. jazz festival Ljubljana

OD 29. JUNIJA DO 3. JULIJA 2010
KRIŽANKE, KLUB CD, KLUB GROMKA

3. Festival se ne dogaja več za konec tedna, ampak se začne v torek in se v petek zvečer bolj ali manj konča.

Prepričan sem, da imajo organizatorji za vse te strateške odločitve odlične argumente. Razlog za to, da je festival med delovnim tednom, je najbrž, da nam (in seveda zaposlenim v CD) potem vendarle ostane prosti konec tedna, ko se lahko posvetimo čemu drugemu, bolj zabavnemu in sproščujočemu.

Razlog za to, da se v Klubu CD in Gromki, kjer koncertirajo marginalci ali tisti, ki razen peščice navdušencev ne zanimajo nikogar, nastopi začnejo pri belem dnevu, ko je v tem letnem času najprijetneje sedeti v senci kakšnega vrta in srebati hladno pijačo, je gotovo preizkušanje, kako vzdržljivi in privrženi so domači in potencialni tuji džezovski navdušenci. Slogan »Večeri in noči z bleščecimi in vzhajajočimi zvezdami svetovnega in domačega jazzovskega neba v Križankah, Klubu CD in na Metelkovi« se v tem smislu vsekakor zdi malce zavajajoč.

Razlog za različna prizorišča pa je gotovo spodbujanje gibanja in zdravega načina življenja med udeleženci. Ti si lahko zato tam nekje okoli opolnoči, ko se moraš iz Križank preseliti na Metelkovo, na poti dobra pretegneje noge.

Programska vprašanja

Toliko torej o inovativnosti, ki pa je v izbiri programa (www.ljubljanajazz.si) ni ravno čutiti. Res je, slišali bomo nekaj zvezdnikov, na primer ameriškega kitarista Pata Methenya (Križanke, torek, 29. junij, ob 22.30), kubanskega pianista Chucha Valdese (Križanke, 30. junij), ameriškega saksofonista Joeja Lovana (z Big Bandom RTV Ljubljana; bravo, fantje!) in pevko Patricio Barber (Križanke, 2. julij ob 20.30), nastop etiopskega tolkalca Mulatuja Astatke pa je zaradi bolezni že odpovedan. Slišali bomo tudi tolkalca Kipa Hanrahana, ki s svojimi zvočnimi kolaži že dolgo zbuja pozornost, pa starega znanca, odličnega francoskega klarinetista Louisa Sclavisa, Moskovski Art Trio pianista Mishe Alperina in trio domačega kitarista Sama Šalamona, toda v celoti vzeto, prevladuje občutek, da je program skupek glasbenikov, ki so bili na voljo, in nekaj takšnih, ki so s prirediteljem v dobrih odnosih. Program bolj ali manj starih znanec, ki za selek-

torja ni pomenil prehudega intelektualnega in izvedbenega napora, tak, ki ga je mogoče sestaviti v običajnem delovnem času, in komaj takšen, da bi se ga veselil mesece vnaprej ali o njem razpravljaj mesece zatem.

Predvsem pa je mogoče reči, da festivalu manjka rdeča nit, želja po tem, da bi presejal povprečje in da bi ponudil nekaj več, tako kot se je v preteklosti (in pod različnimi zunanji selektorji) že dogajalo. Vsaj tako, kot je lani, čeprav z nekajmesečno zamudo, ponudil trio Chicka Coree (pa četudi zgolj zato, ker je bil ta takrat tudi na programu skopskega džezovskega festivala). Prav tako festival znova zamuja priložnost, da bi temeljiteje, skoraj si ne upam predlagati, da kar s tematskim večerom, predstavil dogajanje na domači džezovski sceni, ki je v zadnjem letu še posebej pestro in bogato novih, zanimivih in včasih tudi odličnih plošč.

Kot sem v preteklosti že večkrat napisal, gre pri ljubljanskem jazzovskem festivalu za blagovno znamko, ki ima tradicijo, kot jo med podobnimi evropskimi (in svetovnimi) festivali komaj še kje najdemo, nimamo pa ljudi, ki bi to blagovno znamko znali izkoristiti za pripravo prireditve večje prodornosti, prepoznavnosti in odličnosti. Ne morem se namreč znebiti vtisa, da festival zaradi nedomišljenega programa, a zato toliko bolj domiselnih organizacijskih prijemov po eni strani zgublja tradicionalne obiskovalce, po drugi pa teh ne zna in ne zmore nadomestiti z novimi. ■

ZA LJUBITELJE:

Pat Metheny
Chucho Valdes
Joe Lovan
Patricia Barber

ZA POZNAVALCE:

Kip Hanrahan,
Louis Sclavis,
Moskovski Art Trio pianista Mishe Alperina
Samo Šalamon

V SLOVENSKI UMETNOSTI SE DOGAJA GENERACIJSKI PREMİK

Pogovor s kuratorjem 6. trienala sodobne umetnosti v Sloveniji Charlesom Eschejem: Zakaj je realizem spet nekaj novega in zakaj verjame v moč *artivizma*?

ASTA VREČKO

V prenovljeni Moderni galeriji je od torka, 15. junija, odprt U3 – 6. triennale sodobne umetnosti v Sloveniji z naslovom *Ideja za življenje: Realizem in realno v sodobni umetnosti v Sloveniji*, ki bo na ogled vse poletje. Ob razstavi je pripravljen še pester spremljevalni program performansov, vodstev in predavanj umetnikov ter teoretičkov sodobne umetnosti. Kustos tokratne postavitve je Charles Esche (rojen 1962). Ta nadvse simpatični in prijazen gospod je po svetu izjemno priljubljen kurator, ki pri svojem delu izhaja iz angažirane kuratorske pozicije. Njegov impresivni življenjepis obsega vodenje galerije za sodobno umetnost Tramway v Glasgowu, bil je direktor centra za sodobno umetnost Rooseum v Malmöju, zdaj pa je direktor muzeja Van Abbe v Eindhovnu na Nizozemskem. Ukvarja se tudi s teorijo sodobne umetnosti, posebej kuriranja in sorodnih problematik.

Koliko časa ste preživali v Sloveniji v pripravah na U3?

K sodelovanju so me povabili pred približno osemnajstimi meseci. Zares sem začel delo kuratorja aprila lani, skupaj torej približno štirinajst mesecev. V tem času sem bil tukaj osemkrat. Tokrat sem prišel 30. maja, ostal pa bom do 18. junija.

Ali nam lahko na kratko opišete, kako je potekalo vaše kuratorsko delo izbiranja umetnikov in del?

Kurator se mora predvsem potruditi, da si ogleda vse, kar je mogoče. To se večinoma dogaja na razstavah in v umetniških ateljejih. Lani sem v Mariboru obiskal večjo razstavo mladih umetnikov s Štajerskega. Videl sem veliko del, to mi je zelo pomagalo. Pogosto sem tudi obiskoval ustanove, kjer sem si lahko naenkrat ogledal dela različnih umetnikov, da sem ugotovil, kakšne so splošne tendence. In seveda mi je kustos v Moderni galeriji Igor Španjol predstavil veliko zanimivih ljudi, prek katerih sem spoznal spet druge, dobil različne predloge in tako naprej. Tako sem si ustvaril predstavo o tem, kaj se dogaja. Pri tem so mi pomagale tudi galerije, kot so Ganes Pratt, Škuc in Mestna galerija. Vsi ti ljudje so postali pomembni svetovalci pri projektu.

U3

6. TRIENALE SODOBNE
UMETNOSTI V SLOVENIJI

15. 6. do 5. 9. 2010

LJUBLJANA, MODERNA GALERIJA

Naslov razstave je *Ideja za življenje. Realizem in realno v sodobni umetnosti v Sloveniji*. Tendenca k realizmu je v mednarodnem prostoru še razmeroma nova, zato me zanima, kje ste jo iskali v slovenskem umetniškem prostoru?

Ker smo se osredotočili na oboje, realizem in realno, smo imeli širok nabor možnosti. Ogledali smo si dela, ki upodabljajo resničnost, in dela, ki učinkujejo na ulici, v resničnem življenju zunaj muzejev. Po mojem mnenju se je v osemdesetih letih v Sloveniji začela dolga tradicija »prevelike identifikacije« z institucijami, tradicija ustanavljanja umetnih ali napol umetnih organizacij. NSK, Muzej sodobne umetnosti P.A.R.A.S.I.T.E., Delavsko-punkerska univerza in podobne parainstitucije. To pomeni, da je tu morda bolj kot drugje že dolgo prisotno povezovanje z resničnostjo, ki pa nikoli ni bilo v večji meri postavljeno v okvir realizma.

Realizem ni novost, novo je razmišljanje o različnih postopkih z očmi realista. Z iskanjem tega v slovenski sodobni in starejši umetnosti nisimo imeli preveč težav. Seveda, resnična zgodovina realizma je v Sloveniji majhna, a obstaja v zbirki Moderne galerije. Tudi to sem poskušal prikazati.

Kakšno mnenje ste si ustvarili po pregledu umetniške scene v Sloveniji?

Zanimivo se mi zdi, da se v Sloveniji očitno dogaja generacijski premik. Všeč mi je, da razstava prikazuje trenutek, ko premik še poteka. Povedano drugače, močna generacija predvsem iz devetdesetih let je še vedno prisotna na razstavi in zelo dejavna na različnih področjih. Hkrati pa se začenja uveljavljati veliko novih umetnikov, ki bodo po mojem

FOTO MODERNA GALERIJA

mnenju nosilci slovenske umetnosti v prihodnje. Tako da verjetno na naslednji U3 stare generacije ne bo več, saj se bo generacijski premik že končal. Občutek imam, da je to res prehodno obdobje, in všeč mi je, da sta ti dve generaciji prikazani skupaj.

Torej predstavljena zgodnejša dela iz zbirke Moderne galerije izhajajo iz tega koncepta?

Skupaj s temi deli so razstavljene tri generacije: povojna generacija, generacija iz osemdesetih in devetdesetih let ter mlada generacija, ki se šele uveljavlja. Spodbudno je, da zadnja lahko postane zelo močna, čeprav se precej razlikuje od svojih predhodnikov. Umetniki, kot sta Jaša in Nika Autor, imajo velik potencial. Mislim, da to nakazuje, da se nekaj spreminja, da se dogaja nekakšen prehod. Vseeno pa moramo vedeti, da je starejša generacija iz devetdesetih let še vedno živa, aktivna in zelo pomembna. Nanje ne smemo pozabiti.

KER VERJAMEMO V ARTIVIZEM, MORAMO NA UMETNOST GLEDATI DOLGOROČNO, ČEPRAV JE AKTIVIZEM KRATKOROČEN.

A to je trenutek, ki daje vpogled v preteklo in hkrati tudi v prihodnje ustvarjanje. V tem smislu triennale prikazuje oboje, pogled v preteklost in pogled v prihodnost.

Ali lahko umetnost odgovori na vprašanja moderne družbe? Verjamete v moč *artivizma*?

Eden izmed problemov, o katerih govorite, je po mojem mnenju tako imenovana časovna galerija. Prva modernistična slika naj bi bila Picassova *Les Femmes d'Alger*, ki je nastala leta 1907. Kot prva modernistična slika je bila predstavljena šele leta 1936 na razstavi moderne umetnosti v New Yorku, ki je bila pravzaprav prva razstava kubistične in abstraktno umetnosti. 29 let je preteklo, preden je bila slika, ki naj bi bila absolutno odločilna za zgodovino umetnosti in estetike, prepoznana kot taka. Nisem popolnoma prepričan, da je danes časovni razmik kaj manjši.

Torej, ko me vprašate, ali verjamem, da umetnost lahko spreminja stvari, je moj odgovor: da, seveda. Ali mislim, da se ta moč ujema s politično ali medijsko časovnico?

ZAVEDATI SE MORAMO, DA NA ŠE DALJŠI ROK UMETNOST POSTANE ŠE POMEMBNEJŠA. NIHČE SE NE SPOMINJA GOSPODARSTVA RIMSKEGA IMPERIJA, VSI PA POZNAJO RIMSKO UMETNOST. DALJŠA ČASOVNICA TAKO PRAVZAPRAV POMENI VEČJO VREDNOST IN POMEMBNOST UMETNOSTI. KRATKOROČNO PA JE UMETNOST IZJEMNO ŠIBKA.

Vsekakor ne. Politik, ki zdaj finančno ali celo osebno vlaga v umetnika ali v ustvarjanje umetniškega polja, ne bo imel od tega nobene koristi kot politik. Kaj takega stori le, če vidi stvari tudi iz drugega zornega kota, a ne poznam politika, ki bi imel še kak drug interes poleg svojega lastnega preživetja. Ekonomski sistemi očitno ne morejo izkoristiti razmika 29 let. Tako nastane problem. Ker verjamemo v *artivizem*, moramo na umetnost gledati dolgoročno, čeprav je aktivizem kratkoročen. V 29 letih je lahko podnebje popolnoma uničeno. Podnebje in aktivizem tako jasno ne moreta delovati v skladu s časovnico umetnosti. Zavedati se moramo, da na še daljši rok umetnost postane še pomembnejša. Nihče se ne spominja gospodarstva rimskega imperija, vsi pa poznamo rimsko umetnost. Daljša časovnica tako pravzaprav pomeni večjo vrednost in pomembnost umetnosti. Kratkoročno pa je umetnost izjemno šibka.

Nam lahko za konec poveste še kaj o projektu *Former West*, pri katerem sodelujete z Mario Hlavajovo?

Razmišljamo o tem, kaj se zgodi, ko delitve sveta, ki so obstajale do leta 1989, razpadejo. Komunistične in postkolonialne države so se začele radikalno spreminjati. Na zahodu leta 1989 niso dojemali kot tako radikalnega do približno dveh let nazaj, ko se je začela finančna kriza. Do takrat se niso zavedali, kakšne posledice imajo na našo domišljijo zaton ideologije, svetovni sistem, ki temelji na neizprosni konkurenčnosti, torej globalna prevlada enega sistema in konec zgodovine, kot so vse to poimenovali neokonzervativci.

Želimo kritično premisliti globalno zgodovino zadnjih dveh desetletij. Osnovna poteza projekta je domišljajska: odpreti možnost mišljenja končnosti zahodne paradigme v večno spreminjajočem se svetu. ■

● ● ● KNJIGA

S premalo pohlepa po brezčasnosti

Miha Mazzini: **Nemška loterija**. Študentska založba, Ljubljana 2010, Knjižna zbirka Beletrina, 147 str., 24 €

Mazzini nas v romanu *Nemška loterija* postavlja za prisluškovalce zgodbi iz petdesetih let, ki jo sedemdesetletni Toni v fragmentih pripoveduje svojemu odraslemu vnuku. Trikotno erotično razmerje, pohlep, pokajoča moralna jedra, ilegalni prestopi meje, radikalne ideje in vedno prisotno oko tajnih služb, vse to vpeto v tekočo pripoved, na začetku obljudljajo pretanjeno brskanje po brezčasnih človeških bistvih, kar si roman jasno zastavlja za ambicijo, ali vsaj napeto zgodbo. Proti sredini zgodbe našeto počasi priteguje rastočo pozornost literarnega poslušalca, bralčevo pričakovanje pa hkrati prekriva vse izrazitejša skepsa. Še tako večša pisava namreč ne more zakriti neavtentične relacije med literarnim pripovedovalcem in poslušalcem ter pomanjkljivo izrisanih psihologij in motivov osrednjih likov, ki jim nikakor ne uspe zadovoljivo podpreti in (iz)živeti osnovne ideje romana.

Roman učinkovito uvede kratko poglavje z napovedjo velikega, nepričnanega in odrezavega »Ne«, ki zadostuje za vse življenje, na katerega vse manj nestrpno čakamo do konca zgodbe. Vendar zastavljeno napetost in iluzijo govornice pripovedi podre že začetek drugega poglavja, ki je zaradi številnih mimobežno nanizanih dogodkov skoraj zgodba v zgodbi, pri katere podajanju skušajo občutek nikoli zapisanega dialoga z literarnim poslušalcem vzdrževati poskusi pedagoškega umeščanja poslušalca v prostor in čas. Osrednje literarno dogajanje in *Nemško loterijo* tako zažene šele pojav usodne ženske.

Tonija v prvih tednih njegovega pošarskega poklica na hrib do njene hiše, kasnejšega trikotnega odnosa, v katerega je vključen tudi njen mož, pisatelj Nikolaj, in *Nemške loterije* pripelje priporočena pošiljka, naslovljena na – Zoro. Od naključne zazoritve naj bi osrednji ženski lik ustvarjal ritem celotne pripovedi, ki se nekje vmes, med štetjem znojnih kapelj na njenih prsih, skuša osredotočiti na mimogrede navržena vprašanja o ljubezni, odnosih, pohlepu, dobrih delih in drugih velikih temah, na katera mladi Toni odgovarja z neartikuliranim »Eee ...«, starejši Toni pa jih ne opremi z dodatnim uvidom, refleksijo ali distanco.

Problem zastavljenega trikotnika in *Nemške loterije*, ki naj bi, idealistično, prinašala blaginjo vsem, tako ustanoviteljem kot vsakemu njenemu členu, čeprav je hkrati prav pohlep njeno nujno gonilo, v ozadju umerja Tonijevo vedno hitrejšo dihanje ob Zori. Zaplet z vse večjo grabežljivostjo, ki se kaže v širitvi loterije in vedno večjih umišljenih glavnih dobitkih, raste vzporedno z njegovo seksualno fascinacijo, vendar se mu roke in misli od vznurjenosti tako tresejo, da bralec Mazzinijev poskus prepleta vrhunca zgodbe in seksualne izpolnitve težko obdrži v jasnem fokusu. Na koncu se vrh romana izpiše tako hitro, nerodno in sopihaje kot ponesrečen prvi seks, po katerem se o vrhuncu neprepričano

sprašujemo šele takrat, ko truplo enega izmed likov trikotnika, Nikolaja, že leži na tleh. Osrednji lik, pripovedovalec, ki kljub časovni distanci nikakor ne (z)more izstopiti iz svoje naivnosti, je razlog, da »velika ideja« in Zora, ki stoji za *Nemško loterijo*, izzvenita medlo in brezstrastno. Tonijevo moralno jedro morda res zmore napovedani »Ne« z začetka romana, ko tik po vrhuncu romana obleži v Zorinem naročju, vendar je ta samo beseda, saj Zora še po svoji smrti ravna s Tonijem kot izvajalcem svojih idej prek spisov in navodil v oporoki. Zora, ki bi morala zavzeti mesto usodne ženske v romanu, katere fatalnost naj bi bila tako zaslepljujoča, da Toni povsem verodostojno nikoli ne bi spregledal, kako izigran je bil kot orodje njenih idej, ostaja bežna ženska silhueta. Njeni motivi in manipulacije so mimogrede navrženi drobci, na katerih zgodba za silo lovi ravnotežje, nikakor pa niso dovolj za razvoj verjetne psihološke in emocionalne dinamike med akterji trikotnika. Zaradi preskakovanja med podajanjem zgodbe kot govornice pripovedi, faktografskega nizanja in nenadnih premikov v realni dogajalni čas, ki iluzijo pogovora do konca izniči, tudi relacija med Tonijem in vnukom ostaja skozi ves roman v vlogi kulise, in kot se izkaže tik pred zaključkom, predvsem izgovora za ubeseditev zgodbe o *Nemški loteriji*.

V spremni besedi Jurij Hudolin kot kakovost Mazzinijevega pisanja poudarja »posmehovanje hermetični pisavi«, vendar se prav posmeh in ironija, ki ju najbolj nestrpno pričakujemo na sredini zgodbe, v romanu nikakor ne izrazita. Strani *Nemške loterije* tako obračamo v upanju, da se bo roman le izkazal za hermetičnega, da bo njegov avtor naenkrat vpeljal veliki preobrat, če se že ne bo na koncu izkazalo, da gre za roman na ključ, ki ga bomo prej ali slej našli in tako prestopili iz naivne in tu in tam medle pripovedi v drugo razsežnost branja. Loterija se izteče brez tovrstnega dobitka – solzav konec skuša rešiti osrednja misel, natisnjena tudi na zadnji platnici knjige: »Vse, kar je zgrajeno na pohlepu, je brezčasno.« Morda res tema za vse čase, a v *Nemški loteriji* izpisana premalo velikopotezno za brezčasen roman. ■

TAJA TOPOLOVEC

● ● ● KINO

Etnosimbolizem

Mleko bridkosti (La teta asustada). Režija Claudia Llosa. Španija/Peru, 2009, 95 min. Ljubljana, Kinodvor

Kinematografija Latinske Amerike se je v zadnjem desetletju izkazala za eno najproduktivnejših valilnic mladih režiserskih talentov. Med drugim je na globalno filmsko sceno odložila tudi lepo število režiserk, med katerimi je z imeni, kot so Lucrecia Martel, Lucia Puenzo in Celina Murga, še posebno močno zastopana sekcija Argentink, Peru pa je prispeval Claudio Llosa. Ta je nase opozorila že s prvencem *Madeinusa*, lani pa je z *Mlekom bridkosti* z berlinskega festivala odnesla zlatega medveda in letos kandidirala za tujejezičnega oskarja.

V filmu iz dežele, ki je svetu dala krompir, se vse vrtilo okoli tega škrobastega gomolja. Glavno junakinjo Fausto muči bolezen, za katero obolevajo le perujske ženske. Njena mati, ki je bila poslana in zlorabljena med spopadi maoistične gverile s perujsko vojsko, jo je prek svojega mleka okužila s prekletstvom in Fausto tudi po njeni smrti hromi podedovan strah. Da ne bi ponovila krute usode, se zavaruje tako, da si v vagino kot nekakšen zaščitni tampon potisne krompir. Krompir, ki je v perujski kulturi že tako ali tako obložen s simbolnimi pomeni, tu postane metafora za psihološko travmo, ki ujeta gnije v telesu glavne junakinje in išče pot na prostost.

Claudia Llosa se svinčene tematike loteva s tipično južnoameriško senzibilnostjo, ki si realnosti ne zna predstavljati brez mističnih in mitoloških začimb. Naslonjena je na tradicijo magičnega realizma z ležerno naracijo, ki v svojo lastno kulturo pogleduje z radovednostjo ljubiteljskega etnologa, in najprej vzpostavi scela realistično, avtentično, skoraj dokumentarno obzorje, nato pa vanj brez vidnih šivov vpne napol fantastične, s simboliko nabite elemente, ki se kažejo kot popolnoma realen del predstavljenega sveta. Tako zmeščja grozljivost pripovedovanega in omogoči ventil, skozi katerega lahko prek simbolne govornice in umetniškega preoblikovanja na površje priplavajo vsebine, ki so preveč travmatične, da bi bilo o njih mogoče spregovoriti naravnost. Režiserka pravzaprav počne isto kot Faustina mati, ki v uvodni sekvenci z mrmranjem nežne melodije z gnusnim besedilom zakoliči ton filma: morbidno in grozljivo pretvarja v ganljivo in lepo, včasih tudi humorno. V njeni lirski pokrajini celo opuščeni izkop za grob dobi svoj osvežujoči prevod in postane bazen, v katerem se zadovoljno namaka razgreta mularija.

Mleko bridkosti računa na gledalca, ki ga ne bo zmedla odsotnost eksplicitnih prizorov nasilja in se bo znal v zgodbo čustveno vklopiti skozi pomensko odprte simbole ter poiškati svojo lastno pot v film. Gledate ga lahko kot feministično parabelo, kot katarzičen obračun z brutalno epizodo perujske zgodovine, kot oster komentar socialne razklanosti dežele, v kateri bogastvo brez sramu sobiva s skrajno revščino, ali kot etnografsko študijo perujskih običajev in verovanj. Katero koli vstopno točko že izberete, potovali boste po luknjasti cesti, ki ne bo udobna, a vas bo slej ko prej zazibala v prijeten sen. ■

ŠPELA BARLIČ

● ● ● ODER

Eksplozivna destrukcija naivnosti

Borut Šeparović: **Srce moje kuca za nju**. Režija Borut Šeparović. Montažstroj, Zagreb, premiera v Zagrebu 24. 1. 2010, gostovanje v Ljubljani na festivalu Prelet v Slovenskem mladinskem gledališču 26. 5. 2010

Heiner Müller: **Eksplozija sječanja 5**. Adaptacija Žanina Mirčevska. Režija Edvard Miler. Kraljevsko pozorišče Zetski dvor Cetinje, festival KotorArt. Premiera 9. 8. 2009 v Kotorju, gostovanje v Ljubljani na festivalu Prelet v Slovenskem mladinskem gledališču 31. 5. 2010

Ne na prvo žogo je že dolgoletni umetniški credo raznovrstne gledališke produkcije Slovenskega mladinskega gledališča. Kdor je na letošnjem festivalu Prelet, ki je to vodilo vzel za svoj moto, preletel minulo sezono SMG-ja, lahko o uresničevanju vodila sam presodi. A ne glede na osebni okus je težko zanikati, da moto brez dvoma velja za gostujoči produkciji, ki sta odprli in sklenili festival. Kolikor ti obenem napovedujeta sodelovanje z režiserjema v prihodnji sezoni, si lahko od nje obetamo nadvse razburljive tekme. Otvoritvena predstava Boruta Šeparovića *Srce moje kuca za nju* gledalcu vrže žogo vsaj

Festival 20 Ljubljana 10
www.ljubljanafestival.si

Glavna pokroviteljica:
Častni pokrovitelj festivala: gospod Zoran Janković, župan Mestne občine Ljubljana

7. 7. / 20.00 / Slovenska filharmonija
Georg Friedrich Händel:
Mesija, oratorij
Zbor in orkester Festivala Schleswig Holstein iz Lübecka / solisti
Dirigent: **Rolf Beck**
»Mesijo so že Händelovi sodobniki prepoznali kot najčudovitejše glasbeno delo, kar so jih kdaj slišali.« (Dublinski dnevnik)

8. 7. / 21.00 / Križanke
Georges Bizet:
Carmen, opera
Hrvaško narodno gledališče iz Zagreba
Dirigent: **Mihail Sinkevič**; Režiser: **Philipp Himmelmann**
Odkrijte novo zagrebško Carmen v privlačni in provokativni obliki.

voznikov do uslužbencev na dosti višjih položajih in podjetnikov, ki poslujejo z naslednikom Tama, Tovarne vozil Maribor, so Tamovim avtobusom peli že kar neokusno nekritične slavospeve: na pol milijona prevoženih kilometrov ni bilo okvar, obnesejo se tako v severnih kot južnih deželah ruskega imperija – za delavce na naftnih poljih in turiste ob Črnem morju... Kot bi popisovali značaj kranjske čebele (in to z besediščem Antona Janše): skromni, delovni, trpežni, nezahtevni!

Sklepni del gledalca usmeri k stari dilemi. »Prepričali smo se, da je Tam dobro delal in da je imel perspektivo,« v kamero pove Jože Fošnarič, ki je bil skupaj z drugimi udeleženci odprave v Sibirijo presenečen, v kako brezhibnem stanju so bili Tamovi avtobusi po poldrugem desetletju »eksploatacije«, kakor so se izražali ruski sogovorniki. V zadnjem kadru kamera spet poskakuje in skozi vetrobransko steklo kaže sivo cesto, v offu pa ruska pevka poje o nostalgiji. Road movie, ki ni road movie, temveč zgodba o tranziciji z različnimi otenki. ■

AGATA TOMAŽIČ

● ● ● RAZSTAVA

Veliko v zelo (pre)majhnem

Zaključna razstava študentov Akademije za likovno umetnost in oblikovanje.

Oddelek za oblikovanje, Dolenjska cesta 83, Ljubljana; Oddelki za kiparstvo, slikarstvo in restavratorstvo, Erjavčeva 23, Ljubljana, do 18. 6. 2010

Tokrat se bomo sprehodili skozi labirinte Akademije za likovno umetnost in oblikovanje, kjer študentje te dni razstavljajo sad celoletnega dela. A akademija ne združuje vseh študentov pod isto streho. Oddelek za oblikovanje je nekje na sredini Dolenjske ceste, preostali pa so doma na lokaciji, kjer se lahko pohvalijo z odličnimi sosedoma, kot sta vlada in Cankarjev dom.

A to ne rešuje vprašanja prostorske stiske akademije, ko moramo dela velikega formata opazovati v klavstrofobičnih hodnikih in prenatlačenih ateljejih. Že dolgo se govori o novi stavbi, ki bi združevala vse tri akademije, saj se vse tlačijo na mizerni kvadraturi, kjer nimajo prostora niti za razmišljanje, kaj šele za normalno delovanje. A to nikakor ne pomeni, da študentje ne ustvarjajo, pač pa, da so resnično izjemno iznajdljiva in požrtvovalna bitja, ki si z vsem srcem želijo študirati. Vse te vrline seveda morajo tudi imeti, saj jih tako imenovani brezplačni študij na Oddelku za oblikovanje na leto stane tudi od šeststo do osemsto evrov, in to brez nepogrešljivih kvalitetnih računalnikov. Pa da ne bo pomote, tudi povprečen material na preostalih oddelkih zneso kar nekaj sto evrov. Do cene knjig pa še niti nismo prišli.

Veliko na akademiji razstavljenega materiala izhaja iz iskanja lastnih rešitev široko zastavljenih nalog pri posameznih predmetih. Tako je na kiparstvu zanimivo pogledati različne pristope k modeliranju figure, od popolnoma klasičnih prijemov do točke, ko se telo začne gledati kot objekt, ki ima svojo temperaturo, prožnost in življenje. Zanimiva instalacija se loteva dihanja kot osnovnega življenjskega procesa.

Osem študentov tretjega letnika kiparstva se je odločilo izprazniti atelje in po belih stenah vsak v svoj oblaček napisati misel, ki naj bi osvetlila situacijo, iz katere so izhajali. Na stenah beremo izjave kot »Delam toliko zadev na enkrat, da mi zmanjka časa za kiparstvo« ali »???«. Vsi, ki si umetnika še vedno predstavljate kot neko izolirano figuro genija, ki črpa navdih zgolj iz sebe, ste se krepko ušteli. Razstavljeni material nam kaže, da so študentje

izjemno odzivni na družbeno dogajanje, da črpajo iz kritičnega vrednotenja okolja in se prek del trudijo opozarjati na konkretne probleme. To je očitno na preinterpretaciji slavnega platna Eugéna Delacroixa *Svoboda vodi ljudstvo*, na kateri je upodobljena alegorična figura svobode, ki vodi ljudstvo prek trupel ponosno držeča francosko trobojnico v rokah, a v tej verziji zastava nosi logotip Študentske organizacije v Ljubljani.

Teja Kralj se je na svojih dveh platnih zavestno in premišljeno odločila raziskovati kontekst modernizma danes. Svoje podobe naredi najprej na računalniku, preden te koncepte začne raziskovati na platnu. Tjaša Pogačar Podgornik je organizirala okroglo mizo, ki je na razstavi predstavljena s fotografijo, na kateri je stekel pogovor o študijski produkciji, saj je želela vzpostaviti na akademiji večkrat pogrešani dialog. V drugih dveh delih pa je problematizirala besedo svoboda, ki jo tako radi izrabljamo. Andrej Škufca je na dveh plakatih in knjižici predstavil projekt študentov akademije BOKS, v okviru katerega nameravajo jeseni postaviti prostor, ki bo odprt javnemu diskurzu in bo spodbujal študente h kritični refleksiji lastnega dela, učnega programa ter pozicij znotraj sistema umetnosti ter družbe. Povezali so se študentje različnih fakultet, to pa bo prispevalo k pluralnosti projekta in njegovi vrednosti v širšem prostoru. Galerijski prostor sta projektirala študenta arhitekture, z vizualno podobo se je ukvarjalo nekaj študentov vizualnih komunikacij, najbolj prepričljiv je bil Aljaž Vesel.

Pa smo prikolesarili do drugega dela razstave na Dolenjski cesti, in ko sem že ravno pri besedi, bi izrekla apel za ureditev kolesarskih stez, saj je drugače vožnja s kolesom lahko precej nevarna. Nekatera dela oddelka za oblikovanje so na resnično visoki ravni, višjem in gotovo dosti bolj inovativnem kot marsikaj, čemur smo vsak dan priča. Kar nekaj izdelkov predstavlja sodelovanje pri študentskem časopisu Tribuna, vstalem iz pepela; tipografijo in prelom Aljaža Vindiša, plakate in ilustracije Luka Semeta, Aljaža Koširja ter Ane Baraga. Zadnja očitno trdno stopa po svoji poti, saj imajo njeni izdelki kontinuirano estetsko dovršenost in so produkcijsko kvalitetno narejeni. Številni študentje se uspešno poigravajo z duhovitostjo in ironijo, na primer Jan Virant s fotografijo *Facebook*, kjer ob tem logotipu prikaže zapuščena otroška igrala, plakat Potniški promet Jerneja Kežarja, ki prikaže železniško uro z odpadlimi kazalci ali pa Tjaša Kermavnar z izdelkom *Slovenska luč*, kjer je iz keramike narejena vrv za obešanje, pa ne perila, in na sredini visi žarnica. Za vse, ki se zdaj posvečate opremljanju doma, so atraktivna dela študentov industrijskega oblikovanja, zlasti del, posvečen multifunkcionalnemu pohištvo.

Na koncu je treba še opozoriti, da ob tej razstavi poteka tudi *Video match*: gre za projekcije, pogovore in razstave, kjer se poleg video del študentov ljubljanske akademije predstavljajo še študentje iz tujine. ■

ASTA VREČKO

● ● ● GLASBA

Križ s trobili v ameriškem programu

Modri abonma, 8. koncert. Orkester Slovenske filharmonije, dirigent Giancarlo Guerrero, solist Johannes Moser (violončelo). Spored: Samuel Barber, Paul Hindemith, Aaron Copland, Gallusova dvorana, Cankarjev dom, 28. 5. 2010

V letošnji Filharmonični abonmajski ponudbi je bil 8. koncert v okviru modrega abonmaja med programsko najbolj smiselno zaokroženimi, saj so bila na sporedu tri dela, nastala v štiridesetih letih 20. stoletja v Združenih državah Amerike, pa tudi dirigent Giancarlo Guerrero in solist Johannes Moser sta prišla v Ljubljano od tam. V tehnično izraznem smislu je šlo za zahteven orkestrski zalogaj, ki mu je bil orkester Slovenske filharmonije le delno kos kljub očitno obojestransko motiviranemu sodelovanju s temperamentnim, tehnično dovolj spretnim in v vsebinski povednosti zrelim dirigentom.

Uspel jim je zlasti uvodni *Drugi esej za orkester* Samuela Barberja z ubranimi in solistično izpostavljenimi pihali, po uvodnem solu flavte (Matej Grahek) tudi z lepimi soli basklarineta (Darko Abram), to je, mimogrede, redka solistična priložnost za ta instrument, pa oboe (Matej Šarc), angleškega roga (Melina Todorovska) in klarineta (Massimiliano Miani), pa tudi s kompaktnim, sočnim zvokom godal (koncertni mojster je bil Miran Kolbl). Barberjev delom se pogosto dogaja, da zaradi skladateljevega tradicionalnega glasbenega jezika postanejo žrtve povsem neumestnih sentimentalnih interpretacij. Tokrat se to ni zgodilo, ampak smo poslušali dovolj osebno, to je esej tudi v svoji osnovni literarni obliki, kakovostno interpretacijo leta 1942 po naročilu dirigenta Bruna Walterja nastalega dela. Tudi Paul Hindemith, sicer 15 let starejši od Barberja, je bil v tistem medvojnem času v Združenih državah, kamor se je zatekel pred nacizmom, za seboj je imel že obsežen skladateljski opus, *Koncert za violončelo in orkester* pa je leta 1940 napisal za Bostonski simfonični orkester pod vodstvom Sergeja Kusevickega in violončelista Grigorija Pjatigorskega. Da je bil Hindemith zagotovo takrat razdvojen ne le osebnostno zaradi vojnih okoliščin, ampak tudi skladateljsko – ustvarjalno zaradi povsem drugačnega zvočnega sveta, v katerega je prišel na ameriška tla, je v tem tako rekoč prvem njegovem »ameriškem delu« več kot očitno.

Nad značilno hindemithovsko formalno in zvočno koncertantno strukturo, ki jo poznamo tako iz njegovih *Kammermusiken* kot na primer iz simfonije *Slikar Mathis*, se namreč tu in tam pnejo mogočni trobilni in orkestrski tutti, ki prihajajo iz povsem drugega zvočnega okolja. To nekoherentnost skladbe, ki sicer za Hindemitha ni značilna, je zato še toliko težje interpretacijsko zliiti.

Priznati moram, da vse do solistovega dodatka nisem mogla povsem definirati, kaj me pri virtuoznem, intonančno in tehnično odličnem mladem violončelistu nemško-kanadskega rodu v resnici moti, da me njegova intepretacija zahtevnega koncerta ni prepričala; razkrilo se mi je šele v dodatni znameniti Bachovi *Sarabandi iz 1. Solo suite* – fant ima za seboj odlične šole, nagrade, nastope s prvorazrednimi orkestri in dirigenti, ni pa še našel samega sebe in si z glasbo enostavno še ne upa povedati tega in tako, kot sam misli, da je prav, ampak ga iskanja tistega »prav« pri drugih vzorih po nepotrebem vodijo v določene stilistične in artikulacijske manire. Po nepotrebem! Saj ni enostavno interpretirati sto in stokrat slišanih del, kakršna je *Sarabanda*, ob tonah posnetkov največjih zvezdnikov in najintimnejših pesnikov violončela, ampak glasbeno resnico mora konec koncev vsak znati poiskati le v sebi.

Eno temeljnih simfoničnih del ameriške glasbe 20. stoletja, Coplandova *Tretja simfonija* je spet razkrila občasno, a permanentno neznosno lahkost odnosa do zahtevnosti partitur pri naših orkestrih. Res je z interpretacijo značilnega bleščečega in tehnično artikulacijsko povsem enovitega trobilnega zvoka v velikih ameriških partiturah v Evropi večkrat križ – velja pa tudi nasprotno, saj številna temeljna evropska dela lahko v interpretacijah ameriških orkestrów zvenijo čudno nastopaško – vendar je odgovornost vodij trobilnih sekcij (torej 1. trobentača v določeni zasedbi, tokrat Franc Kosem), da se tedne vnaprej zaveda te zahtevnosti, organizira sekcijske vaje in poskuša zahtevno nalogo zlite mogočnosti zvoka, ki pa nikakor ne sme zdrsniti v banalnost, opraviti kar najbolje. Seveda ne vem, koliko so Coplandovo *Tretjo* vadili filharmonični trobilci in s kakšno predpripravo so prišli na prvo skupno vajo s sicer solidnim preostalim delom orkestra, a grenak priokus na koncu obeh večerov je, žal, ostal. ■

MOJCA MENART

www.cockta.eu

Od zunaj sem nova, od znotraj enaka.

NOVO!

Vedno pravi odgovor.

www.cockta.eu

HIŠE NE MOREŠ POSTAVITI V PRAZNO

Fedja Košir je v svojem razgovoru (Pogledi, 2. junija 2010) o sicer vedno aktualni in nikoli dorečeni temi uravnavanja odnosov med delom in celoto oziroma med stavbo in naseljem, kot jih opredeljuje povezanost med arhitekturo in urbanizmom, zamenjal strokovnost za politikantstvo. Ker se sicer spozna na zgodovino urbanizma, bi o tem lahko povedal marsikaj zanimivega, pa ga je žal premagala mržnja, ki jo do mene goji že vsaj trideset let. Tako je tudi tokrat takoj zamenjal vsebinsko razpravo z osebnim podtikanjem. Košir je sicer spreten in plodovit pisec, ki ima zagotovo zbran obsežen dosje o mojem strokovnem in javnem delu, da lahko z njim manipulira. Še posebej mu gre od rok pisanje sramotilnih spisov, ki jih podžiga zadnje čase stopnjevano zaničevanje mene in tistih uglednih, v praksi uspešnih kolegov, s katerimi se razumem in sodelujem. S svojim delovanjem že dalj časa dokazuje, da je pač lažje pisati o zgodovini, kot jo ustvarjati, da je lažje kritizirati, kot graditi, da je lažje dvomiti o natečajih, kot na njih zmagovati, da je lažje biti načelen urbanist kot dejansko upravljati mesto, da se je lažje spravljati nad kolege, kot se med njimi dokazati na domači in mednarodni sceni.

O Koširju nisem do sedaj napisal nobene slabe besede in sem ga tudi vedno pustil pri miru, enostavno nimam niti časa niti volje, da bi si svojo ceno dvigoval s poniževanjem svojih kolegov. Tudi tokrat bom namesto pisanja raje predložil v odgovor dokumente, o katerih si lahko vsakdo ustvari lastno sodbo o tem, kdo od naju je bolj verodostojen.

Vnaprej se odpovedujem tudi vsakršni nadaljnji polemiki s Koširjem in njegovimi so-mišljeniki o tem, kako da delujem nezakonito, kako da kršim akademske norme, kako manipuliram študente, kako iz oportunitizma spreminjam svoja strokovna stališča, kako kršim lastna načela, kako vodim kulturni boj med arhitekturo in urbanizmom, in o tem, kako konec koncev škodujem Ljubljani, če ne tudi celotnemu slovenskemu urbanizmu.

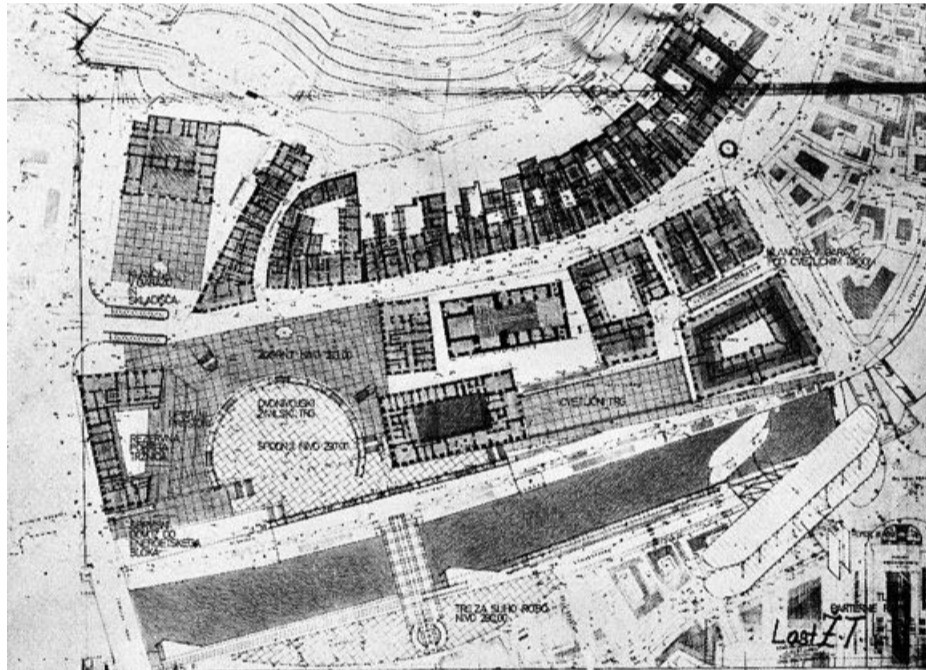
Prof. Janez Koželj,
podžupan Mestne občine Ljubljana

VEČ ODMEVOV NA PRISPEVKE V TEMATSKEM SKLOPU KAKO ŽIVIMO, KO STANUJEMO, OBJAVLJENEM V PREJŠNJI ŠTEVILKI POGLEDOV, SI LAHKO PREBERETE NA SPLETNI STRANI WWW.POGLEDI.SI.

VIR: GRADBIŠČE MOSTA PRI ČUKRARNI, STANJE 7. 6. 2010, FOTO: KOŽELJ J.

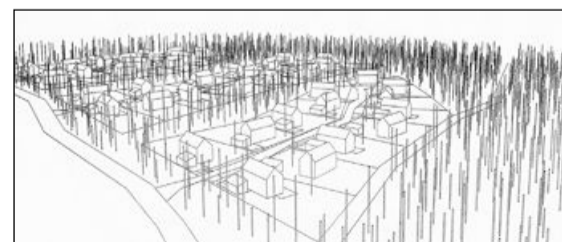
Fedja Košir mi podtika, češ da najmanj izigravam zakonodajo, ko ne dam podreti že zgrajenih temeljev za nov most pri Čukrarni, kar se samo po sebi upira zdravi pameti. Povezavo med funkcijo podžupana in gradnjo tega mosta si je lahko le izmislil, saj dobro ve, da nisem niti nadzornik gradnje, niti odgovorni vodja del, niti vodja projekta izgradnje, niti odgovorni projektant. To se da prebrati na gradbiščni tabli, ki stoji na vidnem mestu ob vhodu na ustavljeno gradbišče, lahko pa se da pregledati tudi vpise v gradbeni dnevnik. Košir pa zagotovo ve, da je s pooblastilom gospe Kurilič, ki je ena od 340 lastnikov parkirnega mesta v bližnji Severjevi garaži, svetnik Jazbinšek vložil pritožbo na izdano gradbeno dovoljenje, da bi zaustavil nadaljevanje del. Seveda ni naključje, da so vsi trije imenovani med najbolj zavzetimi privrženci civilne iniciative »Tržnice ne damo«.

VIR: AB, ARHITEKTOV BLITEN, 87/88, JANUAR 1987

Kako težko je drugemu očitati nenačelnost, najbolje dokazuje Koširjeva rešitev na natečaju za ureditev živilskega trga v Ljubljani, ki ga je razpisalo Društvo arhitektov Ljubljane leta 1985. Košir, ki si danes prizadeva z vsemi sredstvi in na vseh možnih forumih preprečiti prenovo tržnice z izgradnjo garaž pod Vodnikovim trgom, je tedaj isti trg poglobil tako, da je v ploščad pogumno vrezal polkrožni trg. V svojem predlogu nove, dvonivojske tržnice na terenu in v kleti je predvidel tudi izgradnjo podzemnih garaž ter skladišč pod delom Vodnikovega in Krekovega trga. Za svoje delo pod pomenljivo šifro »V risu« je prejel drugo nagrado.

V dokaz, da sem, preden sem se spreobrnil, spodbujal koncept razpršene gradnje, navaja Košir zazidalni preizkus naselja enodružinskih hiš, ki mi ga je leta 2000 naročila občina Domžale z namenom, da opravi lokacijsko presojo o nameravani gradnji. Prikazana zasnova naselja nedvoumno dokazuje prav nasprotno. Predlagal sem namreč zazidavo v gozdu zaokroženega zaselka enodružinskih hiš, ki so strnjene v gruče oziroma grozde. Takšna nizko-gosta zazidava je dejansko edina alternativa razkrajanju podeželja v obliki razpršene zazidave prosto stoječih hiš na posameznih, nepovezanih parcelah po robovih naselij in vzdolž cest med njimi. Srečamo jo lahko na Finskem in Danskem do Nizozemske, Švice in Avstrije, še vedno si prizadevam graditi podobne gručaste zaselke tudi pri nas.

VIR: KOŽELJ J., JAKI J., ZAZIDALNI PREIZKUS ZA LOKACIJSKO PRESOJO ZAZIDAVE ENODRUŽINSKIH HIŠ PRI NASELJU ROVA, ZAZIDALNA SITUACIJA VARIANTE »OTOKI«, UNIARH, 2000

Sreata
Srean
Sreiva
Sreman
Sremp

22. 6. - 4. 9. 2010
www.seviqc-brezice.si

20% popust za koncerte festivala Seviqc Brežice*

*Popust velja ob predložitvi kupona. Popusti se ne seštevajo.
Informacije in rezervacije: 01-2420812 ali info@k-ramovs.si, www.seviqc-brezice.si

PO DVAJSETIH LETIH

MITJA ČANDER

Kriza nenadoma odplavlja koncepte, ki so dolgo veljali za samoumevne. Dva in dva naenkrat ni več štiri. Podobno se v marsičem dogaja s kulturnopolitično logiko, značilno za našo tranzicijo. Kultura je imela ob osamosvojitvi in demokratizaciji zaslužno vlogo. Dodelili smo ji državni praznik in ji s ponosom namenili lastno ministrstvo. Tak start je botroval na videz nelogičnemu procesu. Devetdeseta so naplavila številne nove institucije in festivale, naš prostor se je naglo odpiral mednarodnemu kontekstu. Število produkcij, knjig, razstav se je pomnogoterilo. Toda razcvet je le ena plat medalje. Ohranjanje vsega že obstoječega in podpora novemu ob realno zelo podobnih javnih sredstvih sta se v trenutku, ko je izbruhnila finančna kriza, izkazala za pot v okostenelost. Ko je nenadoma na vidiku nekakšna otplost, ko za resnične presežke ni ne takih ne drugačnih pogojev oziroma so ti presežki povsem neodvisni od institucionalnih spodbud. Pluralnost praks in pogledov sama po sebi ni dovolj, brez vertikale, torej umetniške in intelektualne ambicioznosti, se prej ko slej znajdemo v uniformnem svetu. Realno smo pred nevarnostjo, da bomo zdrknili v provincializem, ko bo vse le nekako vegetiralo. Tak razplet na kulturnem polju bi se samo ujel s širšo družbeno erozijo, od obljubljenega dežela bi ostalo le še trhlo okostje.

V dvajsetih letih se je slovenska družba v marsičem spremenila, sedanje globalne turbulence jo postavljajo pred še radikalnejša vprašanja o smereh razvoja. Splošno občutje atomizacije v svetu popolne zvezanosti vsega z vsem je paradoks globalizacije, ki je s finančnimi pretresi pokazala tudi zahodu svojo temno stran. Tudi pri nas se delimo vse povprek, enkrat je ena, drugič druga poklicna, socialna, generacijska, geografska, etc. skupina na tapeti kot dežurni krivec za vse naše tegobe. Kultura more biti eden redkih preostalih referenčnih okvirov, prostorov srečevanja. To pa prav zato, ker v svojem demokratičnem temelju nosi možnost za emancipacijo različnih pogledov in praks, ali drugače: kulturno polje je potencialno križišče identitetnih krogov. Kolikokrat smo razpredali o kreativnosti kot razvojni paradigmi in pri tem bolj ali manj prikrito dvomili o smislu svojih lastnih besed, saj smo po tistem preveč verjeli v gospodarsko rast, dodano vrednost ipd. In premalo v kvaliteto življenja. Danes se zdi tovrsten pogled veliko bolj realističen. Ekonomija, ki nas je naravnost začarala, je izgubila vlogo edine zveličavne, domnevno racionalne in k nenehnemu napredku stremeče sile. Kultura v širokem pomenu besede lahko pomeni dinamično silo, ki prek nenehne kritike in hkratne kreacije odpira nove prostore sobivanja.

Kultura zdaj nima neke širše družbene relevance. Priznava se ji parcialna, lahko bi celo

Nihče ne ve, kakšno družbo bomo imeli pojutrišnjem. Sam si želim, da to ne bi bil kak bolj ali manj mehak totalitarizem ali kaos darvinističnih bojev. Umetniška hotenja in intelektualni naperi sodijo v samo osrčje demokratične tradicije.

rekli dekorativna vloga. Sama po sebi dobrnamerna odločitev za samostojno ministrstvo je verjetno ohranila stabilno raven javne podpore slovenski kulturi, a je ob tem prinesla tudi relativno getoizacijo. Da je to tako, nas prepričuje tudi usoda Nacionalnih programov za kulturo, ki naj bi bili celostni strateški dokumenti, v praksi pa gre bolj ali manj za delovne načrte ministrstva za kulturo. V krovnih vladnih dokumentih se kultura pojavlja v obrobni vlogi. Svojevrsten indikator stanja je tudi davčna politika, ob subvencijah izjemno pomemben instrument vsakršne, tudi kulturne politike. Finančno ministrstvo tukaj običajno uporabi argument, da izjeme rušijo sistem. Tako ni bilo posluha za predloge o ukinitvi obdavčitev honorarjev za umetniška dela. Nasprotno, pred leti se je stopnja obdavčitve za del avtorjev celo povečala, pač sočasno s povečano obdavčitvijo avtorskih honorarjev nasploh. Prav tako za zdaj nismo znižali, kaj šele odpravili davka na knjigo. Vlaganja gospodarstva v kulturo še vedno prinašajo zanemarljivo davčno olajšavo. Nakup knjig in umetniških del ni več del dohodninskih obračunov.

Kulturniki naj bodo zadovoljni s svojim resorjem. Seveda ima vsakokratna ministrica ali minister s sodelavci v rokah številne instrumente, ki bolj ali manj pomembno vplivajo na pokrajino slovenske kulture. Pred tem si ne moremo zatiskati oči. Kljub temu pa pretiravamo z mitizacijo ministrske persone, z glorifikacijo ali demonizacijo njenih odločitev. Gledano nekoliko z distance, je kulturno ministrstvo izrazito zabetonirana struktura. Osrednji problem je tako imenovani javni sektor oziroma javni zavodi, katerih delovanje pretežno financira država v višini blizu 60 odstotkov proračunskih izdatkov. Ta segment je v svojem bistvu ostal nespremenjen vse od socialističnih časov. Javni zavodi se zaradi neustrezne zaposlovalne paradigme, načina financiranja, neavtonomnosti vodenja, nedorečenosti struktur upravljanja oziroma njihove odgovornosti in drugih okoliščin spreminjajo v socialne institucije, kjer niso v prvi vrsti programski presežki, ampak ohranjanje delovnih mest. Zdaj se s kompleksnim problemom reforme javnega sektorja v kulturi ukvarja posebna delovna skupina na ministrstvu za kulturo, katere član sem tudi sam. Da je prevetritev nujna, vemo že dolgo. Šele finančna kriza in z njo povezana finančna ne-perspektiva sta nas pripeljali vsaj do poskusa reševanja problema. Zavedati se moramo, da smernice delovne skupine ne bodo dovolj, zadostovala ne bo niti odločenost ministrice, da premakne zgodbo z mrtve točke. Brez široke politične podpore bomo priče zgolj kozmetičnim popravkom. Če še naprej ne posežemo v ustaljeni model funkcioniranja, se lahko ob sedanjih turbulencah poslovimo od ideje o dinamični in ambiciozni kulturni politiki.

Po eni strani javni sektor tone v okostenelost, po drugi strani pa blokira druge pomembne segmente kulturne politike. Za množico nevladnih institucij ostane premalo sredstev, da bi jim lahko zagotovili ustrezne produkcijske pogoje (pustimo tokrat ob strani dodatne travme – predvsem filmski sklad – za katere ni toliko kriva struktura financ ali neustrezna zakonodaja in prej ko slej simbolizirajo nemoč tranzicijske kulturne politike kot take). Na prvi pogled bi sicer lahko dejali, da s povečevanjem števila samozaposlenih v kulturi krepimo individualno iniciativo. A tudi ta trend je zgolj kazalec gašenja socialnega požara. Zgovorna je pokojnina tistih umetnikov, ki jim država plačuje prispevke – nekaj sto evrov oziroma pod pragom revščine. Njihovo upanje je skoraj misteriozno izredno povišanje, ukrep, ki ga država po demagoškem uporu tako imenovanih poštenih upokojujencev izvaja z očitnim neugodjem. Strukturna fiksiranost proračuna za kulturo se kaže tudi v skromnih sredstvih za investicije v infrastrukturo (te bodo ob krizi tudi prve na udaru). Verjetno zato zgolj obnavljamo in dozidavamo, pa še tukaj nam prvotne konstrukcije polzijo krepko onkraj načrtovanega.

Nihče ne ve, kakšno družbo bomo imeli pojutrišnjem. Sam si želim, da to ne bi bil kak bolj ali manj mehak totalitarizem ali kaos darvinističnih bojev. Umetniška hotenja in intelektualni naperi sodijo v samo osrčje demokratične tradicije. A zavedati se moramo, da niso nekaj samoumevnega. Včasih je lahko odmrtnje povsem neslišno in nevidno. Takrat se vprašanja o konceptih ne zastavljajo več. ■

pogledi

naslednja številka izide
30. junija 2010

DIALOGI

**Tomaž Brejc:
Trebajo biti
na valovih časa**

PERSPEKTIVE

Poletni festivali

ZVON

**U3: Nova
generacija?**

www.jskd.si
jskd
JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI
kultura za vsake čas

MEDNARODNE
POLETNE
GLEDALIŠKE
DELAVNICE
V IZOLI 23.-29. avgust 2010

DELAVNICE
za ljubiteljske
igralce, režiserje
in beletriste

PLESNI IZZIVI
NA FRONTI 2010
Murska Sobota, 24.-28. avgust 2010
Klasi za začetnike in profesionalce.

OPERA BALET
SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

MADAME BUTTERFLY

GIACOMO PUCCINI
PREMIERA: 28. JUNIJA 2010 OB 20.00

PONOVITVE:
29. 06., 30. 06., 01. 07. IN 02. 07., 2010 OB 20.00
CANKARJEV DOM, GALLUSOVA DVORANA

V VLOGI ČO - ČO SAN IZVRSTNI SOPRANISTKI
TAKESHA MESHE KIZART IN HIROMI OMURA

OPERA IN BALET SE VRAČATA DOMOV

SNG OPERA IN BALET LJUBLJANA
VABI K VPISU V ABONMAJE 2010/2011
INFORMACIJSKO SREDIŠČE IN BLAGAJNA NA CANKARJEVI 11
ODPRTO OB DELAVNIKIH MED 10. IN 17. URO

T: 01/ 24 11 766
BLAGAJNA@OPERA.SI

LAHKO TUDI PREK SPLETA
WWW.OPERA.SI

DODATNE INFORMACIJE NA TEL:
01/ 24 11 725, 01/ 24 11 702

Oglasno sporočilo

Vzorčno stanovanje

Pred zajtrkom še kratek sprehod do Šmarne gore

Vsak izmed nas se na svoj poseben način spopada z odločitvijo za nakup novega bivalnega prostora, ki bo omogočal izbrani način življenja. Pri tem sledimo svojim sanjam in dolgoletnim željam ter poskušamo zadostiti potrebam po svoji ustaljeni bivanjski kulturi. Vsi vemo, da je bivalni prostor temeljna življenjska potreba, v Skupini Energoplan pa želimo na bivanjska vprašanja gledati širše in podati odgovore tudi v praksi.

Eden takšnih odgovorov je nova stanovanjska soseska Tacenske brzice v Tacnu, kjer združujemo vse prednosti urejene, urbane soseske z možnostmi, ki jih ponuja življenje v stiku z naravo. Mirna in zelena okolica je z odličnimi cestnimi povezavami le korak od vrveža in središča Ljubljane. Kljub temu leži v osrčju narave, obkrožena s travniki in pogledi na okoliško hribovje ter savskimi brzicami in veličastno Šmarno goro. Če torej iščete udobnost in različne prednosti urejenega bivanja ter si hkrati želite okolje za številne športne aktivnosti, potem je soseska Tacenske brzice pravi naslov.

Značilnosti, ki prepričajo

Pri svojih storitvah vedno izberemo dovršenost, zato ni lepšega, kot sta preprosta skladnost in občutek ugodja. To se kaže v moderni arhitekturi, kakovostni gradnji, sodobno zasnovanih stanovanjih in funkcionalnih zunanjih prostorih, ki zajemajo ograjene atrije, udobne terase, zimске vrtove in balkone. Da bi soseska Tacenske brzice lahko še bolj dihala z naravo, je večji del mirujočega prometa umaknjen v kletno etažo, kjer je na voljo 78 lastniških parkirnih mest.

Z veseljem vam lahko povemo, da je soseska prve stanovalce pričakala že decembra 2009. Od skupaj 57 stanovanj je tako polovica že prodanih, kar v današnjih časih pričča o kakovosti ponujenih stanovanj in atraktivnosti lokacije. Izbirate lahko med enosobnimi stanovanji, pa vse do petosobnih dvoetažnih stanovanj, pri čemer so stanovanjske enote velike od 46 do 190 m². Cene se gibljejo med 129.000 in 426.000 EUR, z vštetiimi shrambami, parkirnimi mesti in DDV-jem.

Vzorčno stanovanje

Ponujena stanovanja odlikujejo velike steklene površine, kar zagotavlja dobro osvetlitev prostorov, izjemne razglede in ambientalno svežino. Prvo vrstni materiali in vgradna oprema v stanovanjih je veliko več kot le estetski element, ki vnaša ugodje v bivalno okolje. Naša vizija predstavlja sožitje z zelenim, zunanjim prostorom in zimski vrtovi vam bodo to omogočali skozi vse leto. Uporabili smo kakovostne materiale, sledili nepremičninskim smernicam in varčevanju z energijo, okolju prijazni gradnji, veliko pozornost pa smo namenili tudi zunanji ureditvi in ureditvi otroškega igrišča, kar bo vsekakor razveselilo mlade družine. Ozelenjen in s sedali opremljen zunanji prostor bo tako omogočal združevanje več generacij sosedov na enem mestu.

Svež nakupni pristop

Največji prodajni uspeh je nov, inventivni pristop pri prodaji stanovanj. Kupcem smo pripravili posebno nakupno metodo »najem-nakup«, pri kateri imajo možnost podpisa najemne pogodbe, s poznejšo pravico odkupa. S tem kupci pridobite čas za ugodnejšo prodajo svoje stare nepremičnine in urejanje financiranja za nakup nove, brez izgube denarja, ki bi ga med tem plačevali za najemnino.

Moderne bivanjske smernice

Vsak koteček novega doma bo dihal z energijo vaših želja. Da bo za vas prijetna že vselitev v novo stanovanje, vas notranost lahko pričaka popolnoma opremljena, stilsko dovršena in urejena. S tem ne boste prihranili le denarja. Čas, ki bi ga sicer porabili za iskanje pohištva in usklajevanje z mojstri, boste lahko namenili za stvari, ki so vam ljubše. Lahko pa si uredite stanovanje popolnoma sami, po lastnih željah in navdihu ali v sodelovanju z našimi partnerji priznanim oblikovalcem Samom Laharnarjem iz studia LSD, ponudnikoma pohištva, podjetjema Harvey Norman in Slovenijales Bivanje. Sodelovanje ponuja vpogled v moderne bivanjske smernice, ki jih zaznamuje poudarek na svetlih, urejenih prostorih s čistimi estetskimi linijami in maksimalna izkoriščenost prostorskega potenciala.

Vzorčno stanovanje

Informacije:

Energoplan d. d., Pod hribom 55, Ljubljana, tel: 01 5816 195
nepremicnine@energoplan.si, www.tacenske-brzice.si

